

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

S U M A R

- GH. A. CUZA . . . Armașul lui Ștefan (plesă în 3 acte). Actul II
 ION BUZDUGAN . . Tânăr Voevod
 AUREL G. STINO . . Intr'un țințirim
 D. IOV Carte poștală
 I. M. MARINESCU . . Un mare nedreptățit: poetul Ennius
 EUSEBIU CAMILAR . . Infunecarea
 NECULAI TĂUTU . . Plouă pe stepă
 G. CONSTANDACHE . Bârladului
 AUREL H. GOLIMAS . Din politica Moldovei față de Turci
 CONST. MIHAIL Vezi, mamă...
 I. FR. BOTEZ Noi contribuții pentru lămurirea procesului eminescian
 RADU MEHEDINȚI . . Povață (traducere)
 GR. TIMOFESCU . . . Rugăciunea scafandruului (traducere)
 GRIGORE ȘTIRBU . . . Post ultra
 IOSIF E. NAGHIU . . . Viața la Iași
 GH. A. CUZA Cronica plastică
 DIMITRIE GHERASIM . Cronica externă
 * * Cronica iudalcă

ÎNSEMĂRI: Ziua Regelui nostru. — Moartea Mitropolitului Gurie al Basarabiei. — Un veac dela inaugurarea cursului de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu. — Opera legislativă a d-lui I. Marinescu ministru de justiție. — Defecțiștii noștri. — «Basarabia literară». — «Porunca Vremii». — «Armașul lui Ștefan», în mătineu pentru ostașii țării. — Noul preț al revistei.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL IAȘI

I A Ș I

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941, la Tribunalul Iași, Secția III-a

A P A R E L U N A R

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : SECRETARIATUL DE REDACȚIE:

Profesor univ. *Gh. A. Cuza*

Iași, str. Codrescu, 5

Telefon 1664

Eusebiu Camilar

I a ș i

Str. Săulescu, 19

DELEGAT CU CONTROLUL

Dr. Jean I. Ghiulea

București, str. Răspântiilor, 9

Telefon 2.73.07 și 1.13.77

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an	lei 1000
Pe 6 luni	lei 600
Pe 3 luni	lei 350
Pentru instituții	lei 2000
Abonament de sprijin	lei 5000
Un număr vechi	lei 200

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an	lei 3000
--------------------	----------

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

ARMAȘUL LUI ȘTEFAN

PIESĂ IN TREI ACTE, IN VERSURI

DE

GH. A. CUZA

ACTUL II

O încăpere dintr'un conac boieresc de pe la sfârșitul veacului al XV-lea. În mijloc o masă rotundă, grea, de mahon sculptat, cu un policandru cu mai multe brațe pe ea. În dreapta, un scrin pe care sunt așezate două sfeșnice. Pe jos și în pereți, scoarțe românești. Pe toată lungimea păretelui din fund, un divan, cu perne și coltuțe. La răsărit, icoane străjuite de candela aprinsă, având sub ele mănunchiuri de busuioc.

La ridicarea cortinei sfeșnicele de pe scrin sunt aprinse. Anica aprinde lumânările dela policandru. Afară se lasă repede noaptea. Havilina stă pe jumătate întinsă pe divan.

SCENA I-a

Havilina. Anica.

Anica

aprinzând cea din urmă lumânare

Așaaa !... E cea din urmă ; pe toate le-am aprins

Havilina

cu glasul scăzut de întristare

E peste tot lumină... În suflet doar e stins

Anica

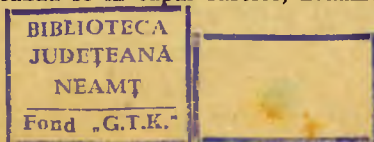
Nu mai gândi la Vodă și nu mai crede 'n toate, —
De-accea-i dat de Ceruri cuvântul *poate*...

Havilina

ridicându-se în capul oaselor, nedumerită,

Poate ? !

17835

Anica

Da !... Vorba îndoielii căci toate's îndoieli ;
 Chiar când petrec nuntașii, argintul din beteli
 Nu le ascunde grija și tainica 'ntrebare
 Ce-o dă mireasa trudnic vieții viitoare.

Havilina

De porți iubire'n suflet, în viață poți să crezi.

Anica

Nu crede de cât ceea ce-ți este dat să vezi !...
 Așa făcut-ai astăzi, — te prinse bucuria
 Că-l vei vedea pe Vodă, dar a trecut chindia
 Și Domnitorul, pace !...

Havilina

sculându-se de pe divan și pășind în fața scenei

N'am dreptul să mă mir ?

De s'ar afla 'n Pocuția lui Riga Casimir,
 N'ar fi nici o pricină, căci drumurile 's grele
 Și pot da înșelare neliniștilor mele ;
 Pe când așa, i-aproape ; îi dincolo de deal !

Anica

Dar bună judecată ! N'am ce să zic... Halal !...
 Nu-i numai depărtarea, mai sânt și alte hazuri
 Ce priponesc drumeții pe 'ntinsele podgheazuri !

Havilina

Ce vrei a spune, nană ?

Anica

Adică nu pricepi ? !...

Ce fac în herghelie cei bidivii sirepi ?
 Pe nări aruncă flăcări !... Ci dacă el nu vine,
 Ii că, de bună samă, petrece la vecine...

Havilina

îndurerată

Cum poți grăi tu astfel ? !

Anica

Grăiesc, căci e din cei

Ce nu le-ajunge una, nici trei, nici treizecitrei!...

Havilina

Minciuni! Un sfânt e Vodă!... Nu l-am văzut vre-o dată

Cătând spre mine altfel decât cu ochi de tată!...

Când pe la noi s'abate, cuvântul său îi blând

Și plin de omenie...

Anica

Dar ții tu minte când

Odată, pe'nserate, te-a apropiet de dânsul?

Havilina

Da, m'a găsit în lacrimi, și-mi șterse grabnic plânsul!

Anica

Prea te ținea aproape!... Ar fi să mă întrec

De-ași mai vorbi, căci Vodă făcut-a semn să plec

Și v'am lăsat în voie să stăpâniți iatacul...

Havilina

cu mânie

Cum de cutezi?!

Anica

De!... Clipa îi câte-odată veacul!...

Havilina

cu roșul rușinei în obraz

Ascultă, nană, bine, — între noi doi n'a fost

Nici umbră de ocară!

Anica

De ce mă iei la rost?!

Havilina

Bârfeală despre Vodă nu pot s'aud!... Ajunge!...

Mârșava clewetire zădarnic vrea s'alunge

Prinosul de iubire ce-i port cu-atâta har!

Anica

se apără

Bârfeală nu-i, căci Vodă prin lume-i cam sprînțar...

Havilina

cu mândrie

Ce face Vodă 'n lume, mă lasă, nană, rece !...

Anica

stăruitoare

Ci cred că-i acătării să afli cum petrece !...
Pe tine te iubește ca pe-un copil, — o știi ;
Dar toate celelalte nu's pentru el copii !...
Sânt ani de când aduse pe-a Radului Mărie...

Havilina

mușcată de șarpele iscodirii

Maria Voichița ? !

Anica

trecând peste întrebare

...Ibovnică 'n Domnie !...
Aiasta-i și pricina c'al lacrimiei greu strop
Intunecă lumina Mariei din Mangop !

Havilina

duios pismuitoare

Se spune că-i frumoasă Maria cea Munteană...

Anica

Ii mândră ca o vrajă dar ca și ea, vicleană ;
L-a bolmojit pe Vodă ! El stă numai cu ea ;
La dânsa-i fericirea, cealaltă-i piaza rea !...
De-amar sărmana Doamnă se stânge ca făclia,
Taman ca răposata Cneajină Evdochia !

Havilina

Chiar de's adevărate, de ce atâtea-mi spui ?

Anica

Să ştii şi tu ce-ascunde mărinimia lui !...
Ori ce senin mocneşte prin limpezimi furtuna
Şi-adesea vârcolacii de istov muşcă luna !...

Havilina

cu nedumerire

Dar Vodă ctitoreşte lăcaş după lăcaş ? !...

Anica

Drept semn de ispăşire, că-i răscolit vrăjmaş
De patima muerii... La Iaşi, Suceava, Baia,
Tot altele 'l aşteaptă... Aicea-i Răreşoia...
Cu multe dintre ele a zămislit şi prunci, —
Se înmulţesc baistrucii...

Havilina

Şi cauţi să-i arunci

In leagănu-mi de vise ? !... Zău, nu te pot pricepe !...

Anica

Eşti floarea, el bondarul ce caută să 'nţepe !...
Mai bine să te lase cu mine-aici pe loc
Decât să te adune cu celelalte 'n smoc !

Havilina

Zadarnică ţi-e grija !... Ți-am spus c'a lui privire
Nici când n'a coborât-o asupra-mi cu pohtire !

Anica

Atâta sfiiciune miroasă-a meşteşug.

Havilina

Ferească Sfântul !!

Anica

Insă...

Havilina

cu aprindere

El n'are vicleşug !...

Cum licuriciu 'n besne opaițul și-l poartă,
De dincolo de viață, îl voi iubi și moartă !...

Anica

cu dufoste

Ci nu vorbi de moarte !... Ești suflet, nu pământ ;
La ce-ți întuneci viața cu gândul la mormânt ?...
Așa îi legea firii, — cei vii rămân cu viii,
Deci cele țințirime mai lasă-le pustiii...
Socot c'ar hi mai bine să cați pe cineva,
Să te măriți cu dânsul...

Havilina

se prăbușește pe scaun, înmărmurită, apoi dusă pe gânduri

Tu-mi zici așa ceva ? !...

De spus îi foarte lesne, dar anevoie este
Să schimbi în faptă vorba... Poveste, da, poveste !...
In văgăuna asta pe cine-ași nimeri
Să-și înfrățească soarta cu-a mea ? !

Anica

hătră, după ce s'a așezat lângă ea

De... mai poți ști ? !...

El poate nu-i departe...

Havilina

mîreată

Ei, nu ? !

Anica

Ba chiar așa e !

Și n'ai avea nevoie, să ieși nici din odaie...

Havilina

Aici nu văd pe nimeni

Anica

Gândește-te neșcit !

Havilina

cu amărăciune

Tovarășu-mi de-aicea, e veșnicul urît !...

Anica

şireată

Mai este unul, — mândru, precât e plin de milă...
Crescut-aţi dinpreună, la sânul meu...

Havilina

adânc tulburată

Dănilă !!!

Anica

Precum ai zis, Dănilă !... Aşi vrea să-l iei de soţ ;
Nu că-i al meu, dar crede că-i cel mai bun din toţi.

Havilina

Ce gând năstrușnic, nană ! Zău, cât îţi e de lesne
Să-mi risipeşti simţirea prin adâncimi de besne !...
Doar cu Dănuţ alături am supt acelaş sân,
Deci legătura noastră-i de soră şi fraţân
sbuciumul i se topeşte în plâns domol

Anica

Ei ş'apoi ce ?... Un frate de lapte nu-i de sânge ;
Nu-i nici o înrudire !... Hai, taci şi nu mai plânge !

Havilina

Eu plâng, dar poate dânsul s'ar tăvăli de haz
De-ai cuteza a-i spune aceste la obraz !...
Să puie cununia un frate cu o soră ? !
Să-mi fii tu mie soacră şi eu să-ţi fiu nuroră ?...
râde amar apoi, reculegându-se, îngrijorată
Dar nu cumva ? !... Ia spune, din ce ascuns îndemn
Făcutu-mi-ai de-odată nepotrivitul semn ?...
N'o fi chiar el ?...

Anica

Nu, dragă... Dar simt că-l sfredeleşte
Aceaşi pătimire... Dănilă te iubeşte !

Havilina

înmărmurită iar

Cum, el ? !...

Anica

...Și tu de-asemeni, dar fără să vă știți, —
Pârdalnica îi hătră cum nici nu bănuți !...

cu părintească mângâiere

De asta 'n lume umblă băbuștile șirete, —
Cărarea potrivită copiilor s'arăte...
Au tinerii ochi ageri dar nu's atât de vii
Să iscodească 'n suflet afundele stihii !...

SCENA II-a

Havilina, Anica, Dănilă

Dănilă intră pe nesimțite, în timp ce ele vorbesc. E nalt, subțire; aproape un copil. Poartă bondiță de piele și pantaloni de abă vâriți în cizme nalte, după tractul vânătoresc ; pe umăr o ghebă tot de abă ; în cap, căciulă.

Dănilă

sgomotos și vesel

Mămucă, bună-sara !... Găsind deschisă ușa,
M'am îndemnat să intru...

se 'ndreaptă către Havilina

Ce-mi face găinușa ?

Havilina

i s'aruncă la piept plângând

Bine-ai venit, Dănilă !... De-ai ști cum te-așteptam !...

Anica

vorbînd pentru dânsa, mulțumită

He-hei !... pre cât se pare, dreptatea eu o am !...

Dănilă

către bătrână care se face că deretică prin casă

Ce s'a 'ntâmpat, mămucă ?... De ce îmi plânge Lina ?
De bună samă iarăși a ta e numai vina !
Din zori și până'n noapte, o cicălești mereu...

Anica

Și chiar de-ar hi, — ce-ți pasă ? !

Dănilă

fără să o audă, vorbind dragostos Havilinei

Hai, ingerașul meu,
Usucă-ți lăcrămioara... Ii Vodă pe aproape
Și-ți trebuie lumină curată sub pleoape;
Dă-i raza mângâierii că-i mare truda lui!

Havilina

Știu! La răzbel, nu lasă pe sama nimănui
Grea încercata pândă la sfintele hotare...

Anica

E doar os de Mușatin!

Dănilă

către Anica

Dar nu de-aceea-i mare;
Cu suflet de Arhanghel, îi aprig la giudeț
Și când pornește 'n harță, nu pune vieții preț!...

către Havilina

Când vine de pe drumuri așa de bântuite,
De zâmbete duioase în inimă dorit e;
Fă-l să se simtă-acasă și nu ca 'ntr'un pustiu!

Anica

Când vine păsărica, oricare cuib îi viu.

Dănilă

cu nedumerire

Ce spui?!...

Havilina

căutând să-i acopere gândul ascuns

Vorbește 'n dodii... Nu te uita ce spune!

Dănilă

muștrător, către Anica

De-ai mai tăcea oleacă, ar hi, zău, de minune!

Anica

Ascultă, măi băiete, ce ai cu mine, bre?
Mai bine vezi de dansa, că nu mai știu ce vre...

Cu drag am sfătuit-o dar pas' să-mi dee vreme,
Și-acuma, dintr'odată, ia uite ce mai geme !...

Dănilă

De răul tău se sbate !... Prea mult o iscodești !

Anica

hărțăgoasă

Mă 'ntreb la ce te-amesteci în treburi muieresti ? !

Havilina

împăciuitoare

Mă chinuiți zadarnic !... Ajunge-atâta sfadă !...

către Anica, încet

Ne lasă nană, singuri, să-i spun a mea dosadă !

Anică

Mă duc puicuța mamei... Privește m'am și dus...

cu un deget pe buze, tainic

Cât despre cele spuse, nimica nu ți-am spus !

iese

SCENA III-a

Havilina. Dănilă

Havilina

i se aruncă în brațe, plângând

Dănilă !... Măi Dănilă !

Dănilă

De ce cumplitul vaier ?

Havilina

Neconținut, zi-noapte, torc al durerii caier !...
Ajută-mă căci astăzi, mai mult ca 'n alte dăți,
Primejdia mă paște...

Dănilă

Te rog să mi-o arăți !...

Zi, care ți-i duşmanul ? ...De-ași ști cine-i năpârca,
I-ași risipi în țarnă ciolanele și hârca !

Havilina

speriată

Ce-amenințări Dănilă !... De unde le mai scoți ? !

Dănilă

cu aprindere pățimașă

Din răsvrătitul cuget. Nu pot să văd cum toți
Imi chinuiesc iubirea ! Atâta-mi ești de dragă,
C'ași vrea să-ți fiu alături vieața mea întreagă...

Havilina

mișcată

Indrugî palavre, Dane !

Dănilă

fără să o fi auzit

...Și să te strâng la sân
Fără 'ncetare, 'ntruna, pe soarta ta stăpân !

Havilina

schimbă vorba

Decât mereu prin codri, pe la cules de mure,
Mai bine ți-ai da sârgul și jertfele aiure,
Căci pentru tine sufăr !... Tu ești acel dușman !

Dănilă

Dușman ? !... Cum asta ? !... Spune !

Havilina

Mai bine de un an
Tu zburzi când alții luptă !... Purtarea ta mă doare
Și pân' la urma urmei, va ști să mă doboare !

Dănilă

De ce-ai tăcut atâta ?

Havilina

La ce bun ?... De prisos !...
Indur o ispășire... Jurat-am mincinos !

Dănilă
înmărmurit

Jurat-ai strâmb?... Ispașă?... E pentru 'ntâia oară
C'aud aceste vorbe!... Ce ai tu, surioară?

Havilina

De-ai ști cât am nevoie, de-un sprijin, de un sfat!

Dănilă

Aștept fără zăbavă cuvântu-ți răspicat!

Havilina
începe să se spovedească

Ei bine, după moartea sărmanului meu tată,
Măria-Sa voit-a să-mi vadă ușurată
Povara de orfană!... Conacul său domnesc
Mi l-a lăsat, spunându-mi aici să viețuiesc.
Dar hotări Anicăi, cu legământ pe cruce,
Să mă păzească strașnic oriunde mă voi duce;
Zicea să mă ferească de-al traiului gunoi!

Dănilă
nedumerit

Ce legătură are tâmplarea cu noi doi?!

Havilina

Să vezi!... Spunea Anicăi: „Plătești cu viața dacă
Va fi să fie altfel... M'ai înțeles, dadacă?!“
Apoi, cătând spre mine, m'a întrebat de n'am
Vre-un alt bărbat pe lume, — vre-un cunoscut, vre-un neam...

Dănilă

Și-atunci?

Havilina

...Atunci jurat-am că n'am în poporime
Și nici prin apropiere, pe nime, da, pe nime!
Iar când a vrut să afle de-i limpede-al meu gând,
L-am liniștit grăbită, metanie bătând.

Dănilă

Pricep!...

Havilina

cutremurată

Şi-acu de află că tu trăieşti subţ soare,
Nu ştiu ce-ar fi cu mine, iubite frăţioare...

Dănilă

De ce atâta teamă?... Prihană eu nu văd!

Havilina

Pe semne uiţi că Ştefan îi vifor şi prăpăd
Când i se pare numai că cineva îl minte.

Dănilă

Mi-i greu să pot pătrunde durerea din cuvinte!

Havilina

nesocotindu-i întreruperea, se destăinuieşte mai departe

Că nu mi-am spus tot păsul!... Nu vezi că plâng în şir,
Iar lacrimile-mi umplu al inimei potir? !...
Mai grea decât osânda de-a fi ascuns cu vrere
Vieaţa ta lui Vodă, mai am o sfâşiere, —
Mă frânge suferinţa, când te privesc, haihui,
Cum rătăceşti prin codri pe urma nimănu!...

Dănilă

Şi dacă?... Nu-mi văd vina!

Havilina

răzvrătită

Cum, când întreg norodul
Işi plânge prin băjării, îndurerat prohodul;
Când hoarde peste hoarde ne bântuiesc avan,
Când zac scăldaţi în sânge vitejii lui Ştefan;
Când satele sânt arse şi-i pustiit ogorul,
Când fulgerat de soartă e însuşi Domnitorul, —
Tu, un flăcău puternic, de luptă te fereşti,
Hălăduind prin ţăhle cu trebi vânătoreşti? !...
Ruşine, zău, ruşine!

Dănilă

cu amărăciune

N'ași fi crezut vreodată
Să-mi văd sârmana viață de tine judecată!

Havilina

De ce nu-ți iai tu pildă dela ceilalți băieți?
De ce mai mânuiești arcul și torba de săgeți
Când nu știi ce-i o harță?!

Dănilă

face un semn ca s'o oprească

Havilina

Nu, lasă-mă, — pe urmă!...
De vrei s'alungi amarul ce sufletul îmi scurmă,
Ascultă de răstriaștea ce vine dinspre hat;
Grăbește-te la oaste; arată-te bărbat!

Dănilă

cu zâmbet îndurerat

Așadar asta-i toată cumplita-ți sfâșiere!...
De când îi lumea lume, — muierea-i tot muiere!...

Havilina

jignită

Femeile, adică, nu pot gândi și drept?!

Dănilă

Cum nu? Dar numai dacă li-i capul înțelept!...
Doar știi că svârl săgeata în hiare nu în nourî
Și că răzlesc de coarne, întăritați bouri;
Atâta vrednicie socoți că s'ar putea
Să hie rușinată?!... Haram de cinstea mea!...
Așa batjocuri crude le-aud întâi acuma!...
Sau poate-i numai glumă?...

Havilina

vădit tulburată

De noi departe-i gluma!...

Dănilă

Ce's vinovat că are Hârlăul un şoltuz
Bătrân, posac şi aspru, — un văduvoi hursuz,
Duşman cu toată lumea ce-i vine după treabă ?...
Când s'a purces oştirea, l-am căutat în grabă
Şi i-am cerut la oaste priceperea să-mi duc,
Dar el m'a dat afară, zbierând ca un năuc !

Havilina

se înseninează

E oare cu putinţă ? !

Dănilă

Eu nu cunosc minciuna
Iar cât priveşte frica, n'o am decât pe una, —
Mă tem de socoteala giudeţului de-apoi !..

Havilina

drăgostoasă, se apropie şi-i pune mâna pe umăr

Cu vorba ta cinstită durerile îmi moi ;
Îţi cer iertare, Dane !

Dănilă

fericit

Să facem dară pace !
Numai aşa afla-vei că omul care tace
Nu stă, precum s'ar crede, la stele căutând,
Ci vrednic îşi slujeşte moşia orişicând !

nedumeririi ei îi răspunde cu glas scăzut, ca pentru o taină

Adus-am de-astă dată pe lângă-un râs şi-o ciută,
O lighioană vie, ne'nchipuit de slută !

Havilina

tresărind iscoditoare

Din care neam anume ?

Dănilă

glumeţ

O fi de căpcăun, —
I-o aratare neagră ca fundul de ceaun !

Havilina

bătând din palme minunată

Zău, ca 'n povești !

Danilă

dus pe gânduri

Așa îi !... Curat ca din poveste,
Căci hiara e străină de văile aceste !

Havilina

arzând de nerăbdare

Ci, hai, vorbește-odată !... Nu vezi că's numai fiori ?!

Dănilă

Nu fii nerăbdătoare !... Ți-am spus de-atâtea ori, —
Mai stăpânește-ți firea !...

Havilina

Ești rău din cale-afară, —
Te-a molipsit, pesemne, năstrușnica ta hiară !...
Vreau întâmplarea 'ntreagă, așa precum a fost !

Dănilă

cuprinzând-o în brațe

Ți-o spun de-a fira-părul.

Havilina

se așează pregătindu-se să asculte...

...Dar toată, pederost.

Dănilă

Ascultă deci !... Asară, la vremea-adăpătoarei,
Ținând subt pândă vadul și îmbletele hiarei,
Aud de-odată-un foșnet... Atunci, tiptil mă scol
Și svârl, cât pot cuprinde, privirile ocol ;
Dar pâclele 'nserării se strecurau greoaie
Și nu puteam să aflu prepusa lighioaie.
Mă uit... nu văd nimica... credeam că-i vre-un vătui...
Bat țâhlele 'n adâncuri... dar iepurele nu-i,

Când iacătă un strigăt, pripit ca de ieruncă,
Spre dreapta 'ntr'o ponoară privirile-mi aruncă,
Și-atuncea...

se oprește o clipă din poveste

Havilina

cu nerăbdare

...Ci vorbește !

Dănilă

Descopăr pe un om
Cătând să se ascundă, fugind din pom în pom...

Havilina

Un om zici ?

Dănilă

N'auzit-ai?... Un ins care s'ascunde ;
Il chem : „Hei măi fârtate !...” Dar dânsul nu răspunde !

Havilina

De ce fugea ?

Dănilă

Vezi asta-i !... Crezând că-i vre-un nebun
Sau vre-un haiduc de codru, puterile-mi adun
Și mă avânt... Dar dânsul o ia, nătâng, la goană

Havilina

L-ai fost ajuns ?

Dănilă

Așteaptă !... Fugit-a el o toană,
Dar nu-mi slăbesc vânatul !... Gonește, — eu la fel ;
Tot mai scăzuți sunt pașii ce mă despart de el.
Incearcă să cotească dar nu-i mai dau răgazul ;
Voiam cu dinadinsul să-i cercetez obrazul.
Ii sânt acuma 'n spate, l-aud cum suflă greu...
Sleit îi de putere !... Atunci svârl arcu greu
Și 'n coardă-i prind grumajii ; îl trag și dânsul cade !...
„He-hei, măi băietane, e tot ce ți se cade !

„De ce n'ai stat de vorbă, ce dîmon te-a împins ?...
 „Mai bine-i să muști țărna de brațul meu învins ?“...
 El tremură ca varga și înspre mine cată
 Cu ochii roși de sânge, ca haïta cea turbată.
 Dar nu vrea să răspundă. Și cum tăcea chitic,
 Mi-am spus, — de bună samă, aista-i venetic !...
 Purta și tractul altfel ; avea 'nfloriți ițarii
 Cu găietane negre, ca Vlahii sau Maghiarii

Havilina

Și cum i-arată chipul ?

Dănilă

Ți-am spus, — așa de smad,
 De parcă-i uns cu smoala fântânilor din iad !

Havilina

Ce basm tulburător !... Și ce-ai făcut cu dânsul ?

Dănilă

I-am apăsat grumajii că-l podidise plânsul !
 De ce strângeam mai tare, urla ca scos din minți ;
 Apoi a prins să roage prin încleștații dinți
 Să nu-i fac vătămare...

Havilina

Vorbit-a ?... Cum grăiește ?

Dănilă

Pe limbă pământească, dar nu moldovenește.
 Mi-a spus că-i din Vlahia, — deci sânge de Român,
 Dar ar fi fost mai bine să-l hi știut păgân, —
 Cel ce-i creștin nu 'nfinge cuțitul între umeri !

Havilina

Prin ce tertip ajuns-ai pornirile să-i numeri ?

Dănilă

I-am ușurat strânsoarea și-apoi m'am prefăcut
 Că-mi pare rău de faptă-mi...

Havilina

Şi dânsul te-a crezut ?

Dănilă

L-am bolmojit, spunându-i că n'am ştiut că este
Un românaş de-al nostru, şi altele de-aieste...
Apoi, din vorbă 'n vorbă : „Cum de-ai pornit la drum
„Acuma când Moldova se sbate 'n jac şi scrum ? !“...
Spuneam : „Tânjăsc ai noştri, dar cei din altă parte ! •
„Mi-i frică, măi Române, de chinuri să n'ai parte,
„Căci azi Voivodatul se macină amar
„Şi leapădă scânteie ca piatra sub amnar !“

Havilina

Cum ai putut rostire asemenea blăstăme ? !...
De Cel Atotputernic au nu ai a te teme ?
Vărsând peste moşie al vorbelor alean,
Mai rău decât munteanul te-ai dovedit viclean !

Dănilă

Dar nu pricepi ? ! Zvârlit-am voroava drept pricină
Să aflu cât mai grabnic la care hram se 'nchină ? !

Havilina

Voi şti dacă-mi vei spune !

Dănilă

De cum l-am înţăles
Că nu-i curat la cuget, cu vorba i-am dat ghies ;
Mă prefăceam a-l crede... Iscoadă la iscoadă, —
Cu undiţa vorbirii, cătam să-l prind în nadă

Havilina

din ce în ce mai cu luare-aminte

Şi-ai izbutit ?

Dănilă

Vezi bine !... Incet mi-a povestit
Urzala sângeroasă la care s'a pornit.

Crezând că mie unul de harță 'mi este frică,
 A prins să mă întrebe de ce nu se ridică
 Moldova să-l doboare pre Ștefan Voivod ?
 Ar hi spre huzureala întregului norod ;
 S'ar potoli furtuna ; a Turcului tăboane
 S'ar aciua de 'ndată ca hoții prin cotloane ;
 Mi-a spus că Ștefan este zurbavnic peste tot,
 De-aceea îl trimise pre dânsul Pan Laiot
 Să puie capăt silei ce bântuiește țara !...

Havilina

îngrozită

Ce grozăvie, Doamne !... Cum i-ai răbdat ocara ? !...
 Cine-i acest Laiotă ?

Dănilă

li os de Basarab

Și Domn peste Vlahia, dar temător și slab !
 Doar nu toți Voivozii arată deopotrivă :
 La unul fapta-i mare, la cellalt, costelivă.
 În timp ce Ștefan este măreț ca un stăpân,
 Laiot i-un biet bicisnic... li spune „Cel Bătrân“...

Havilina

De ce-i dușman lui Vodă în loc să-i fie ca un
 Drept-credincios prietin ?

Dănilă

Se pare că în scaun
 Ștefan în două rânduri l-a pus drept stăvilă
 Turcimii dimpotrivă, pe-al Dunării hotar ;
 Ba chiar cu'n pâlc de oaste în București pătrunse
 Și pe acest Laiotă drept Voivod îl unse.
 Iar pre Maria, fata lui Radu cel Frumos
 Pe care din Domnie îl aruncase jos,
 O duse la Suceava...

Havilina

pentru dânsa, cu bucurie stăpânită

Poprită, vasăzică,

Și nu ca țiftoare, cum clevetea Anica !...

tare, către Dănilă

Iar Basarabul ?

Dănilă

Lăiot s'a dovedit viclean,
Vânzând la 'Nalta Poartă pe marele Ştefan !

Havilina

„Faci bine şi ai răul !...”

Dănilă

Acum doi ani în urmă,
Drept răsplătire, Ştefan se-aruncă pe-a lui urmă
Şi-l bate la Teleajăn !...

Havilina

dusă pe gânduri

Da, ştiu, acu doi ani...

Dănilă

Şi de atunci Lăiot asmute pe duşmani ;
Chiar an veni cu Turcii pân' la Vaslui, prădalnic,
Dar fu bătut de Vodă şi hăituit amarnic ;
Şi-acuma, tot cu Turcul, acest vecin semeţ
S'a 'ncumetat să facă Moldovei alt giudeţ.

Havilina

De astădată, însă, potrivnic ne-a fost anul,
Răzbindu-ne de istov pojarele şi pleanul.

Dănilă

O clipă doar, căci Ştefan a şi pornit în jos
Pe urmele duşmane, ca valul mânios.
El cată-acum pre Lăiot din scaun să-l doboare,
Urcându-l pe Vlad Ţepeş la treapta domnitoare...
Prielnică-i şi clipa, — cu ceilalţi megieşi
Trăim în bună pace ; ne-am desbărat de Leşi
Iar Mătiaş Corvinul trimite două-armate
Să-l sprijine pre Ţepeş cu dragoste de frate

Havilina

Ce 'ntortochiat e tivul !...

Dănilă

He-hei, nici chiar în somn
Nu-ți este dat' odihna, când ești pe-o țară Domn !

Havilina

Adevărat, Dănilă, ce sâlnică osândă
Să stai mereu de veghe, cu mi de ochi la pândă !...
Și ce-a mai spus iscoada ?

Dănilă

Să-i sprijin fapta sa
Că nu va fi degeaba...

Havilina

Și tu ?...

Dănilă

vorbește răspicat

Răspuns-am... da !

Havilina

cu răzvrătire 'ndurerată

Deci cănele trăește, deși i-ai stat alături ?!

Dănilă

împăciultor, caută să-i ia mijlocul

Fii bună, Havilină !

Havilina

izbucnind

Mi-i scârbă !... Dăte 'n lături !

Dănilă

Mă socotești pulpana ce-ascunde un hanger ? !

Havilina

Mai rău !... tu ești plăsaua nemernicului hier
Căci tu îi dai puterea !...

Dănilă

zâmbind

Nu fii năbădioasă ;
Te vreau ca 'ntotdeauna, — blajină și duioasă !

Havilina

Această duiosie s'o dăruiesc, zi, cui? —
Viclenilor ce împlă prin fundul codrului?!

Dănilă

De ce scorneşti, Havilă, pricină de gâlceavă? !...
Zi, unde vezi tu răul c'am stat la o voroavă?

Havilina

Nu te mai fă ci spune că nu degeab' ai stat
Cu haita muntenească, mişelnice, la sfat!

Dănilă

căutând s'o îmbrăţişeze iar

Am stat cum stau cu tine!...

Havilina

ferindu-se şi de astă dată cu acelaşi cutremurare

Nu!... Prea mă crezi nătângă!...

Alinţi cu mâna dreaptă şi-omori cu mâna stângă!...
Vrei să-ţi mai cred cuvântul când aflu c'ai primit
Să tănuieşti în voie cu 'n gâde năimit? !...
Unde-ai lasat munteanul?

Dănilă

cu zâmbet şiret care ascunde un gând

Am vrut să-mi țin făgada!...

Ca doi frăţani de cruce, pornit-am cu iscoada
Prin umbrele de cetini, bătând potica rar,
Pân' am ajuns, subţ sară, la via din Cotnar.

Havilina

înmărmurită o clipă, apoi izbucnind

Aici? !... Să-l scoţi din curte!!!

Dănilă

glumeţ

Ascultă-mă, Havilă!

Havilina

cu răsvrătire crescândă

Să pleci îți zic!!

Dănilă

cu ispășire prefăcută

Ai milă!

Havilina

deslănțuită

Cer hainiții milă?!...!

Nemernice, 'ndrăznit-ai pe ucigași să-i chemi
 La baștina lui Vodă?!... Aici unde subț vreme
 Ți-au sângerat străbunii și s'au trudit părinții?!...
 Aici unde 'n morminte încap doar numai sfinții,
 Ai cutezat, tu șarpe, cu dușmanul să vii?!...
 Cătați-vă aiurea osândeale pustii!!!...

arătându-i ușa

Ci pleacă-ți zic odată, alminteri chem argații!

Dănilă

tot mai înveselit, pe măsură ce ea se fulbură

Te rog, iubită soră, nu-ți vătăma ficații!...
 Acum ești foc și pară, dar nu vei mai fi mult
 De-mi dăruie ascultarea

Havilina

luându-și de samă

Ei bine, te ascult!

Dănilă

zâmbește cu înțeles

A fost un joc!

Havilina

neîncrezătoare

O joacă?!!

Dănilă

izbucnind în râs

Ce s'a sfârșit în zămnic
 Unde-am închis hainul!... Vârșă blăstăme râmnic,

Văzându-se 'n capcană!... Când Vodă va veni,
Precum va spune Ştefan, așa l'om osândi!

Havillna

cu pătimasă luare-aminte

Nu pot să cred... Vorbeşte, — cum de-ai schimbat măsura ?!

Dănilă

Nici când n'au fost megieşe iubirile cu ura!...
Venind agale 'ncoace, nemernicul hulpoi
Tot îmi dădea năvală să mergem amândoi
Spre-a săvârşi isprava!... Eu să-i arăt doar calea
Că 'n urmă svârle dânsul peste Domnie, jalea!...
Şi-aşa, din vorbă 'n vorbă, ajuns-am la conac...

Havillna

Apoi ?

Dănilă

N'am stat la gânduri!... Cu'n vrăjmăşesc după
L-am doborât în hrubă; şi-acolo cu bârneţul
I-am stăvilît colinda pân' a sosi giudeţul;
Acuma guiţează, taman ca de Ignat
Un mascur subt cuţitul plinîtului văleat !

Havillna

ingrijorată

Să nu cumva să scape, rămas fără de pază

Dănilă

Chemat-am pre moş Stancu!... El ştraşnic îl veghează !

Havillna

liniştindu-se, cu părere de rău

Vai, cât am fost de proastă!... În loc să preţuiesc
Isprava-ţi vitejască, te 'njur, te oropsesc!...

Dănilă

Ţi-am spus că n'ai dreptate !

Havilina

recunoscătoare, i se aruncă în brațe

Iți cer din nou iertare!

Dănilă

se așeză, luând-o în brațe și legănând-o ca pe un copil

Nu!... Tac!... De-ai ști ce dulce-i această 'mbrățișare!...

Strâns, tot mai strâns, ca 'n vremea pe când eram copii

Și-ți povesteam la basme pe la cules de vii!...

Havilina

lăsându-și capul pe umărul lui, se alintă

Erau așa frumoase!

Dănilă

Erau... dar azi sunt duse!...

Să le asculte cine; și-apoi, de cine spuse?

Havilina

De tine, și-ascultate de mine!... Hai, fii bun

Și spune-mi o poveste, dar fără căpcăun!

Dănilă

pe jumătate înduplecat

Nu pot... mi-i greu...

Havilina

cu gingășie, săltându-se în brațele lui și lipindu-se de el

Te 'ndură!

Dănilă

o leagănă mereu; apoi, după o clipă de tăcere, începe cu glas scăzut

Ei, cic'a fost odată

Un mândru flăcăuandru; și el iubea o fată...

Havilina

gângurind

...Și fata deasemeni!... Doar basmele's la fel!...

Dănilă

Ba nu! Căci fata noastră nu-l îndrăgea de fel.

Oriunde, cu toţi ceilalţi, era nespus de bună
Cu băietanul, însă, era curat furtună !
Iar el ce-avea să facă ?... Tăcea, mereu tăcea,
Şi nu 'ndrăsnea să-i spuie ce dragă o avea !...
Până 'ntr'o zi răzbelul, cu pala sa iabraqă,
Aduse între tineri o zurbă pătimaşă ;
Şi-anume, Făt-Frumosul cercă din început
Să plece la oştire, dar oastea nu l-a vrut.
Ea neştiind aceste, credea că lui i-e teamă
Să meargă-acolo unde răstriştele îl chiamă...

Havilina

Aicea ai sclintit-o !... Nu este chiar așa !...

Dănilă

zâmbind

...Şi se purta întocmai ca şi Domnia-Ta !...
Deşi hulit într'una de mândra Cosânzana,
Flăcăul din poveste, era făr' de prihană.
Astfel, aflând odată că vine dinadins
Omorul înspre Vodă, pre ucigaş l-a prins,
Plocon ducându-l fetei şi 'nlăturând vânzarea...
Dar nici de astă dată, ea nu-i dădu crezarea...

Havilina

se alintă, sclifosindu-se

Eşti iarăşi rău, Dănilă ?... Vezi nu m'ai priceput !

Dănilă

Dar nu de noi e vorba !...

o sărută pe neaşteptate

Iar silnicul sărut

Ţi-l dau drept ispăşire, căci basmele's urzite
De zâne, nu de oameni, deci nu pot fi oprite.

Havilina

prefăcându-se supărată

De teamă de osândă, cuminte te ascult
Chiar dac'ar fi năpasta s'o 'ntâmpin şi mai mult !

Dănilă

...Și-a mai trecut o vreme, până 'nsfârșit aflat-a
Că el i-un om de treabă... De-abia atunci fata
Și-a fost luat de samă și s'a întors din drum ;
Dorea să se împace, dar nu știa și cum...

Havilina

Să fi fost eu aceea, ași fi sărit de gâtui
I se aruncă de gât

Dănilă

Iar eu ași fi iertat-o !
o sărută cu patimă

Havilina

se smulge, înfiorată, din brațele lui
Dănilă, 'ncet... mă gâtui !...
Năprasnic ți-i sărutul !... De unde l-ai desprins ?

Dănilă

pe urmele ei, cu înflăcărare
Din lunga-mi așteptare, din sufletu-mi încins !...
Ci lasă-mă acuma să-mi isprăvesc povestea...
Ca dar al împăcării, flăcăul i-a dat vestea
Că ori ce-ar hi, el pleacă să lupte pentru steag,
De dragostea iubirii și de-al moșiei drag !...
Deși nevrâstnic încă, va stărui la oaste
Și dacă nu-l răpune vrăjmașul hier pe coaste,
Veni-va printre flamuri, acolo unde stau
Hotnogii, căpitani !...

Havilina

Dănilă-așa te vreau !
recunoscătoare îl îmbrățișează. Ei se sărută prelung

SCENA IV-a

Intră Ștefan, fără să fie văzut. Se oprește înmărmurit în prag, privind
încleștarea lor. O clipă lungă, dureros de lungă.

Ștefan

îndurerat, dojenitor
Frumos ! !...

Havilina

spăimântată, se rupe din braţele lui Dănilă

E însuşi Vodă !

i se repede întru întâmpinare, căzând în genunchi

Dănilă

privindu-l, fermecat

Şi ce măreţ îi, Doamne !

Ştefan

cu amărăciune

Aşa dar, Havilină, îi râzi de-a mele toamne ?...

Cine-i lupanul ista ?

Havilina

înăbuşindu-şi plânsul

Fii bun, Măria Ta !...

Ştefan

o ridică cu blândeţe

Ci scoală-te !... Nu-mi place pe jos a te vedea !...

Vorbeşte, cine-i mânzul şi spune-mi cum se face

Că i-am aflat pripasul în umbră de iatace ?...

Havilina

încearcă să-l lămurească

Măria-Ta...

Ştefan

fără să-i dee răgaz

Eu care te socoteam un prunc ? !...

Lăsând în urmă cinul, spre tine mă arunc

Şi 'n loc de mângâiere, mă 'mpiedec de vânzare !...

izbucind

Cum de-ai ajuns la dânsul şi cine este oare ?...

N'auzi, vorbeşte !!

Havilina

în loc de răspuns se întoarce rugătoare, spre icoane

Tată !

Ștefan

De ce iei în deșert

Aducerile-aminte ?

Dănilă

face un semn, parcă ar vrea să spuie ceva

Ștefan

il oprește cu asprime

...Vorbirea ta n'o iert !

Cu tine-i altă treabă !... Tu în curând afla-vei
Blăstămul hainiei prin osândirea glavei !

Havilna

rugătoare

Măria-Ta, Ștefane, cu dânsul ești nedrept !

Ștefan

De vrei milostivire, cuvântul tău aștept !...
De unde vine ?... Cine-i ?

Havilna

Nu vine de departe, —
De când eram în leagăn, de el avut-am parte.

Ștefan

cu mirare

Cum asta ?

Dănilă

Da, întocmai !

Havilna

Anicăi e fecior

Și frate mi-e de lapte...

Ștefan

din ce în ce mai mirat

Dar despre domnișor

Intăia oară aflu !...

Havilna

Când te-abăteai pe-aicea,
Veneai în goană numai și n'am avut fericea
Să-ți fac mărturisirea.

Ştefan

Ba nu! Mi l-ai ascuns!...

cu amărăciune

Până şi tu ai taine în care n'am pătruns!...

vorbind pentru sine dar în deajuns de tare pentru a fi auzit.

Vai de iscoditorul mai-binelui pe lume!...

Nu poţi clădi cetate din ale mării spume;

Doar apa-i jucăuşă, — un val rămâne val,

Sălbatec muşcă maluri, dar însuşi nu-i un mal;

Cu horbota-i se 'nalţă cu mult mai sus de stâncă

Dar trăinicia pietrei, n'a zămislit-o încă!...

Ce-i vinovată dânsa că vrut-am să durez

Din sufletu-i uşarnic iubirii, meterez?

Că din frânturi de cuget credeam cu duh hierbinte

Să dau întruchipare visării mele sfinte?!...

Doream aici amarul să se topească lîn

Ca scama păpădiei prin veşnicul senin!...

În loc de asta, iată!... Sărmana lumii undă,

O clip' atinse Cerul şi 'n besne iar, s'afundă!

Havillina

se apropie de el, rugătoare

Măria-Ta, 'ndurare!... Nu simţi că mă sfârşesc

Cumva de stăruieşte blăstămul tău domnesc?!!

Ştefan

aprig ca un trăsnet

Spui că ți-a fost tovarăş din frageda pruncie

Dar cred că Voivodul era în drept să ştie

Cel mai dintâi de soarta ce vă lega fătaţi

Şi nu să vă găsească în umbră 'mbrăţişaţi!!

Havillina

Dar...

Ştefan

Nici un dar!

Dănilă

cu un genunchi în pământ

Iertare!

Ștefan

neînduplecat

Vorbești tu de iertare ?...

Cu ce drept și de unde atâta cutezare ? !

Dănilă

se ridică cu avânt pățimaș

Cu dreptul de a-ți spune că, Doamne, rob îți sânt
Cum îi legat de glie un bulgăr de pământ !

Ștefan

cu zâmbet amar

Legat mai mult de dânsa !...

Dănilă

Nu vreau s'o văd cum plânge

Și cum în desnădejde mânuțele își frânge !...

Măria-Ta-i departe, cu fața la dușman,

Iar dânsa la icoane ingenunche avan...

Ștefan

hătru

Rugându-se, pe semne, să nu-ți descopăr pașii...

Havilina

fremătând

Rugându-mă la Ceruri s'alunge ucigașii

Ce vor cu dinadînsul să aibe viața ta !

Ștefan

Nu-i nimeni să m'atingă !... În harțe port o za !...

Dar să-i lăsăm pe ceilalți... Ai iscusință multă, —

Acea vreau s'o judec !

Havilina

Numai acel ce-ascultă

Giudețe poate face, — alminterea de fel !...

Auzi-mă deci, Doamne, pe mine și pre el !

Ştefan

pe jumătate îmblânzit

Vorbeşte !

Havilina

...Imi dăduseşi înalta-ţi îndurare
Şi-o iscodeai pe-Anica de n'am în lumea mare
Prietin pe vre-un altul sau alte înrudiri,
Căci mă doreai departe de ori ce ispitiri;
Atunci, bătrâna doică te-a înşelat cu spusa-i
Că singură sunt... Iată !...

Ştefan

De ce minciuna musai
Şi pentru ce, Havilă, tu molcum ai tăcut ?

Havilina

Mi-era că de ți-oi spune, să nu te fi pierdut
Şi să 'ncetezi a-mi dare nu ocrotirea, harul...

Ştefan

Şi-aşa crezi că-i mai bine când sorb acmu amarul
Otrăvii ce-a fost stoarsă din negrele minciuni ?

cu aprindere îndurerată

Mi-a spulberat vâltoarea ostaşii cei mai buni;
Subt ochii mei pierit-a la Valea zisă Albă
De pe-a moşiei frunte strălucitoarea salbă !
Boierii mai de samă, ce's hatului zălog
De mândră ocrotire, cosiţi au fost, polog.
Azi Ilea Hurul comis cu Iuga vel-postelnic
Şi Buhtea pârcălabul, sânt nume de pomelnic;
Aşijderea pan Bodea şi vechiul Paşcu toj,
Venit-au să 'mplinească năprasnicul răboj !
Nici lacrima durerii, nici printre dinţi sudalma
Nu vor putea să 'nvie câţi au murit de-avalma;
Era să cadă pradă hangerului vrăjmaş
Chiar Lixăndrel Cuconul, prea scumpul meu urmaş !...
De-atunci mânat sânt hojma de-a harţelor stihie;
Cu mare-ce, în treacăt, am poposit în vie,

Ești cea dintâi odihnă pe drumul ce-l socot
 Aducător izbândeii în țara lui Laiot !...
 Și-aici, tocmai aicea, la tine Havilina,
 Unde veneam să caut o rază de lumină,
 Găsesc vânzarea gata !... Femeia-i chip de drac,
 Precum a poreclit-o diacul meu Țamblac !...

cu lacrimi în glas

Plecă din viață Arbur și pârcălabul Lucă,
 Boierii cu duiumul pornit-au să se ducă
 Pe cele lumi de unde nu se întoarce om ;
 La Războieni pierdut-am plăieșii mei sodom,
 Stau ziduri detunate de schije de pușcă,
 Pojarele flămânde din târguri încă mușcă,
 Și tot în anul ista de soartă blăstămat,
 Tu, un copil, îmi spulberii credința ce-am visat !

Havilina

izbucnește în plâns

Zău, n'ai dreptate, Doamne ! Rămas-am tot curată, —
 La trup neprihănită și 'n suflet fără pată !

Ștefan

înverșunat

Din vârf de buze numai !...

Havilina

Cu fapte dovedesc !

Nu sânt de spiță mândră, n'am sânge boieresc,
 Și totuși bietul tata mă sfătuia 'n tot felul
 Să mă 'nfrățesc cu cinstea, oricare mi-ar fi țelul...
 I-adevărat, pacatul a fost cumplit de greu
 Că ți-am ascuns vieța acestui frate-al meu ;
 Dar el îmi este frate și-atâta tot... Un frate
 Ce credincios îți este ca nimeni altul poate !
 Iar de i-am dat sărutul, îi că s'a 'nvrednicit
 A te scăpa de moarte !...

Ștefan

Pe mine ? !... Ce smintit ! !...

Moldova împotrivă-mi n'ar suferi să tragă
O sculă ucigaşă !... I-s drag pre cât mi-i dragă !

Dănilă

ingenunchind la picioarele Voivodului

Din tabăra duşmană, Laiot şi Mahomet
Primejdii sângeroase drept daruri îţi trimet !...
Îţi jur, — spun adevărul !

Ştefan

cu luare-aminte

Zici vor să măucidă ? !

Dănilă

Stejarul nu-l răpune netrebnica omidă ;
Dar ei încearcă, poate norocul le va sta
Prielnic la 'ndămână vieaţa să ţi-o ia !

Ştefan

Nu cred aceste basme !... Nu-i nimeni să culeze
Să urce-ale Moldovei sumeţe metereze,
Dar pasă-mi-te-o slugă !

Dănilă

De obşte oameni mici

Doboară stăpânirea !

Havilina

E unul chiar aici, —

L-a priponit Dănilă de mâni şi de picioare !

Ştefan

Şi el ar fi acela ?...

Havilina

...Trimes să te omoare !

Ştefan

Aşi vrea să-l văd... Băiete, mi-l adă chiar acu
In sala de ospete !...

Dănilă

bucuros, dă să iasă

M'am și întors !

Ștefan

răsgândindu-se, bănuitor

Ba nu !...

Mai cătinel cu graba !

Dănilă

supus dar cu mirare

Ascult a ta poruncă !

Ștefan

cu mușcătură otrăvită în întrebare

Viteazul, așadară, în lături se aruncă,

Știind că-i se cuvine muștrare de topuz ?!

Havilina

cu suferință în glas

Cumva socoliți, stăpâne ?!...

Ștefan

către Havilina

...Că meșter la auz,

A bănuir osânda, deși n'a fost rostită !...

Spre-a nu vedea 'ndrăzneala-i cum hi-va răsplătită,

Încearcă de-a scăpare !

Dănilă

adânc îndurerat

Mă vâri printre mișei ?!...

Măria Ta, ești volnic vieața să mi-o iei,

Dar nu-mi știrbi cinstirea !

Ștefan

isbucnind larăși

Te 'nșeli dacă-ți închipui

Că 'n față cu giudețul, te vei feri de chipu-i !...

Voi ști a ta găsire și 'n bortă de chițcan !...

Havillina

caută să-i iee apararea, dar nu izbuteşte să facă decât un semn
de rugă mută

Ştefan

către dânsa, îndepărtând-o cu mâna

Oricare faptă strâmbă, supusă-i doar la plean !...
Zădarnic vrei să-l aperi !... Să-l apere, vezi, cine ? !...
Ce-a mai rămas aicea din clipele senine ! !...

glumind cu fiere

Te du cu el, vicleano, şi cată să-l alini ;
Afară's besne dese, nu ca pe-aici, lumini, —
Nu-i nimeni să vă vadă !... Lăsaţi-mă ! Vă duceţi,
Şi meşteri în vânzare, vânzarea mi-o aduceţi !...

C O R T I N A

TÂNĂR VOEVOD

Dârz, Voevodul tânăr, încununat cu laur,
Strunește calu 'n pîteni, din frâul cu paftale;
Cu Sfântul Gheorghe, — asemeni, încopciat în zale,
El sulița și-o 'nfinge în țeasta de balaur...

Azi, la războiu, purcede, cu oastea lui, pe cale;
La șold, i-atârnă arcul și paloșul de aur,
Și 'n sufletu-i ascunde neprețuit tezaur,
Căci nu cunoaște viața, nici pricina de jale...

Din prag privesc Domnițe și tânăra lui Doamnă:
Cu ochii plini de lacrimi și inima — de chin;
Și fiecă mișcare din suflet o îndeamnă

Să-i mai cuprindă chipul, la sânul ei de crin,
Și-ar vrea ca să-i pătrundă, în tainicul Destin:
S'o mai întoarce, oare, Stăpânul ei, în toamnă ? !...

ION BUZDUGAN

INTR'UN ȚINȚERIM

Țințerimul singuratec de pe valea Siretului străjuește satul cu casele albe, răsfirate unele la poalele pădurii, în fața opintelelor apei lunecând încet și sclipitoare printre malurile răsucite.

M'am îndreptat în preajma unui asfințit de August către biserică, iar turnul ei răsărit din umbrarele bătrâne arăta de tot aproape, înșelător ca și priveliștea din tren. Ulița mărginită de case tihnite cu gherghine și floricele potolite, șerpuia pe la marginea satului, în apropierea drumului de fier, la porțițe sau din praguri priveau cerul îmbujorat fete cu nelămurite dorinți în ochii calzi și triști. Imi ținu tovărășie o vacă trupeșă până la căsuța cu perdele împletite, de unde sări să deschidă poarta fetișcana îmbrăcată albastru cu sineală, și strigă domol: hai Frăsână! Vaca mugi înăbușit, își cercetă lung stăpâna din ochii umezi, întoarse odată capul și spre mine, iarăși mugi, acum mai slab, apoi trecu în ograda plină de verdeață; tânăra albăstrie întoarse o clipă ochii cercetându-mă scurt, desigur pentru că venisem împreună cu Frăsina, chiar aproape în același pas leneș.

La capătul drumeagului către țințerim, în vale, o fântână cu bănci își ridică uriașa-i cumpănă spre ceruri; pustiu, țipenie de om să-i ceară fântânii un pic de răcoreală. Deasupra pădurilor, pe dealuri, vâlul de purpură se lăsase sărbătorește, cuprinzând zarea.

Urci poteca spre biserică pe coasta dealului verde până la zidurile de piatră cu poartă deschisă, parcă în așteptarea oaspeților, dar nu pe acolo veneau cei fără întoarcere. Și tot

urci pe nesimțite ca niște scări nevăzute către biserica strânsă din toate părțile de mormintele furișate sub umbrarele brazilor și teilor bătrâni, o întreagă lume de cruci, unele mai norocoase, tăiate în piatră parcă de aceeași mână, cele mai multe însă firave, șchioape, jumătate putrezite ; crucile mor și ele, la rândul lor.

Liniștea unduită cu fiorii vântului dinspre Siret mâna pașii printre mormintele sfioase — poate că asemănătoare cu cei aflați acolo întru odihnă — și ascultătoare supuse marilor porunci de sus, iar neamurile de păsări huzurind într'una prin umbrare își continuau cântările, tot atâtea imnuri sărbătorești. Și crucile își păzesc fiecare cu credință robul lor pentru veșnicie. Colo o Aglăiță căreia bărbatul îi face jurăminte — Dumnezeu știe cât de ținute — că n'are s'o uite în vecii vecilor ; alături doarme o Ileană și peste lutul ei cine știe cum au răsarit trei lumânărici înalte cât o cârjă, cu sclipiri amintitoare muntelui sau malurilor de ape iuți. Se simțeau singuratice lumânăricile printre florile țințirimului care nici nu știau bine cine sunt ciudatele vedenii stinghere, păpălușe cu broboade galbene. Undeva pe unde mâni grijulii așezaseră flori roșii aprinse și temeinică îngrăditură de fer, câteva slove negre aminteau trecătorilor cumsecade să-și aplece o clipă negreșit frumoșii ochi peste groapa tinerii femei, căci nu trebuie, fe-rească Dumnezeu, să uite cumva că tot într'un astfel de cotlon întunecos le va fi și locașul lor cel din urmă ; ea zâmbea din întregu-i chip împietrit, iar ochii mari și arzători îi străluceau ca două salbe. Norodul de sub crucile care vorbeau graiuri neînțelese dar întregite de tăcerea și svonurile amurgului, mai ieri, alaltăieri, se bucurau de lumina văii Siretului, sta în poartă sau la ferestrele înflorite, chinuia ori sorbea molcom din ce i-a fost hărăzit să se bucure pe pământul acesta minunat, avar unora și mult risipitor altora.

Baba care sta jos sprijinită cu spatele de zidul bisericii, tocmai își sfârșise de mâncat ; lângă cele două traiste ale ei sclipea boțul auriu al mămăligii peste care săgeta în sbor o vrabie gureșă. Un ștergar alb, întins pe iarbă, îi slujise drept față de masă.

— Ați venit o leacă la plimbare, conașule ? Sau poate ați scapat trinul... decâte ori l-am scapat și eu, vai de mine și

de mine, că 'nașteaptă pe nimeni. Aștepta numai pe un boier mare cu barbă neagră care a fost odată prefect, când eram eu tânără... Dară, de unde îți fi, dela târg ?

— N'am scăpat nici un tren, mătușă, am venit și eu într'acoace... dar dumneta, de unde ești ?

— Apoi m'am pornit dela Țolești să merg la nepoata din Bădilița, tocmai ; tot întârziind pe drum, ba cu unul, ba cu altul, iacă mă prinde noaptea, că-s acuma slăbănoagă nu ca'n tinerețe, dar până la miezul nopții ajung eu, că n'am pierit încă... De câte ori merg la Bădilița, poposesc aicea în ținterim, lângă boierul Atanasie Armașu...

Baba oftă și pieptu-i sună a hârb ; începe să-și strângă lucrurile în traistă : avea chiar o pâne albă aurie pe care o curăți cu grijă, să fugă închipuita necurățenie. Mâncase mămligă, sigur că ducea în dar pânea rumenă, să nu meargă la nepoată cu mâna goală. Scofălcită la față, adusă în spate, totuși sări sprintenă, rânduindu-și câteva șuvițe de păr cărunț ce-i supărau ochii.

— Bine că nu plouă, altfel trebuia să dorm acolo ! murmură ea, întinzând mâna uscată la șopronul de praznice unde aștepta hidoasă patașca de înmormântări ; apoi, da, eu n'am frică de morți, continuă bătrâna ; ce au ei cu mine, ce au să-mi facă ? O seamă se tem strașnic de morți, cei tineri mai ales ; eu una mai degrabă fug de cei vii ! Câte am pățit eu ! Nu m'au pradat morții, doară ! Odată — eram tânără și a dracului atunci, ce socoți mata că totdeauna babornița căzătură a fost ! — un talhar îmi fură calul, căruța plină cu valuri de pânză și nici să se mulțumească cu atâta ; mă desbracă în pielea goală crezând că-și poate face mendrele cu mine, dar văzând el că nici eu nu-s plachie, mă izbește în Șomuz cât is de lungă, apoi îmi fură și hainele de pe mine ! Spune mata, morții pot face așa blăstămășii ? N'am să-l uit nici cu lumânarea în mână pe uci-gașul acela ; poate că l-o fi strâns Dumnezeu din lume să nu mai ație calea oamenilor, apoi am eu așa o credință că prin ocnă i-a fost moartea ! Și să vezi mata, era om tânăr, frumos bată-l să-l bată, și dă, eram și eu tânără, cel puțin de mă lua cu binișorul, nu să mă despoaie la marginea pădurii și să se lăcomească la cămașa mea ; parcă-l văd acuma pe ghiorlan, parc'o văd acuma cămașa ceia cusută de o frumusață ! Păcătosul, sigur c'o dat-o la vreo muiere de-a lui...

Ce să fac eu atunci, așa în pielea goală cum am rămas ? Socoteam că prin pădure deadreptul trebuie să nimeresc eu în sat, și casa noastră era la margine ; așteptam să se întunece și apoi răzbeam eu, așa mândru gătită. Doi băietani ieșiră într'un târziu de pe poteca dinspre Poiană, bucuria mea, dar cum m'au văzut, s'au speriat ca niște bicisnici, au rupt-o de fugă șchelălăind ca javrele : credeau proștii c'au întâlnit o nebună — și, dă, saracii mânji, de unde să le vie în cap că eram o biată gospodină prădată și ghiontită pe deasupra ! Proști mai erau și aceia ! Ei doi, și să se teamă de o femeie singură, chiar nebună să-i zicem !

Tot am avut eu noroc, și l-am întâlnit pe moș Gavrilă Chiftiriță cu traista plină : moșneagul nu s'a speriat de mine nici drept nebună nu m'a luat, și ce să vezi, numai că scoase din traistă cogemite cămășoiu de cânepă, lung că s'o târăsc pe pământ, apoi după ce-mi dădu o gură de rachiu și o țără de pastramă, îmi grăi uitându-se la mine mai mult printre gene :

— Hai, du-te acasă și să știi că așa hoț hapsân și prost n'am văzut vreodată, nici flăcăi așa de nătăfleți ! Măine seară trec ca să-mi dai cămeșa, apoi nu uita niște plăcinte așa cu poalele în brâu ; să-l văd eu pe Toader cum are să-mi mulțumească pentrucă i-am găsit nevasta goală 'n pădure și i-am trimis-o acasă îmbrăcată...

Povestea repede, pe nerăsuflăte, arătând că de multe ori și-a mai istorisit patarania, desigur cu aceleași ascunse răsvrățiri în care pe lângă prădăciune și pagubă se ivea prin pâcla trecutului femeia jignită, ale cărei tinerețe și ispite prețuiră mai puțin hoțului din codru decât calul, căruța și o cămașă.

Bărbia ascuțită, ieșită în afară, nasul coroiat ajuns aproape de gura fără dinți, îi dădeau înfățișarea vājitoarelor vrājmașe din poveste, iar lumina sângerie a soarelui apune, chipul celei fără frică de morți împrăștia destulă spaimă pentru cei vii.

— Păcatele mele, cât pe ce să uit stecla cu rachiu, roști repezit femeia ; să nu crezi mata că's bețivă, doar așa câte un gât să dovedesc truda, c'atunci tare-i bun și nici pacat nu-i. Iaca, boierul aista care a făcut biserica, era așa de rău încât s'o nevoit să-i ferece groapa cu piatră ca nu care cumva să se scoale și să facă pe strigoii ; cât o trăit curgeau vinurile și rachipurile la el la curte ca și apa Siretului, dar nu asta i-a fost

vina cea mai grea... ; oamenii grăiesc vrute și nevrute, cine le mai cunoaște rostul, dar ce strașnică biserică a rămas după Atanasie Armașu, și poate că dacă nu era păcătos nici n'o ridică : se vede că de n'o zidea, îl ardea focul gheenei !

Mai gemu de câteva ori, își aburcă traista pe umeri, și atunci deabea văzui că era 'naltă, aproape trufașă, iar ochii mai păstrau încă urmele tinerețelor, de prin anii când se împotrivise hoțului care o asvârli goală în Șomuz.

— Mă duc deamu, mă doare genunchiul, mare lucru să nu toarne ploaia, aista-i semn fără greș ; ploaie trebuie numai-decât, că-i bătaie dela Dumnezeu altfel ! Sanatate și Doamne ajută !

Își feri o clipă ochii de lumina purpurie a apusului, apoi se îndepărtă pe poteca bătută dintre morminte, încetișor, ca și cum ar măsura calea cu cârja. Trenul fluera înăbușit prin apropiere, iar de undeva răsuna hăulitul unui flăcău.

Ciudată vrajă stăpânea moșia de cruci sărace printre care se ridicau semețe cele de piatră, un ținterim unde morții par apăsăți de povara grelelor umbrare. Mormântul boierului, ocrotit cu acoperemânt țuguiat, zidit pe patru stâlpi de piatră, sta pecetluit neîndurător cu lespedea peste slovele vechi, ca niște ciudate podoabe, nu se lăsau citite din cauza celor doi goruni bătrâni și a întunericului lăsat pe nesimțite. Deacolo, printr'un luminiș, privirile lunecau înspre valea Siretului cu dealurile și pădurile întinse, presărate cu sprinteneala multor clopotnițe risipite în depărtări.

Mă furase amurgul în liniștea în care împărăteau păsările și greerii. Coborii spre cealaltă poartă larg deschisă, acea pe care intră închinătorii și alaiurile ; un flăcăiandru și o fată subțire îmbrăcată în galben s'au desprins speriați de lângă mormântul cu zăbrele de fier și cruce de marmoră cenușie. Am avut înaintea ochilor silueta legănată de vânt a floarei soarelui, fata blondă, albă la chip, care rupse de pe mormânt câteva mărită-mă mamă, prinzându-le în măneca încheiată sub umeri. Au luat-o grăbiți către ieșire, tot căutând cu frică îndărăt la mine, fără să-mi pot da seama de neliniștea lor, iar dela poarta cea mare se despărțiră repede, fiecare în altă parte ; fata alergă apoi fără să se mai uite, flacăra ușoară și rătăcitoare peste locuri păstrătoare de comori. Iarba purta încă urmele celor doi care poate

că-și zideau acolo planuri pentru viitor, lângă mormântul cu garoafe roșii, curat și vegheat de mâni milostive. O fată de optsprezece ani, o școlăriță, trimetea de dincolo lumina ochilor plini de întrebări; hotărît, pașii mi s'au oprit acolo dela sine, drept sfârșit al călătoriei și până acum doar la căpătâiuri tinerști am poposit în ținterimul unde pusesem pe fugă fără voia mea, doi îndrăgostiți. Cânta minunat o pasăre, nu una ci două, foarte aproape în preajma școlăriței, iar ascunzătoarea lor ajunsese taină nepătrunsă. Cântul începu deodată mai cu tărie, năvalnic, apoi rugător, dar zădarnic am iscodit tufele din jur, fără să pot stârni cântărețele iubește venite să amintească fetei moarte frumusețile lumii. M'au ținut locului nevăzutele zburătoare ca un închinător grapei înflorite, până ce freamătul șuerător țâșni din felinarul atârnat de zăbrele: se îmbrățișau acolo două păsărele, înăuntrul micuțului cuib al lumânării de ceară. Sticlele se sfărâmaseră și ungherul dinăuntrul lui se păru tare nimerit celor trimise de cine știe ce vajnice puteri să vegheze somnul fetei de optsprezece ani.

AUREL GEORGE STINO

CARTE POȘTALĂ

Cobor tristeți din toamna de acum
Ce-și târâe durerea ei pe drum.
Cobor tristeți și mă 'mbrac de pustiu,
Precum îmbracă mortul un sicriu.

Mor flori în strat, — ca visurile mor,
Intinde moartea — greul ei decor
Pe 'ntinderi ce se duc și nu le miști,
Pe ochii mei de amintire triști.

Își despletește toamna părul prin
Livezi ce-au fost și codri de rubin
Și peste sufletu-mi cu legământ,
Așează, triste, lespezi de mormânt.

D. IOV

UN MARE NEDREPTĂȚIT : POETUL ENNIUS

Acum câțiva ani s'a sărbătorit cu mare fast poetul Vergilius. Atâtea zeci de veacuri trecuseră dela nașterea acestui fiu de fermier dela Andes care a minunat o întreagă lume prin creațiile lui.

În special Eneida a fost epeia cu care s'au mândrit Romanii și cu care ne mândrim și noi, cei de azi.

Dacă Vergilius a fost pe drept atât de elogiat, posteritatea a uitat însă un predecesor al lui, care a fost tot așa de talentat și de entuziast ca el, însă a avut nenorocul de a se fi născut înaintea creatorului Eneidei.

Acest nedreptățit al soartei și al împrejurărilor a fost poetul Ennius. Născut într'un oraș din sudul Italiei unde se vorbeau trei limbi, Ennius este adus de timpuriu la Roma de către Cato Maior, care-l cunoscuse în Sardinia pe timpul războaielor punice.

Venit în cetatea de pe malurile Tibrului, Ennius este entuziasmat de calitățile Romanilor, în deosebi de bărbăția și de tenacitatea lor.

Primit în cercul Scipionilor, acest om care cunoștea perfect filosofia și literatura greacă, va scrie, cu tot avântul entuziasmului său, în toate genurile, voind să îmbogățească astfel literatura latină. Va întreprinde o lucrare de gigant, stabilind cantitatea tuturor silabelor vocabularului latin și, mai presus de toate, după îndemnul lui Scipio, va întreprinde să scrie un epos național al Romei. În „Annales” el va preamări în versuri hexametrice, introduse pentru întâia dată la Roma, faptele vestite ale Romanilor dela început până în vremea lui. Va imita pe Homer, introducând toate figurile din eposul grec, va face descrieri frumoase, comparații la fel și multe din episoadele sale, redată în mod măiestru, au stârnit admirația binemeritată a ur-

maşilor. Multă vreme Ennius a fost considerat drept creatorul epopeei naţionale latine.

Admiraţia pentru el a durat mult chiar după ivirea lui Vergilius. Insuşi acest poet aşa de mare nu s'a sfiit să ia „din gunoiul“ lui Ennius (cum se exprima, în semn de dispreţ, despre lucrarea vechiului poet) versuri întregi, pe care le-a dat drept ale lui.

Plagiatul era ceva admis în antichitate şi era folosit chiar de cei mai mari poeţi. Din păcate, nu ne-au mai rămas, din cele 18 cărţi ale epopeei lui Ennius, decât vreo 600 de versuri, din care totuşi ne putem face o idee despre originalitatea şi talentul său.

Dăm aici un fragment din opera lui Ennius unde se descrie un vis prevestitor pe care Ilia (Rhea Silvia) îl are şi prin care se anunţă epoca glorioasă a Romei în viitor.

VISUL ILIEI

Iar când, cu mâinile 'n tremur, bătrâna lumine le-aduse,
Grai plângând şi cu groază din somnu-i trezita copilă :
O, fiică-a Euridicei tu, de-al nostru părinte iubită,
Puterea şi viaţa din trup le simt cum mă lasă cu totul,
Căci, vai, am visat cum pe ţărm, prin pline de farmec tufişuri,
Prin locuri ce n'am mai văzut, un chipeş bărbat mă răpise.
Apoi, surioară, părea că eu rătăceam singurică
Şi urma-ţi cu greu cercetând, părea că te cat, dar putinţă
La piept să te strâng nu-mi era, nedând de bătuta cărare,
Atunci îmi păru că strigând mă chiamă a tatălui voce,
Grăindu-mi : „O, fiică, de-acum tu multe dureri îndura-vei,
Până 'n sfârşit va ieşi din fluvîu ce vezi, norocirea-ţi !“
Acestea le-a zis şi pe loc din văzu-mi pieri, surioară,
Şi dornic cu toate că-l vream, eu nu-l mai văzui niciodată.
Zadarnic eu braţe-am întins spre vasta boltire cerească,
Zadarnic plângând l-am chemat cu cele mai blânde cuvinte,
Căci somnul îndată-mi pieri şi inima 'n chin mi se sbate.

I. M. MARINESCU

ÎNTUNECAREA

— EPISOD INEDIT —

Au pornit la răsăritul soarelui, tot în sus spre izvoarele pâraului. Nu se putea să nu dea de bălți cu stuhării, undeva în adâncimile codrului, în luminișuri.

Înainte, suflecat peste genunchi, mergea băietanul Moroșanului, Teofil. În urma lui, cei trei bărbați, mai bătrâni, urcau din greu râpile și văgăunile pe unde se strecura pâraul.

— Ii așa de întuneric, că parcă n'ar fi răsărit soarele... spuse cel mai bătrân dintre ei, oprindu-se și privind acoperemântul albăstriu al codrului.

Numai pe alocuri, bolta avea spărturi spre cer și slava se vedea albastră.

— La noi, la moroșani, spuse Teofil, peste tot locul îi așa... Mergi zile în rând și nu dai de capătul codrilor.

Oamenii țâțairă din limbă și porniră mai departe în susul pâraului care pe alocurea sărea peste stânci mari.

Treceau pe lângă goruni groși ca poloboacele. Uneori, îngrămădiți unii într'alții, copacii parcă le ieșeau înainte sau îi așteptau dincolo de poiene cu ierburi înalte.

Vulpi speriate le arătau colții din stufișuri. Lupi bătrâni rânjeau și hârâiau, fugind prin râpi.

— Mare-i sălbătăcia... spuseră oamenii, înfricoșați. Și se gândiră să se întoarcă înapoi la Soloboda cea nouă.

— Te gândești... spune deodată unul, că pomii iștea trăiesc sute de ani... Câte au văzut ei...

— N'ai vrea să trăiești cât copacii? răs Teofil.

— Hei... Mânzule... răspunse cel care vorbise; tu încă n'ai ieșit bine la bătaia arșiței...

— Am vreme... spuse flăcăul Moroșanului, rușinat. Curând auziră tălângi, sus pe-o măgură nouă. Ei părăsiră calea pârăului și urcară mătura unde dădură de ciobanii sprijiniți în bâte.

— Noroc... spuseră solobodenii.

— Noroc... le răspunse un cioban cu cușma îndesată pe ochi. Se priviră o clipă pe sub sprincene, apoi unul dintre ciobani întrebă :

— Incotro vi-i drumeția?

— Suntem necăjiți din Soloboda... răspunse cel mai bătrân. Căutăm isvorul pârăului, că poate găsim stuh.

— Din Soloboda? se miră ciobanul. Fugiți de înecul cel mare...

— Intocmai... răspunseră solobodenii. Atunci când ne-au fugărit țipterii... N'ar mai ajunge...

— Apoi că ei odihnesc sub ape... răspunse ciobanul. Sabia lui Dumnezeu ne despică pe toți, la vreme...

— Și noi... intră în vorbă un cioban bătrân; și noi am fost fugăriți dintr'acolo... Pe locul stânii, au clădit gara.

— Pedeapsa lui Dumnezeu îi aproape... spuse al treilea cioban. Are să sfârșească veacul Diavolului...

Tăcură toți, îndelung. Oile pășteau liniștite, prin stufșuri, aproape.

Țapul negru al turmei urcat într'un copac aplecat de cumpană, se uita la dâșii cu ochi strălucitori. Barba i se mișca în clătinările capului și Teofil spuse :

— Cât de bine seamănă cu jidovul...

— Că-s de-un neam amândoi... răspunse un cioban. Țapul sbieră ascuțit și căinii turmei lătrară la dânsul, alergând în jurul copacului.

— Apoi, cu sănatafe... spuseră solobodenii.

— Luați-o spre Răsărit... răspunse ciobanul cel bătrân. Intr'acolo vecuiesc bălțile pădurii...

Când au ajuns la bălți, au chiuit. „Stuh“... strigară ei, cu prinși de-o bucurie fără seamăn.

Și luau în mâini frunzele late, verzi și le priveau ca vrăjiți. Prin fața ochilor lor se legăneau stuhăriile de altădată, întinse, fără hotar.

— Slavă Domnului... spuneau ei, privind întinderea vânată a bălții înconjurată din toate părțile de zidurile mari ale codrului.

Și intrară în apa cu liniță, fără să-și suflice picioarele : intrară până 'n genunchi, până 'n brâu și rupeau trestii lungi, cu canafuri vineți la vârf și râdeau de bucurie.

Rupseră frunze late ca săbiile și le pipăiau ascuțișurile.

— Stuh... strigară ei intrând în sat odată cu amurgul roșu.

Și a doua zi în zori plecară până și copiii s'aducă stuh din bălțile cele noi. Drumul până acolo se bătători în câteva zile și pădurile vuiau trezite de țipetele pruncilor, de fâșăitul snopilor târâți pe pământ.

Coborau la vale odată cu părăul care sărea vesel la dreapta lor, la stânga lor, prin răsuciturile cărării.

„Demult n'am mai fost așa de bucuroși“... spuneau oamenii.

Iar în gândul lui, Moroșanul era singurul om amărât din Soloboda.

Căci drumul la târg i-a fost fără noroc. Domnul la care-l trimisese jidovul era dus la Viana. Dar a vorbit cu alți domni.

— Lasă... i-au spus aceștia. Trăiți și vă înmulțiți. Și râdeau unul către altul, vorbind astfel.

„Cât de prost mă cred“... gândi Moroșanul.

— De altfel... i-a spus un domn scurt, cu ochelari de aur, de ce nu v'ați duce la America? Acolo sunt pământuri cât vezi cu ochii... Uite, vină 'ncoace, moșule...

Și-l duse la un perete înalt unde se vedea o mapă mare :

— Uite moșule... continuă domnul cu ochelari de aur ; vezi liniuța asta roșie? Pe-aici merge vaporul, până la pământurile cele noi. Vezi drăcia asta ca un gândac care scoate fum și par'că merge pe linia roșie? Aista-i vaporul... Te leagănă și te duce... și te tot duce...

— Că eu nu știu ceti cărțile... răspunse Moroșanul, urmărind degetul subțire al domnului pe sub liniuța cea roșie.

Apoi tușind :

— Da' de ce nu vă duceți și domniile voastre acolo? Domnul cu ochelari de aur rămase încurcat. Se uită la ceilalți doi domni care râdeau în scaune.

— Da... Da... continuă moșul ; de ce ne îndemnați?

— Acolo-i mai bine, moșule...

— Că par'că dacă ar fi mai bine, nu v'ați duce și domniile voastre... Că vă știu că numai de bine nu fugiți.

— Haida... Haida... moșule... îi spuseră ceilalți doi domni, pentru că cel cu ochelari de aur se 'ntunecase la față.

— Cu sănătate... spuse Moroșanul, săltându-și traista la gât și se împiedecă de prag.

— Au prins colți... spuse domnul cu ochelari, în urma lui.

Apoi, deodată, îl ajunse și-l chemă înapoi:

— Uite, bădică... Am uitat să-ți dau ceva...

— Că doar nu-mi ești dator cu bani... se miră prefăcut, Moroșanul.

Domnul cu ochelari de aur luă de pe masa lui o hârtie tipărită și ceti răspicat. Spunea acolo despre binele cel nou care se află pe ceea lume, în America. „Veniți la noi, oameni buni“... sfârșea țidula aceea. „Veniți la noi, că aici curge laptele și mierea pământului“...

— Și de ce nu vă duceți? întrebă moșul, după ce domnul sfârși de cetit.

Ieși repede și-i păru rău de întrebarea lui nesăbuită.

„Acum are să ne belească de piele“, gândi ieșind în uliță și apucând spre mahalaua jidovilor.

* * *

Pe locul unde arsese focul lui Crihoi se înălța acum, cu turnul subțire spre cer, biserița satului.

Oamenii îngrădiră pereții cu pari lungi, subțiri, de mes-teacăn necojit, încât de departe pereții păreau împlețiți din lumânări albe.

Turnul subțire îl împletise șfabul cel tânăr, priceput în zidirea așezărilor.

Numai Moroșanul da din cap, mâhnit, când privea turnul. „Păcat... spunea el. Are să rămână pustiu, să cânte în el ciorile“...

Si nu spunea nimic oamenilor din amărăciunile lui.

Intr'o zi veniră grănicerii moldoveni și iscodiră satul în lung și lat.

— Numai de când v'ați oploșit voi în partea locului, se fură vitele din Moldova...

Oamenii dădeau din cap:

— Noi ?

— Voi... răspundeau grănicerii. Vai de cojocul vostru dacă vă prindem... La noi, se ard de vii cei care fură...

Cu capul în pământ, oamenii răseră pe urma grănicerilor :

— Să ne prindeți numai...

Prin ogrăzi cârâiau cele dintâi găini, măcăiau cele dintâi rațe.

E-adevărat că șfabi urcau pe înserate la deal și se uitau mirați la păsăretul căzut ca din cer în ogrăzile Solobodei. Dar cum să spună lui cutare și lui cutare, că găinile sau rațele din ogrăzile lor seamănă leit cu uliturile lor cele pierdute ca prin farmec ? Și-apoi, mânca-le-ar uliul ! al dracului mai seamănă cârâitoarele între ele...

Cum să se lege de oameni ? „Ei le fură...” spuneau unii dintre șfabi. „Numai ei...”

Gospodinele au săpat straturi în fața caselor, cu toate că frunza codrului bătea în roșu,

Și viața se înfiripa, prindea rădăcini puternice, în pământul cel nou.

„Are să vie un popă pentru biserică...” spuneau unii. „In pustia asta ?” se mirau alții.

Și sângele lor iute începu din nou să le ardă în vine. „Ne-am uscat de foame destul. Curând vine iarna...”

Și în cete, se furișau spre locurile unde hoțeau altădată.

— Are să fie rău... le spunea Moroșanul. Are să curgă sânge...

— Atâta pagubă... răspundeau ei.

Și în seara când flăcăul lui se pregătea să-și ajungă tovarăși, el îl strigă înapoi :

— Teofil... Să stai aici... Lângă mine... Neam de neam, noi n'am hoțit !

Flăcăul se mânie :

— Dar de ce-ai fugit din Maramureș ? De floarea mărului ?

— Să nu mă judeci... îi răspunse moșneagul. Pune cuțitul ici în mâna mea și culcă-te...

— Asta n'oiu face-o... se oțări flăcăul, ieșind repede.

— Hei... îl strigă din nou bătrânul. Dacă te duci, să nu mai calci în ograda mea. Auzi ?

— N'ai grijă de asta... Ai să mă pomenești !

Și noaptea îl înghiți între copacii negri. „Viață de blestem...” gândi moșneagul, cuprinzându-l pustia și uritul.

Ieși în uliță și coti la dreapta, la dugheana jidovului. Bătu în oblon și Iehuda în deschise speriat. Căci știa jidovul ce fac oamenii noaptea...

Dădu peste cap câteva gâturi de rachiu și privi mirat teigheaua :

— Dar te-ai pus bine, jupâne...

— Șfabii, răspunse Iehuda. Ei sunt mai cuprinși. Le dă mâna să cumpere...

— Așa-i... spuse pe gânduri, moșneagul. Noi ceștilalți, n'avem nimic... Nici pământ, nici vite. Ei au. Că le dă stăpânirea de toate...

„Mult bănet trebuie să aibă jidovul...” gândi el ieșind. N'a plătit nici în seara asta băutura, căci n'are nici un creițar. Și în fundul inimii îi ferici pe cei care se pot duce noaptea la hoție...

Cobori devale la șfabi, să vadă ce mai face bătrânul Vențel. Acolo, cântau armonicile la o nuntă și era veselie mare. Bătrânul Vențel juca împreună cu tinerii, cuprinși pe după cap. Femeile umblau repede și pretutindenii mirosea a cărnuri fripte, a sărmale. „Cât de bine o duc ei...” gândi Moroșanul, oprit între copaci.

Și jocul șfabilor, la lumina lumânărilor puse în coale pe masă, părea o închipuire din altă lume.

— E bine la voi... spuse el către Vențel, mai târziu, după ce îl așezaseră la masă și băuseră împreună un rachiu tare.

— E bine... răspunse Vențel.

— La noi... Toate merg rău... continuă Moroșanul. Toate merg rău...

Șfabul stătu pe gânduri :

— Ferească Dumnezeu de mai rău... răspunse într'un târziu. Am auzit că ai voștri fură...

— Fură... dădu din cap Moroșanul. Și chiar flăcăul meu s'a dus astăseară să fure...

Șfabul își făcu cruce :

— Au să-l ucidă, dacă-l prind...

— Mai bine-l ucid cu mâna mea... răspunse moșul. Așa să mă bată Dumnezeu...

— Frate... îi spuse șfabul ștergându-și o lacrimă. Moroșanul pleacă capul în pământ, sub masă. Lumânările pâlpâiau

pe sfârșite. Armonicile cântau repede, grăbite și harmalia de șfabi sărea chiuind.

— Așa... Așa... spuse Moroșanul, întorcând capul și privind-i.

— Bea... îi întinse Vențel paharul.

Și el dădu paharul peste cap și plecă fără să-și ia rămas bun.

Noaptea era neagră și rece. Sus în cer, băteau primele vânturi ale toamnei.

EUSEBIU CAMILAR

PLOUĂ PE STEPĂ

Plouă pe stepă. Ploile mari, ploile lungi, ploile cenușii...
Vântul bolnav suflă 'n toamna galbenă ca 'ntr'un ceai,
Tristețea și 'n ochii fetei ce te-o iubi numai
Ca să uite ploile mari, ploile lungi, ploile cenușii...

Plouă pe stepă. Ploile mari, ploile lungi, ploile cenușii,
Îți intră 'n ochi, îți curg în sânge, nu se mai curmă,
Ai striga, dar nimeni nu te-aude cum te sugrumă
Cu degete subțiri, ploile mari, ploile lungi, ploile cenușii.

Plouă pe stepă. Plouă amar, plouă mereu, plouă la fel,
Nimeni n'a plecat, nimeni n'a venit dela început,
Orele ucise, singurul vânat, sângeră tăcut...
Uite-un om pe stepă, dar e mort și el...

Plouă și-acuma, plouă amar, plouă mereu, plouă la fel...

Rostov, 13 Noembrie 1942

NECULAI TĂUTU

BÂRLADULUI

Iți legeni apa printre dealuri sure
Cu vinuri vechi și gata să te 'mbete
Aduci în pas ca mersul unei fete
Cu sâni sprințari și ochi cu două mure,

Aud în unda-ți șoaptă de pădure
Când te strecoari la Sălcii pe 'ndelete,
Că vraja ta, un cântec de regrete
Ca o iubită prinde să mă fure.

Iar înainte să 'nfrățești Siretul,
În clipa când îți dăltuesc Sonetul
Sub candelabre mii și mii pe cer,

Și luna e 'n văpăi pe bulevarde,
Și altă stea mă mână spre mister,
Ia-mi jarul, care 'n suflet azi mă arde...

G. CONSTANDACHE

DIN POLITICA MOLDOVEI FAȚĂ DE TURCI

Primele atingeri ale Moldovei cu reprezentanții credinței musulmane se fac, probabil, în timpul epocii ctitorului Mănăstirii Bistrița și pe când la Adrianopol era sultan Mohamed I, organizatorul statului turcesc și într'o vreme când primejdia otomană devenise amenințătoare pentru sud-estul Europei. Nu s'a dovedit încă cu mărturii turcești că Moldova a fost coalizată la 15 Iulie 1389 cu puterile creștine pe Câmpia Mierlelor, sau că Ștefan Vodă Mușatul, învingătorul dela Hârlău a trufașului Sigismund de Luxenburg ar fi chemat pe Turci, ori că s'a războit la Nicopole. Moldova, spre deosebire de Țara Românească a rămas astfel mult timp cu totul în afara interesului general dela Dunărea de Jos. Izvoarele indigene moldovenești nu menționează nici o legătură a Moldovei cu lumea împărătească a Turcilor, înainte de sfârșitul Domniei lui Petru Vodă Aron. Cu toate că Bogdan Mușatinii dela Suceava prestară omagiul de credință Iagellonilor, și-și orientară politica Moldovei către regatul dela miază noapte, problema pericolului mongol, ce înainta fanatizat de Coran în Balcani, spre orașul lui Constantin cel Mare și schimba treburile interne și externe din Muntenia, repet, problema acestui pericol trebuia soluționată de factorii de răspundere ai Moldovei care erau: Domnul, boierimea, și Clerul.

Alexandru cel Bun a știut să ferească Moldova de o desmembrare sau devastare turcă cu un talent și o agerime diplomatică ce va fi îngândurat mult pe marii săi preținși protectori creștini, care totdeauna s'au arătat cu promptitudine la făgădueli, pe care nu le-au ținut nicicând. Ori care ar fi fost tactica lui inteligentă de a întâmpina pe cel mai puternic, Alexandru Vodă cel Bun a închis ochii ca un adevărat autocrat :

„Samoderjavni obladat“. Dar ce trebuia să ofere Moldova Turcilor pentru a-și conserva odată cu independența și ființa etnică? Turcii purtau războaie interminabile și aveau nevoie de bani. Acești bani i-a oferit Moldova de bună voie și s’au chemat peșcheș. Când Mohamed al II-lea cuprinsese Constantinopolul, când creștinii nu mai puteau să le țină piept Turcilor ce sdrobiseră la Varna Cruciada apusului de sub conducerea românului Iancu de Inidoara și se instalaseră pe pământul Țării Românești cu acele amputări teritoriale numite reale, la Giurgiu și Turnu, Moldova își stabilește legăturile ei de drept cu Turcii în 1456. Voevodul Petru Aron, care merită a fi mai bine cunoscut, împreună cu Mitropolitul Teoctist I Cărturarul și cu Sfatul boerilor se adunară la Vaslui, ca să chibzuiască asupra propunerilor pecuniare făcute de Turci. Moldova și conducătorii ei au avut în 1456 intuiția clară că fiii lui Alah nu vor deocamdată decât să-și redreseze visteria, săcătuită de campanii și de aceea au acceptat să sacrifice punga Țării, dar nu și neatrănarea Moldovei. Din 1456 Moldova trimițând la Poartă peșcheșul de 2000 de galbeni, nu-și pierde autonomia, căci plata peșcheșului nu implica vasalitate, iar porunca împărătească din 5 Octombrie 1456 nu cerea altceva decât să-i trimită la timp obligația bănească.

Consiliul de Coroană, care a semnat procesul verbal din ședința națională dela Vaslui, a reprezentat o uniune boerească și clericală, căci toți participanții au fost de acord, fără niciun glas stingher, să se cumpere pacea „ca țara noastră să nu piară“. Mai departe spune documentul: „Ne-am sfătuit și mult am vorbit între noi despre apărarea și pierderea Țării noastre“. Așa dar a fost la Vaslui o închinare benevolă, nesilită de forța armelor, iar Domnul își păstra toată suveranitatea. Închinarea față de Turci suspenda numai provizor războiul și ei socoteau Moldova, chiar după stabilirea acestor raporturi „dar-ulhar“, adică „Țara necredinciosului“. Voevodul căruia urmașii i-au decernat întreitul atribut de „Mare“, „Sfânt“ și „Bun“ Ștefan al III-lea, a intrat și el în milenara tradiție a Bizanțului și a plătit peșcheș Sultanului chiar dela urcarea lui pe Tron, consfințind astfel actul lui Petru Aron, până la 1473. La cea dintâi ocazie Moldova urma să refuze și acest peșcheș. Chiar actul dela Vaslui adăuga „Să găsim și să le dăm... până când Milostivul Dumne-

zeu se va îndura să găsim ajutoarele noastre cum au avut și înaintașii noștri". Adversarul implacabil și biruitor al Turcilor, care a fost Sfântul dela Putna, după ce și-a consolidat Domnia prin îndepărtarea primejdiei poloneze, maghiare și tătărești, a scos sabia contra Marelui Mahomed II. Ideia de misiune, care a premers ideei de unire, face pe Ștefan Vodă să atragă serios atenția creștinilor care stăteau cu brațele încrucișate la strădaniile lui : „Nici nu vreau să spun decât folos e această Țară a mea pentru creștinătate socotind că e de prisos căci e lucru știut bine de toți că e zid de apărare al țării ungurești și al țării leșești". In ce privește aceste două Crăii, afară de aceasta fiind împiedicat turcul cu mine acum de patru ani, au rămas mulți creștini odihniți". Cu toate că Sultanul în 1476 a călcat pământul Moldovei, Țara și Domnul vor rămâne liberi și cu multă satisfacție și mândrie va primi Baiazid II, când Ștefan o va cere, să-i trimită peșcheșul mărit la 4000 de galbeni. Ce putea face eroul dela Vaslui când avea vecini de luptă pe fiii lui Cazimir care în secret la Leutschau împărțiră Moldova ? Era o cinste pentru Turci a trimite după 1496 daruri, distincțiuni, insignele domniei și întărirea în Scaun, Voevodului cu renume universal și cu fapte de epopee. Biruitorul de Codrii Cosminului punând mâinile pe pept în 1504 lasă o Moldovă respectată în legea strămoșească, Biserică, administrație și justiție. Acesta era testimoniul nescris pentru fiul său amintit în letopiseșul lui Grigore Ureche.

Intre Moldova lui Bogdan cel Chior și Turci nu s'a încheiat niciodată un tratat așa cum în pofida admirabilelor lucrări științifice de azi mai repetă din nefericire chiar unii din dascălii noștri, care nu mai sunt în curent cu noile cercetări. Inchinarea atribuită lui Bogdan III „n'are niciun fundament istoric" ca și aceea atribuită lui Mircea cel Bătrân. Plăsmuirea e opera boerilor patrioți din preajma păcii dela Cuciuc-Cainargi.

Moldova s'a numit Bogdania, probabil dela Bogdan întemeietorul, ori dela marea producție în grâu, căci pe turcește se numește „bugdai".

Ștefan cel Mare s'a impus Turcilor așa de puternic, încât credem că tot în vremea lui a luat ființă instituția agenților Moldovei la Poartă numită Capuchehailâc, și tot în vremea acestui simbol al românismului biruitor s'a clădit, probabil, „Casa

Moldovenească din Constantinopol numită Bugar sau Bogdan Sarai.

Politica Moldovei față de Turci a fost continuată cu demnitate de Ștefăniță Viforul, care scria regelui Poloniei prin Luca Cârjă : „Dacă astăzi Dumnezeu va pedepsi Țara noastră Moldova, să nu vă îndoiiți Măria-Voastră că mâne o să vie rândul și pentru alte domnii creștine“. Suntem în vremea când Ungaria se scufunda la Mohaci și când Soliman II Magnificul se gândea să instaleze pașalâcul dela Buda. Politica Moldovei față de Poartă în 1538 se schimbă. Sultanul gonise pe Petru Rareș și călcase capitala Țării la Suceava. Domnul de data aceasta va fi numit și nu ales potrivit tradiției. Impăratul îi va lăsa și o pază turcească. Acesta e Ștefan Vodă Lăcustă. Din 1538, Moldova devine vasală și plătește haraci, iar pe lângă acele amputări teritoriale dinainte, Chilia și Cetatea Albă se mai adaugă și Tighina, care pe turcește înseamnă Bender, adică port la Nistru. Moldova a reacționat, a desaprobat abuzul Sultanului și l-a scos pe Lăcustă Vodă din domnie și din viață, motivând această faptă atât de gravă astfel : „Dacă am văzut că a început a da Țara Impăratului, voia să-i dea tot țărmlul dela Dunăre până la munte, precum și Nistrul tot. Văzând aceasta, Țara s'a deprins a-l cunoaște și a înțelege că e mai prielnic Turcilor decât nouă creștinilor“. A pierit Lăcustă ca o „oaie neslobivă“, adaugă cu compătimire cronicarul. Boierimea nu poate să uite ușor moștenirea lui Ștefan cel Mare pe care o apăraseră cu atâta civalerism și dârzenie urmașii săi, care ofereau oricui alianța contra Turcilor

Epigonii vitejilor au fixat politica Moldovei față de Turci deseori, după interesele lor personale și foarte puțini au fost acei care au apărut independența și integritatea ei. Turcii au îndrăznit încet, încet, a se amesteca în politica externă a Domnului, obligându-l pe acesta să meargă ca auxiliar al armatelor Sultanului și să raporteze Stambulului toate mișcările creștinilor cu care nu trebuia să aibă nicio legătură. La Tighina se stabilise un sangiac, care ridicat la rangul de beglerbegat cu reședința la Iași, urma să vegheze din scurt păsurile Domnului dela Iași, devenit capitala Moldovei în a doua Domnie a lui Alexandru Vodă Lăpușneanu. Domnul venit în Moldova direct din Constantinopol, ca Petru Rareș în 1541, nu putea să întreprindă o

acțiune hazardantă, pentru a scutura jugul turcesc, decât cu mari sacrificii. Cine se ridica contra împăratului era declarat hain și oricine putea să-l ucidă. Rare au fost cazurile când Moldovenii și-au ucis voievozii. Mai degrabă Țara se năpustea asupra lor dacă erau catolici sau protestanți. E cazul lui Despot Heraclidul și Gașpar Grațiani. Sufletul lui Ioan Vodă Viteazul a vibrat pentru libertatea Moldovei și sfârșitul lui dramatic însemna o svârcolire din apăsarea în care ne afundam, dar și un moment categoric pentru stăpânitorii turci. Dacă Domnul din Scaunul Moldovei confirmat sau neconfirmat de Poartă, era nerăzboinic, atunci Țara îmbrățișa cu largă inimă pe vitejii veniți dela cazaci, cărora poporul le-a spus așa de frumos domnișori. Zbuciumul rămâne caracteristica politiceii moldovenești față de turci. În Muntenia dela Vlad Țepeș, Radu dela Afumați și me-teoricul Mihai Viteazul nu se mai probase Constantinopolului că se refuză robia politică constantinopolitană. Obligațiile Dom-nului moldovean devin numeroase, și zilnic luau calea turcului peșcheșurile impuse, din politeță, ori din obraz la atotputernicia din cercurile Sultanului. Amintim zaherelele, baeram-lăcurile, menzilirile, pasmaclicul, havaeturile.

Afară de aceste dări extraordinare, erau haraciul care se ridica cu harabalele la sfârșitul sec. XVI și mucareul, etc. Fiscalitatea din sec. XVI și XVII a fost așa de excesivă încât vremurile aspre au impus lui Petru Șchiopu și probabil lui Bar-novschi să părăsească domnia decât „să facă Țării obicei“.

Moldova ca și Muntenia devine chelerul — grâнарul — im-periului otoman și nu eram cruțați de nimic. Domnii mai slabi, ca Iliaș, Rareș, deveniră renegați, prin trecerea la mohamedanism, iar alții prea credincioși politiciii turcești, ca Ștefan Tomșa, Radu Mihnea, Gheorghe Ghica, se sileau a răspunde tuturor exigențelor turcești, indiferent care erau rănilor ori durerile țării. Dacă cronicile moldovene amintesc atâtea soiuri de dări înființate de domnii ei, explicația trebuie s'o găsim în marea pretențiozitate otomană. Dorința de domnie, scopul de a ajunge domn, îngăduia să se folosească orice mijloc de cel ce venea în scaun. Din potrivă, când domnul a știut să solidarizeze țara cu dânsul și prin jalbe sau arzuri s'a arătat situația financiară de plumb a Moldovei, Turcii au venit și cu ușurări. Sunt multe cazurile în epoca fanariotă, judecată prea aspru de cei

ce n'o cunosc în amănunțime. Prestigiul Domnului salva multe din neplăcerile Țării. Dar ce autoritate putea avea un Domn în Moldova care-și câștigase scaunul la țaraba din capitala Turciei? Turcii nesocotiră și o tradiție sacră a Moldovei: tradiția dinastică. În Moldova au venit Domni care n'aveau în vinele lor nici o picătură de sânge Bogdan Mușatin, Oștile turcești, care mergeau spre Polonia și treceau prin Moldova sau pe lângă Moldova trebuiau să fie reprovizionate cu hrană pentru oameni și furaje pentru animale. Impozitele din țară se strâng nu numai de dăbilarii moldoveni ci și de amploanții turci. Desele maziliri din Domnie au fost și ele motive de slăbirea conducerii. Turcii nu s'au sfiit de multe ori să ne zugrume chiar voievozii cum a fost cazul cu Ion Vodă, Petre Cazacu, Miron Barnovschi, Grigore Ghica. Ei au permis recrutări de trupe și rechiziții în Moldova. Autorității domnești i s'a adus mereu îngustări. Turcii au adus în țară și negustori numiți laji cari au fost o adevărată plagă pentru viața economică a Moldovei. Au mers până acolo încât Poarta nu s'a sfiit să îndemne pe Domn de a trimite călăul să mai rărească rândurile boerilor protestatari, Raelele se înmulțiseră cu cea a Ismailului și Hotinului, iar Iașul a fost privit de multe ori ca o capitală de provincie turcească. Fără îndotală că s'au gândit și la o anexiune, dar practic nu le-ar fi adus niciun folos, de aceea au renunțat.

Față de aceste imixtiuni, au fost svâcniri la viață demnă moldovenească. S'au deslănțuit în Moldova revoluții anti-grecești în fruntea cărora trebuie să punem pe cea din primăvara anului 1633. S'au gonit negustorii acaparatori și s'au pus pe fugă domni nepricepuți de talia lui Alexandru Iliaș.

O reacțiune a fost și politica creștină, a Moldovei. În taină voievozii Moldovei încheiau tratate cu principii din Ardeal, cu Polonia sau cu Țării Rusiei, și au fost prezenți totdeauna când s'a ventilat ideea de cruciadă contra Califului din Țarigrad. Trădările frecvente ale voievozilor Moldoveni, fuga lor la Creștini erau și acestea o indicație pentru Turcii cari fărâmaseră vechea politică de independență. După 1774, imperiul otoman analizează mai cu atenție plângerile Moldovei și Domnii sunt pedepsiți pentru abuzuri. În sec. XVII, când boerii s'au dus la Sultan cu reclamația că vor un Domn de țară ori că nu-l vor pe Alexandru Iliaș, au fost închiși, Barnovschi decapitat,

iar ei neluați în serios. Turcii în epoca fanariotă își dau silința să trimită în Moldova ca și în Muntenia Domni cât mai capabili prin care să-și asigure loialitatea Țării în primul rând, dar să și combată influența Austriecilor și Muscalilor.

Imperialismele din jurul nostru i-au înspăimântat, dar n'au putut să ne salveze integritatea prin răpirea Bucovinei și Basarabiei. Sub Ruși ori casa de Austria cu siguranță că Moldova n'aș fi avut un regim mai bun. Avem motive să credem că ar fi fost mai rău. După 1821, politica Moldovei față de Turci e în funcție mai mult de interesele mai mult naționale. Era și vremea.

Biserica și cultura ne-a fost favorizată. Grecii au adus toate păcatele care într'un cuvânt se cheamă bizantinisme și fanarionisme, dar nu li se poate contesta că au fost oameni foarte culți și din lumina lor am luat și noi.

În concluzie, Moldova a luptat să se mențină pe linia unei politici independente față de Turci. A fost credincioasă Porții în măsura în care acești puternici suverani n'au amenințat suveranitatea noastră internă și externă. Am alunecat într'o independență economică inevitabilă, dar am stăvilit anexiunea. Textele turcești arată că Moldova deși țară de graniță a fost „țară liberă“, iar Domnul ei primea ordine sau scrisori din cancelaria Padișahului cât și a vizirului cu adresa: „Alesului între Ighemoni Neamului Mesianicesc“, ori: „Alesul între Neamul lui Isus și laudă între Eghimonii Neamului Mesiei“. Este eterna zicală că „omul sfințește locul“. Unii voievozi se considerau simpli ispravnici ai Sultanului, iar alții roșeau la gândul că Poarta ar fi îndrăsnit să le ordone.

Această politică a Moldovei față de Turci a fost în funcție și de oamenii ce o dirijau. Și ea a evidențiat lupta și amărăciunea noastră națională de-alungul veacurilor. Raporturile noastre bune de astăzi cu republica turcească ar trebui să ne îndemne a ne gândi spre a da mai mare imbold studiului legăturilor turco-române și dacă aici la Iași avem o catedră de istoria și literatura turcă, să se intensifice cunoașterea raporturilor turco-moldovene, în primul rând.

AUREL H. GOLIMAS

VEZI, MAMĂ...

Vezi mamă, eu m'am născut sau odată cu Diavolul sau din blesteme,
Iar timpul în loc să-l creștez în răboj, l-am săpat în poeme.
Pânea mea cea de toate zilele a fost ruptă sau din noroi sau din soare,

Visul meu a fost totdeauna visul păsărilor călătoare.
M'au înțepat în carne așchii de întunec în loc de lumină,
Și'n drum către marele liman al tăcerii, cupa mi-a fost mereu plină.

M'am săturat s'aud lumea spunând că 's pândar de vise,
Că cele mai frumoase poeme pentru tine sunt cele nescrise,
Și-atunci, de câte ori vreau să mă iau cu viața la trântă
Privesc în lumina ochilor tăi mari și triști ca de sfântă.

CONSTANTIN MIHAIL

NOI CONTRIBUȚIUNI PENTRU LĂMURIREA PROCESULUI CREATOR EMINESCIAN

I. Hyperion sau visul cosmic al poetului

Eminescu a dat literaturii românești pagini de împlinire. A trecut peste lespede de multor veacuri de așteptări și a picurat în candela sufletului național untdelemnul sfințit al graiului neaoș și al simițrei celei mai înalte. Cutremurat îi urmează și astăzi pașii un tineret dornic de ideal, asemuindu-l profetului, care a arătat cărarea spre cerul plin de semne.

Pentru toate vârstele însă, M. Eminescu este neasemuit de complet. Impletind graiul folcloric și lumea de basm al mitului și a legendei cu gândirea filozofică, amestecând imaginile romantice ale unei cărări de vis cu acele ale suferinței prozaice și triste, iar din toate acestea înălțând luminosul „Luceafăr” al geniului care plutește dincolo de vremelnicie, Eminescu a înfățișat însăși aspirațiile sufletului superior, dăltuite în versuri de stâncă, ca o povață pentru toate generațiile.

Gândirea lui intimă poate fi bănuită, dar niciodată disecată în cele mai mărunte particule, din a căror regroupare să se constituie iar, imagina tulburătoare a întregului. De opera lui M. Eminescu trebuie să te apropii ca de o Evanghelie a ființei naționale, pe care s'o pătrunzi în senzul ei mistic, așa cum se pătrunde poezia unei rugăciuni, înălțată spre tării.

În „Scrisoarea a III-a” prin cuvintele voevodale ale lui

Mircea cel Bătrân adresate lui Baiazed, senzul social și etic al operei eminesciene este definit astfel:

„Eu ? Imi apăr sărăcia și nevoile și neamul“..

Aplecat asupra ființei acestui neam, instruindu-și mereu coardele lirei pentru a-i cânta frumusețile, Eminescu a căutat în folclor, motive felurite de inspirație. Basmul cu deosebire și feeria acestui basm l-au ajutat să clădească o lume, în care licărea tot clocotul romantic al ființei sale.

În „Luceafărul“, Eminescu a dat un model al genului, contopind basmul versificat cu înaltul zbor de vultur al inspirației filosofice. Nu voi căuta în studiul care urmează, să definesc valoarea literară a „Luceafărului“. Alții au făcut-o înaintea mea, împlinind temeinic acest gol. Nedefinită a rămas doar problema personagiilor din „Luceafărul“. Hyperion, „Prea frumoasa fată din rude mari împărătești“ și Cătălin, sunt trei apariții aparținând lumii mitului. Ele au anumite modele în basm, în mitologie și în literatură, de care Eminescu a ținut cu atenție seamă.

Rezolvând care a fost procesul creator în fixarea acestor personaje, vom reuși să scoatem la lumină senzul ascuns al „Luceafărului“ și poate senzul mitic și universal al inspirației eminesciene.

II. Luceafărul

În studiul de față ne oprim numai la personajul Hyperion și la rolul său interesant pentru a desfășura visul cosmic al poetului.

Apariția luceafărului în basmele noastre populare, fără a fi curentă, nu este surprinzătoare. Astfel, într'un basm de Ispirescu, origina astrului este umană. Luceafărul de seară ar fi Siminoc fiul roabei negre, iar luceafărul de dimineață, Busuioc, fiul împăratului. Dubla personificare a luceafărului o găsim și a Eminescu. În ipostaza luceafărului de dimineață (Phosphoros), iată cum îl descrie poetul:

„Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare“.

La luceafărul de seară (Hesperos) părul negru se transformă în păr de aur :

„Părea un tânăr Voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânat giulgiu se 'ncheie nod
Pe umerele goale”.

Imaginile acestea corespund, după cum vom vedea, personificărilor mitologice grecești. Tradițiunile folclorice mai arată că hainele eroilor din basm, au uneori pe umeri doi luceferi, iar alteori, însuși eroul are aceste semne extraordinare vizibile pe corpul său. Legătura dintre divin și uman se face astfel în mod natural.

Luceafărul eminescian poate lua chip de om, dar apariția lui este supranaturală și ea se produce numai în pragul visului. Stăpânitor al cerului, acest luceafăr comandă stelelor :

„O, vin', în părul tău bălai
S'anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răasai
Mai mândră decât ele”.

Irealitatea tulburătoare a apariției cutremură pe fata de împărat, care întrevede astfel Demonul :

„O, ești frumos, cum numa'n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N'oi merge niciodată !”

Vraja nemuririi, care întretaie lumea noastră de suferință și de mistuire, poetul a fixat-o în plânsul domniței :

„Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
In veci îl voi iubi și 'n veci
Va rămânea departe”...

Pentru a nu mai repeta experiența tragică a lui Semele, frumoasa muritoare, care cerând lui Zeus să i se înfățișeze în toată splendoarea divină a fulgerelor sale, a fost ucisă de strălucitoarea apariție, fata de împărat cere luceafărului să renunțe la nemurirea lui, din dragoste.

Atunci geniul depărtărilor, mânat de patima oarbă acceptă supremul sacrificiu :

„Tu-mi ceri chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare;
Dar votu să ştii asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naşte din păcat,
Primind o altă lege;
Cu veşnicia sunt legat,
Ci voiu să mă deslege“.

În această ipostază luceafărul îmbracă o a treia personalitate, fiind acum denumit de poet, Hyperion. Credem că ar fi o greşală să confundăm Hyperionul lui Eminescu cu titanul teogoniei greceşti.

Potrivit tradiţiei hesiodice Hyperion era fiul lui Uranos, cerul înstelat şi al Geii, pământul. Ca zeu solar, fiind apoi metodic confundat de Homer cu fiul său Helios, Hyperion este „cel care călătoreşte deasupra pământului“. În acest senz, luceafărul devine un element simbolic şi nu-i prea greu de identificat ideia de „geniu singuratic“, plutitor peste lumea mărună cu ideia de astru.

Un model omenesc al acestui Hyperion îl regăsim la poetul german Fr. Hölderlin care intitulează opera sa destul de expresiv; „Hyperion, oder der Eremit in Griechenland“. Geniul pustnic, geniul plutitor peste vremelnicie, întruchiparea eternă a desăvârşirii neînţelese, iată idealul visat de Eminescu şi idealizat în scrierile sale.

Poetul socoteşte că trebuie să exprime, sentimentul dureros al singurătăţii celui neînţeles de contemporani, al celui, care nu-şi poate regăsi altfel liniştea interioară, decât retrăgându-se în turnul de fildeş al propriei simţiri, în lumea lui de vis şi aşteptare cuminte.

Peste acest dor al neîmplinirii aspiraţiilor comune, pluteşte parcă amintirea unei iubiri neîmpărtăşite, a unei trădări zguduitoare, a unei suferinţe fără de nume, încrustată adânc în cubconştientul poetului.

Hyperion este aşa dar, geniul singuratec şi neînţeles, este însuşi Eminescu, în căutarea formelor unui ideal pe care nu-l poate găsi în lumea aspiraţiilor elementare pământeşti şi prozaice, ci numai în lumea operei de artă, a puterii de creaţie care pluteşte dincolo de veacuri.

Hyperion ar putea fi un geniu în luptă cu nemurirea, într'un senz strict prometeic. Altfel, el rămâne personagiul simbolic, adică „acel care călătorește deasupra pământului“, ori mai explicat, plutitorul peste cele lumești și vremelnice.

Ușor putem desprinde din această întruchipare, patima cu care a lucrat Eminescu, pentru a perfecționa continuu, prin noi și noi variante poema „Luceafărului“. Destinul luceafărului i se părea destinul lui însuși, pe care nu-i prea greu să-l regăsim împrăștiat în anumite forme elementare, aproape în toată opera poetică eminesciană.

Astfel prima strofă din „Cine ești?“, evocă o amintire luciferică a dragostei neîmplinite, într'un cadru de adâncire cosmică :

„Nici luna plutitoare, nici stelele din cer
N'or să pătrună 'n umbra trecutelor dureri,
N'or să pătrună-amarul pierdutei tinereți
Chiar de-aș avea de acuma și-o sută de vieți
Căci sufletu-mi de-atuncea e-atât de 'ntunecat,
Doar ochii tăi de înger în visul meu străbat“.

Tema literară a luceafărului puternic și etern, bogat și plin de strălucire, dornic să închine totul la picioarele iubitei, pentru a-i câștiga dragostea, străbate evident și în poezia „Ce voiu?“, în care M. Eminescu întruchipează propriul său suflet, mânat de patima oarbă a iubirii :

„Tot ce încântă ochii cu mii de frumuseți,
Tot ce pământul are și marea mai de preț,
Grămadă să stea toate la mine în comori,
Să trec prin ele mândru, puternic, zâmbitor,
Să fiu frumos ca ziua, stăpân al lumii 'ntregi
Nemuritor ca râul și-un soare printre regi,
Și raze să reverse din fruntea mea coroană.
Apoi să cad naintea-ți așa... ca la icoană,
Și arătându-ți toată averea fără seamă,
Să-ți zic : Ia-le pe toate, dar și pe mine ia-mă“.

Este ușor să regăsim în aceste versuri, ecoul strofei plină de făgăduinți din „Luceafărul“ :

„Colo 'n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea în ocean
De tine o s'asculte“.

Dorința poetului, ca la picioarele iubitei să îngenunche asemeni ca în fața unei icoane se regăsește și în „Luceafărul“, fie asemuind-o cu Madona lui Rafael, fie cu Fecioara dintre sfinți, domnița visurilor lui Eminescu este mereu cu păr bălai, „prea frumoasă“ și „mândră 'n toate cele“. Felul în care bardul a perfecționat „Luceafărul“, contopind lumea de basm și de vrajă a sufletului său, în versuri mereu cizelate cu tot mai multă grijă, asemeni unor mici giuvaeruri, poate fi asemuit grijei, pe care a purtat-o până la sfârșitul existenței Goethe, în cizelarea capo d'operei sale „Faust“. Se vede bine, că acolo doarme năzuința și simbolul unei întregi vieți: filonul de aur căutat cu frenezie și găsit în fine, după o grea luptă cu granitul imperfecțiunilor. Aceiași efortare prin repetată cizelare a versului, găsim la Lermontov, în „Demonul“.

Accentul dureroasei despărțiri din „Luceafărul“, când sufletul poetului înăbușă durerea dragostei neîmpărtășite și cere uitarea, ca nimb al frumuseții interioare, îl aflăm prin comparație. În „Luceafărului“ :

„El tremură ca alte dăți
 În codri și pe dealuri,
 Călăuzind singurătăți,
 De mișcătoare valuri.
 Dar nu mai cade ca 'n trecut
 În mări din tot înaltul;
 — Ce-ți pasă ție chip de lut
 Dacă oiu fi eu sau altul!“

În „Despărțire“ :

„Să-ți cer un semn iubito spre-a nu te mai uita?
 Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta,
 Nu floarea vestejită din părul tău bălai,
 Căci singura mea rugă-i uilării să mă dai“.

Cutremurata simțire a inimilor care rup lanțul ce le leagă, devine acord liniștit în „Adio“ :

„Cu ochii serii cei d'întăi
 Eu n'o voi mai privi-o...
 De-accea 'n urma mea rămâi,
 Adio!“

Inima înfărșit împetrită a lui Hyperion, care nu poate găsi în lumea noastră strâmtă ființa eternei dăruiri, o aflăm în „Pe lângă plopul fără soț“ :

„Căci azi le semeni tuturor
La umblet și la port,
Și te privesc nepăsător
C'un rece ochi de mort“.

Fiindcă iubirea visată de Eminescu, iubirea furișată în noapte, trebuia să poarte în ea o pecete cosmică, să se afle dincolo de înțelegere :

„Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Și noaptea candelă s'aprinzi
Iubirti pe pământ“.

Dacă iubita ar fi corespuns acestui ideal, poetul ar fi urmat-o și în mormânt, așa cum Arald a devenit strigoii, spre a nu pierde pe domnița lui, trecută dincolo de hotarul vieții :

„Și-și simte gâtul-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de ghiață,
Părea un junghi că-i curmă suflare și viață,
Din ce în ce mai vie o simte'n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne'n veci“.

Imagina de mai sus explică pentru ce Eminescu în versurile lui, idealizează mereu femeia iubită, cu „brațe reci“, „Ondina“, apariția ireală, asemeni zânei din basmul versificat „Miron și frumoasa fără corp“ :

„Ah, iubito, zise dânsul,
Cum nu simți focul, ce-l simt ?
Și pe ea-o apucă plânsul
Par'că pieptu-i este strimt
De-a ei patimă 'nfocată.
Ea plângea, râdea de-odată
Cu-a-ei buze dulci și coapte,
'N întunec par'că-l cată
Imbătat de-amor și noapte“.

Totuș fantasma ideală rămâne fantasmă :

„Și el brațele-și întinde
Pe când ochii lui o sorb
Dar nimic în braț nu prinde
Că-i frumoasă, fără corp“.

Romantismul eminescian se întemeiază pe o cunoaștere desăvârșită a lumii de mit. Bogatele lecturi particulare ale poe-

tului, l-au ajutat desigur să-și întemeieze viziunile de artă pe un material de tradiții, urmărit până în cele mai mici amănunte. Hyperion înfățișează strălucit, acest proces de alunecare din lumea basmului și a mitologiei, în cea a poeziei filozofice.

Cum s'a născut și a evoluat mitul lui Hyperion, vom căuta să definim gradat în studiul de față.

Dl. Caracostea a arătat destul de documentat, cum dela basmul versificat „Fata în grădina de aur“, Eminescu a ajuns la viziunea „Luceafărul“. Hyperionul basmului este un zmeu. Tradiția populară admite în chip curent că zmeii fură fetele de împărat, pentru a le păstra ca soții, în lumea lor aeriană, situată între pământ și cer. Zmeul basmului cules din Muntenia de Richard Kunisch, basm auzit de acesta cu prilejul călătoriei pe care a făcut-o în Sud-Estul Europei, este astfel înfățișat : „Puternic duh, care trăia în peșterile munților și putea să capete orice înfățișare. El se prefăcu în vânt și când suflă peste fața și umerii frumoasei fete de împărat, se aprinse de dragoste și jură că va fi a lui“. Acest zmeu a servit de model lui M. Eminescu pentru Hyperion.

Basmul românesc a păstrat amintirea unor tradiții străbune. Demonii și zmeii feeriei populare, înfățișează rememorarea confuză a zeităților păgâne. Zmeul poveștii lui Kunisch, am văzut că se prefăcu în vânt. Acest vânt, în basmul „Omul de piatră“ de Ispirescu, iată cum se prezintă : „Un flăcău frumos, cu părul lung de aur, cu aripi de argint și cu un băț în mână, împletit cu tot felul de ierburi și flori. Viziunea este mitologică.

Nu-i greu să regăsim astfel pe Hyperion al lui M. Eminescu :

„Părea un tânăr Vpevod
Cu păr de aur moale“.

Zmeu al munților al plaiurilor, vântul călare pe vestitul lui armăsar năzdrăvan „iute ca vântul“, își are regatul aerian, acolo unde stau soarele și luna, cum și celelalte nenumărate astre.

În basmul „Porcul fermecat“ de Ispirescu, locuința vântului este sus, în munți : „O văgăună care era într'un colț de munte mare, de puteau să intre șapte cetăți într'însa“.

Tradiția populară slavă a păstrat imaginea vântului, asemănătoare cu aceea a unui zmeu. Acolo poartă numele de Vihor și răpește fetele de împărat. După cum vedem, nu ne găsim

prea departe de Boreas al mitologiei grecești care a răpit o frumoasă fecioară, pe Erithya, pentru ca s'o ducă în pustiurile depărtatei lui împărății.

O viziune getă se așterne peste toate aceste identificări. Se ajunge astfel la ideea „Vântului turbat”, care era socotit drept un balaur, locuind în nori, balaur închipuit prin acel „Draco” reprezentând stindardul get. Dincolo de locuința vântului începe Cerul și Raiul, în antiteză cu Iadul, aflat sub pământ.

Matamorfozele zmeului din basmul lui Kunisch nu sunt deloc surprinzătoare pentru tradițiile folclorice românești, după cum se va vedea. Rapsodul popular n'a uitat că astrele cerești erau personificate și că aceste personificări reprezentau zeități mitologice.

„Când veni noaptea, zmeul se prefăcu în stea și se repezi în odaia fecioarei. Acolo el se transformă într'un frumos și luminos tânăr”. În basmul versificat de Eminescu, imaginea este atât de clară :

„Născut din soare, din văzduh, din nea
De' amorul ei se prefăcu în stea”.

Astfel coboară el în odaia fetei de împărat, luând chipul unui Sburător :

„Și corpul său sub haina ce se 'ncreață
S'arată nalt, subțire, mlădios,
Păr negru cade 'n vițe de mândreață
Și ochi albaștri, închiși, întunecoși,
Iar fața-i albă, slabă, zâmbitoare.
Era un demon rătăcit din soare...”

Tradiția Sburătorului este arhaică în folclorul românesc. Zmeul reprezintă prima ipostază a lui Hyperion. A doua ipostază o va înfățișa Sburătorul, adică zmeul-stea, care intră pe horn, cu o lumină orbitoare de bolid și îndrăgește în vis, noaptea întreagă, fetele și femeile, făcându-le să aștepte cu neliniște și fericire diavolească, revenirea iubitului ceresc.

În „Legende” lui Alecsandri, Sburătorul este astfel descris :

„Ea vede Sburătorul cu ochii mari de foc
Ce vine ș'o cuprinde cu brațele într'o clipă”.

(„Legenda rândunicii”)

Se pare însă, că imaginea exactă a Sburătorului, Eminescu a găsit-o în mult cunoscuta poezie a lui I. Heliade Rădulescu :

„De ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miază-noapte scapă cu urme de scânteii :
Vreo stea mai cade iară ?”

Iar mai departe :

„Balaur de lumină cu coadă 'nflăcărată
Și pietre nestimate lucea pe el ca foc
Pândește, bată-l crucea ! Și 'n somn coala mi-ți vine
Ca brad, un flăcăiandru și tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d'aur !”

În colecția de „Poesii populare române” a lui G. Dem. Teodorescu, într-o notă la descântecul de „Lipitură și Sburător” se spune : „Sburătorul e descris, după credința populară, ca un spirit rău, ca un zmeu care intră noaptea pe coș, sub formă de șarpe (balaur) și cu aparență de flacăra. Sburătorul chinu-este toată noaptea pe femeia sau fata care are lipitură, fiindcă simte pe corp o mare greutate, mușcături, ciupeli, gâdilături”.

G. F. Căușanu, arată că Sburătorul există și superstițiile altor popoare. La germani se numește Furiger Drache. „Bulgarii, după relatările lui Doxon, cred că zmeii au femei și copii și că iubesc și femei după țărâmul nostru, dar mai ales fete. Adesea ei le fură, prefăcându-se în vânturi sau nourii”.

Toate aceste fapte ne îndreptătesc să stabilim, cum dela ideia zmeului din basm, Eminescu a ajuns la personificarea lăluceafărului, trecut prin metamorfoza Sburătorului.

Acele „file de poveste” din „Călin”, poartă pecetea acestor preocupări și a dragostei ireale, cosmice.

„Astfel vine 'n toată noaptea sburător la al ei pat,
Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat.
Și atunci când spre ușă el se 'ntoarce ca să fugă,
Ea-l oprește 'n loc cu ochii și c'o mult smerită rugă ;
— O rămâi, rămâi la mine, tu cu vers duos de foc,
Sburător cu plete negre, umbră fără de noroc,...

O ! tu umbră peritoare cu adâncii, triștii ochi”.

Și Hyperion are un vers duos, de foc. Și el știe să spună cuvinte vrăjite. Acestea nu sunt altceva, decât propriile tresăriri de dragoste ale poetului, care nu vede întruchiparea idealului său, posibilă în lumea cea mică de patimi pământești.

Dar pentru ce Hyperion a devenit luceafărul? Știind că zmeul se preface în stea, a ales oare Eminescu, la întâmplare, una dintre stelele mai strălucitoare, pentru a da după ea, numele zeului său aerian?

Nu. Alegerea n'a fost făcută la întâmplare. Eminescu era un adânc cunoscător al mitului folcloric românesc și un tot atît de excelent mînuitor al argumentelor mitologiei universale.

În această privință poema „Luceafărul” a fost pentru el o foarte grea piatră de încercare și felul cum a rezolvat mitic problema, dovedește că ne găsim în fața unui poet desăvârșit, dublat de un autodidact. În basmul lui Kunisch, se știe că zmeul s'a transformat ziua în vînt, iar noaptea s'a prefăcut în stea, luînd chipul unui tânăr luminos și chemînd pe fata de împărat să fugă cu el „mai sus de nori, în vecinătatea soarelui”. Apoi se transformă iar în stea, se înapoie pe cer și acolo rămase noaptea întreagă.

În seara următoare zmeul căzu ca o ploaie în camera fetei și deveni un tânăr frumos „ai cărui ochi erau albaștri ca marea cea adîncă”. Acum, demonul roagă pe aleasa inimii lui să-l lase s'o ducă „acolo unde nu pătrunde raza soarelui, adînc sub fundul mării” și unde sunt castele de coral roșii și de albe măr-găritare.

Aceste metamorfoze interesante l-au făcut pe Eminescu să bănuiască existența unui personaj mitologic, ascuns sub haina zmeului folcloric. O intuiție îi spunea că zmeul-stea, ar putea să fie luceafărul. Deaceia poetul a făcut cercetări mitologice și a descifrat enigma.

Printre astre, luceafărul a atras din timpuri preistorice atenția omenirii. Cum planeta eră vizibilă după apusul soarelui și înainte de răsăritul lui, s'a crezut că este vorba de două ființe divine, asemenea unor frați gemeni. Aceste ființe au primit denumiri deosebite în mitologia caldeiană, care era o mitologie astrală. Prin felurite împrumuturi tradiționale, s'a ajuns la o concepție asemănătoare, la grecii antici.

Luceafărul de dimineață a fost botezat Phosphoros, iar luceafărul de seară Hesperos. Acest Hesperos are ca părinte pe Atlas, care susține cerul. „Iar cerul este tatăl meu” va spune Eminescu. Hesperos se culcă în mare.

Poetul a identificat personajul cu prima ipostază a lucea-

fărului, care se afundă în ape, spre a lua apoi chipul tânărului mitic :

„Și apa unde-a fost căzut
În cercuri se rotește
Și din adânc necunoscut
Un tânăr mândru crește“.

Fiind stea luminoasă, Herperos va avea păr de aur și deoarece s'a născut din ape „va purta în mână un toiag încununat cu trestii“. El este mitologic mesagerul căsătoriilor și propune fetei de împărat s'o ducă în împărăția adâncurilor, în palat de mărgean :

„Și toată lumea din ocean
De tine o s'asculte“.

A doua ipostază a luceafărului, este cea a lui Phosphoros, luceafărul de dimineață. De data aceasta luceafărul nu se mai încheagă din ape, ci „din a haosului văi“. Părul zeului din galben a devenit negru, deoarece mama lui nu mai este marea. (Întunericul în înțeles de Astreos, cer înstelat și soarele în înțeles de Eos, aurora).

„Din sfera mea veniți cu greu
Ca să te ascult ș'acuma
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma“.

Acum, fata de împărat nu mai este chemată spre palatele de mărgean, ci spre regatul infinit al cerului, deoarece mitologicul Phosphoros zboară cu o faclă în mână, după carul Aurorei :

„O vin în părul tău bălai
S'anin cununii de stele
Pe-a mele ceruri să răsați“.

În concepția mitică acest Phosphoros părăsește oceanul spre a se ridica pe cer ca vestitor. Această imagine vrea să arăte că raporturile geniului cu adâncurile marine sunt rupte și că el este fiul eteric al întunecatului cer înstelat. Acum se poate întrezări just, efortul făcut de Eminescu, pentru a împăca fantazia creatoare, cu realitățile mitologice, pe care indiscutabil, le cunoaște bine.

Nu putem pretinde pe baza identificărilor de mai sus, că am făcut un pas hotărâtor în lămurirea problemei, dar meta-

morfoza zmeului-balaur, în zmeu-stea (Sburător), iar apoi în luceafăr (Hesperos-Phosphoros) este certă. Pentru a creia și un simbol din acest luceafăr, Eminescu l-a botezat Hyperion, adică, mitologic fiul lui Uranos și al Geii (al cerului înstelat și al pământului).

Hyperion se mai înfățișează însă și printr'o a treia ipostază, când vine înaintea Tronului lui Adonai, al Părintelui suprem. Efortul filosofic și mitic al poetului atinge acum înălțimi deosebite.

Eminescu ajunsese, după cum se va vedea, la o cunoaștere suficientă a scrierilor filosofice orientale, a gnosticilor, a mitologiei, a filosofiei platonice și a budhismului. Mai târziu, când a început să cunoască opera lui Höderlin, el a făcut ultima identificare a zmeului-stea, cu Hyperion.

III. Eclectismul filosofic eminescian

Pentru a înțelege bine motivele care l-au făcut pe Eminescu să introducă în locul Eonului din basmul său versificat personajul simbolic al lui Hyperion, este necesar să definim, ce însemnătate a voit să dea poetul ultimei părți a poemului, din clipa în care demonul zboară la cer, spre a cere divinității să-l deslege de povara nemuririi și până când, împăcat cu sine, renunță la vremelnicia iubirii pământești, geniul dându-și seama, că nimic nu poate egala frumuseța izolării divine.

În basmul versificat, ascensiunea spre scaunul ceresc are un caracter pur descriptiv :

„În vremea asta zmeul se suise
La cer cu aripele lungi, întinse,
Culege 'n calea-i blândeale surâse
A mii de stele ce zburau ca ninse.”

Tabloul se completează în viziunea tronului etern, reamintind accentele lui I. Heliade Rădulescu din „Căderea dracilor” :

„La tronul cel etern pe scări deschise
Stau mândre genii cu lumină 'nciase”.
(Eminescu)

„Pe vârful ăstui munte, sub cortu Preatăriei
Inconjurat de îngeri, prea veseli Serafimi,
Acolo este tronul Părintelui veciei
Pe mii de legioane jaratic-Heruvimi.”

(I. Heliade Rădulescu)

Este ușor de văzut cât de fericită comparație are Eminescu în „genii cu lumină 'ncinse“, față de Heruvimii de jăratec ai lui Heliade.

Zmeul îndreaptă astfel ruga lui, părintelui ceresc :

„O Adonai ! al cărui gând e lumea
Și pentru care toate sunt de față“.

Se știe că Adonai era denumirea dată în textele vechi biblice, lui Dumnezeu, în înțelesul de „Stăpânul meu“. Se pare că Eminescu a ales această denumire, deoarece se găsea sub influența unor lecturi de filosofie religioasă orientală. Atari preocupări se găsesc și în „Biblicele“ lui I. Heliade Rădulescu, operă despre care se pare că Eminescu avea cunoștință.

Ce fel de geniu a înțeles marele poet să personifice în zmeul său, nu-i prea greu de aflat, din anumite amănunte ale basmului versificat. Eternul Adonai se revoltă de cererea zmeului, care vrea să devină muritor :

„Și tu că ei voești a fi Demone
Tu care nici nu ești a mea făptură
Tu ce sfințești a cerului colone
Cu glasul mândru de eternă gură...
Cuvânt curat ce-ai existat Eone
Când Universul era ceață sură...“

În accentele supreme, o mărturisire ciudată străbate : Geniul-astru nu a fost creiat de Dumnezeu, nefiind a lui făptură. El este Eonul, cuvântul curat, care a exista când haosul primordial domnea și care sfințește cu glas mândru coloanele cerului, adică eternitatea.

Eminescu a pătruns senzul acestor afirmații, numai însușindu-și elemente din mitologia parsistă, greacă și latină, unde Eonul (în parsism Zer van Akarana, la romani Aevum), nu-i altceva decât eternitatea, adică timpul și spațiul infinit, timpul și spațiul primordial. Deaceia Eonul eminescian nu-i făptura lui Dumnezeu, fiindcă a existat în haos, simultan cu principiul suprem.

Acest Eon se confundă și cu Cuvântul. Acum, influența este vădit biblică. „La început era cuvântul și cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul“, spune textul sacru. Com-

pară cu I. Heliade Rădulescu, strofa asemănătoare din „Căderea dracilor” :

„Când Tatăl al puterii voind să-l proslăvească
Ca un moștean al slavei, Cuvântul-Creator

Problema filozofică deosebit de grea, care se pune acum pentru Eminescu și care constituie însăși fondul poemei „Luceafărul” este cea a devenirii, a raportului dintre „etern” și „timp”, dintre „nemurire” și „moarte”, dintre „tot” și „nimic”. Problemă faustică fundamentală, care a chinuit pe cei mai străluciți gânditori ai omenirii și pe care Goethe a simbolizat-o în ideea „eternei tinereți”. La Eminescu chinul dragostei trebuie să fie pretextul, ca și la Goethe și într-o privință ca și la Lermontov („Demonul”), pentru rezolvarea marei arcanе, a macrocosmului în raport cu microcosmul, ființa omenească în senz cabalistic, peritoare ?

Accentele lui Eminescu sunt pline de o înaltă metafizică ;

„Ce-i omul de a căruia iubire
Atârni lumina vieții tale-eterne
O undă e având a unde fire
Și în nimicuri zilele-și dișterne,
Pământul dă tărie nălucirii
Și umbra-i drumul glei ce s’așterne
Sub pasul lui... Căci lutul în el crește,
Lutul îl naște, lutul în primește”.

Iar în alt loc:

„Să fii ca spuma, fuga unei spume
.....
Și să mă blestemi, să mă ’ntrebi ce drept
Avui să-ți pun o inimă în piept.
.....
Să fii ca și când n’ai fi... Intre seri
Și mâini o clipă... Oare știi ce-mi ceri ?

Accentul cel mai interesant îl întrezărim însă, în afirmația lui Adonai :

„Să-ți numeri anii după mersul lunel...
Pentr’o femeie-vezi iubirea unei (ce-i)”.

Senzul acestor afirmații trebuie căutat în „Timon”-ul lui Platon, pe care este greu, dacă nu imposibil, să admitem că Eminescu nu l-a cunoscut. Eonul platonice se înfățișează tot ca

intruchiparea eternității, dar acest Eon, scoborându-se din hăurile primordiale în lumile inferioare, devine timp. Așadar, eternitatea se limitează, transformându-se în clipă. Ea își pierde atributul nemuririi, cu toate că în principiu, măcar o particulă a acestei nemuriri, trebuie să existe și în fiecare clipă trecătoare și în fiecare muritor. Numai în acest caz, anii zmeului-astru, pe care nimic nu-i putea măsura, vor fi calculați după mersul soarelui și al lunei, adică vor intra în vremelnicie.

Faptul că Eminescu a ales calculul anilor după calendarul lunar, iar nu după cel solar, dovedește că o influență orientală, dar și ironia poetului, cu privire la mrejele femești în care se zbate zmeul; luna fiind mitologic, un principiu feminin.

Afirmațiunile noastre își găsesc o confirmare mai directă, în variantele poemei „Luceafărul”. Astfel, în una dintre aceste variante, Eminescu exprimă clar, contactul lui profund cu filosofia platonică, tocmai în senzul pe care l-am arătat. Eternul oferă felurite compensații lui Hyperion, spre a-i dovedi că cere un lucru din cale afară de greu și oarecum imposibil, deoarece el având eternitatea, are simultan și vremelnicia :

„Vrei să vezi luna ca 'n Olimp
Căci eu ți-am arătat-o,
Îți dau o fâșie de timp
Ca să te cheme Plato”.

Astfel microcosmul se identifică macrocosmului, fiindcă relativul se poate totdeauna regăsi în absolut.

„Zadarnic lumea de păreri
S'arată trecătoare
Chiar soarele perind pe cer
Din nou s'ar naște soare.
.....
Tot ce-a fost o să mai fie
De a pururi fața este,
Stingerea pe veșnicie
E părere și poveste”.

Eternul admite că dorința lui Hyperion are un caracter de profundă suferință și deaceia îi propune consolarea prin reîncarnare :

„Dar vrei o patimă de sfânt
În inima ta truda
Ți-oi da un petec de pământ
Ca să te cheme Budda“.

„Un petec de pământ“ în sensul arătat chiar de poet, adică „te-oi trimite pe pământ“. Aici este vorba de încarnarea omenească a unui principiu divin, în sensul hindus. Preocupările budiste ale lui Eminescu (influența maioreșciană și a „Junimei“), îl determinau, să găsească în principiul divinului întrupat uman, o împăcare a nemuririi, în căutarea formelor muritoare. Formula potrivită o dădea însuș fondul religiei brahmanice. Deaceia poetul mai construiește în variantele „Luceafărului“, o strofă lămuritoare :

„Astfel și pasere și neam
Și soarele și luna
Se nasc și mor în viu Brahm
În care toate 's una“.

Influența este acum vădită și amintirea Brahmului, poate fi căutată aproape în întreaga operă filosofică religioasă a lui I. Heliade Rădulescu.

După această incursiune în domeniul variantelor „Luceafărului“ să ne întoarcem la basmul versificat al „Fetei din grădina de aur“ și să surprindem acțiunile Eonului. Când demonul zări că iubita lui, pentru care voise să-și jertfească nemurirea, fugea pe cal, în brațele lui Florin, Cătălin de mai târziu :

„Cu fața tristă le privi în urmă
Și 'ntinde mâna ca după or cel dus
.....
Dacă-l iubea... Acuma plânsu-și curmă
— Fiți fericiți, cu glasul stins a spus —
Atât de fericiți cât viața toată
Un chin s'aveți : de-a nu muri deodată !

Acest final de înaltă poezie nu se potrivește cu basmul. Zmeul din basm ucide pe frumoasa fată, strivind-o sub o stâncă, în vreme ce feciorul de împărat moare de durere în Valea Amintirii.

Dar resemnarea senină a unui Zmeu-luceafăr nu se potrivește cu un atât de barbar desnodământ. Eminescu a simțit-o

și atunci el a căutat un senz metafizic basmului. Chemând fata de împărat în lumea eternă, aceasta a refuzat nemurirea. Pe-deapsa va decurge firesc, chiar din condițiuni muritoare în care s'a complăcut frumoasa domniță : fiindcă nu există durere mai mare, decât să vezi cum cel iubit se stinge lângă tine, iar tu rămâi în viață.

Caracterul particular al astrului eminescian se datorește mai multor împrejurări. În sistemul de gândire gnostic, Eonul înfățișează inteligența eternă, adică o emanație ieșită din sinul lui Dumnezeu. El nu are o existență simultană cu cea divină, ci o existență posterioară. În felul acesta devine un intermediar între divin și uman, așa cum este închipuit zeul — astru în „Demonul lui Socrate“, ciudata carte a lui Apule. „Numal astrele cunosc pe zei“, spune acest filosof. Demonii — aștrii trăesc în cer, au viață eternă și sunt perfecți.

În misterele lui Mitra, Eonul era înfățișat sub chipul unui om înaripat, cu cap de leu și încolăcit de un șarpe. La Alexandria el fusese identificat cu Osiride, Serapide și Helios. Caracterul astral și solar apare evident. În mitologia post-hesiodică, Hyperion devine însăș soarele. Ca fiu al lui Helios, este Phaeton și în această ipostază o legendă elenă spune că reprezintă pe Phosphoros, adică luceafărul de dimineată, fiind răpit de pe pământ în cer de zeița frumuseții Afrodita, adică Venus romană, care era tot Luceafărul. Toate aceste complicațiuni mitologice, străbat în opera poetului german Hölderlin, (care se știe că la cererea lui Schiller a tradus după Ovidiu „Phaeton“-ul) și au fost cunoscute de bună seamă și de către Eminescu, care făcuse îndelungate cercetări mitologice, până a ajuns la identificarea zmeului, cu luceafărul în dublă ipostază (Phosphoros și Hesperos).

Poema propriu zisă conține frumuseți de vers și adâncire filosofică față de basmul versificat.

Demonul eternității străbate cerul cu iuțeala gândului :

„Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mil de ani treceau
În tot atâtea clipe“.

Cursa lui atinge fondul existențial, haosul, adică punctul unde începe geneza cosmică :

„Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște
Și vremea 'ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemenea
Uitării celei oarbe“.

Eminescu trebuia în aceste două strofe să împace, nevoia mitică a basmului și nevoia călătoriei spre cel mai înalt unde domnește Tatăl Ceresc, cu principiile metafizicei științifice, în speță cu teoria cosmogonică Kant-Laplace. Ideia nebuloaselor în învârtire, se întrevește de altfel destul de clar în una din variantele „Luceafărului“ :

„Și timp și spațiu de-ar pieri
În val de întunec
Ele din nou ar răsări
Ca să se 'nvârtă sferic“.

Chinul veșnic al omului condamnat la prăbușire, de către divinitate, după săvârșirea păcatului biblic, stă în miezul cugețării eminesciene. În această privință rugăciunea lui Hyperion adresată Părintelui suprem, prin care deslegarea de nemurire, pentru a deveni om și a gusta „o oră de iubire“, are în ea ceva de răscoală și de sfidare, asemănătoare sfidării lui Prometeu, când a îndrăznit să înfrunte Olimpul. Acest accent se regăsește tot mai puternic, în forma definitivă dată poemei „Luceafărului“. Divinitatea însă nu se mai arată acum necruțătoare, ca în mitul Titanului, condamnându-l să stea legat în munte, unde un vultur să-i rupă carnea. Dimpotrivă Hyperion este chemat în chip blând la dreapta judecată și i se făgăduesc felurite compensații în schimb :

„Vrei poate 'n faptă să arăți
Dreptate și tărie ?
Ți-aș da pământul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Iți dau catarg lângă catarg
Oștiri spre a străbate
Pământu 'n lung și marea 'n larg,
Dar moartea, nu se poate...”

Temându-se de o ultimă rezistență a luceafărului, Dumnezeu întreabă :

„Și pentru cine vrei să mori ?“

Geniul se simte prea slab spre a mai lupta împotriva destinului. Acum Eminescu își reîntoarce ochii asupra propriei sale ființe, asupra propriului său suflet și adâncește întreaga dure-roasă neputință a spiritului său, care atinge înălțimi eterice, dar care rămâne departe și de cerul imutabil și de lumea ome-nească, rece și intolerantă. La ce oare îmi folosește această simțire dumnezeiască pe care o port în mine, pare să se întrebe bardul, dacă ea nu-mi dă cheia fericirii ?

Acesta este, în ultimă analiză, visul cosmic al lui Hyperion, visul poetului, în căutarea idealului, realizat fie el măcar și pentru o clipă. O bogată înșiruire de fire și de sisteme filozofice se întretae, pentru a forma urzeala superbeii concluziuni, care sintetizează viziunea unui anahoret budist, dornic de Nirvana, în speță a lui Eminescu :

„Ce-ți pasă ție, chip de lut
Dac'oi fi eu sau altul ?
Trăind în cercul vostru strimt,
Norocul vă petrece —
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece“.

Eminescu ridică totuș senin calvarul, cu fruntea înălțată a unui Hyperion visător, care iubește sacrificiul, pentru a-mi asigura prin el pacea adevărată a sufletului, după care mereu râvnește.

Chinul luceafărului, dornic să-și schimbe nemurirea pentru o oră de fericire, nu străbate nicăiri mai bine, decât într'o cugetare a marelui poet : „Și oamenii cei mai mari sunt nevoiți a suferi batjocoră și dispreț, mai ales dela oamenii ce nu sunt în stare a le recunoaște meritele și, care au alte închipuiri și altă manieră de a gândi. *Dar de nimeni nu sunt mai disprețuiți decât de sine însuși*“.

Revolta prometeică mugește în aceste rânduri. Intre nemurire și destin trecător, pe care să-l alegi ? Zeii ar vrea să devină oameni și oamenii zei, iată controversa universală, care împinge eternul spre clipă și clipa spre etern. În fața antitezei,

nu există decât o singură filosofie : cea a resemnării în fața destinului. Această concluzie universal valabilă, Eminescu a extras-o din adâncurile inconștiente ale destinului românesc, din folclor și firea lui. Lanțul merge până la lumea geților, adoratori ai cerului și ai astrelor, pe cari ei le-au numit sfinte, veacuri după veacuri, dar mai ales adoratori ai unui principiu absolut, care a stabilit dintru început planul cosmic universal, din care nu se mai poate schimba nimic.

Totul este prestabilit, ca un plan tras cu mâna, astfel cum însăși Eternul recunoaște :

„Și acest drum al pulberii, petrei
Ce ca pe-un plan l-am zugrăvit cu mâna,
Nimica fiind, l-am închinat muririi,
În van s'acoperă oprind ruina“.

Înainte de a încheia aceste contribuțiuni asupra senzului mitic al „Luceafărului“ și asupra visului cosmic al poetului, socotim necesară o ultimă identificare, pentru a determina izvorul din care Eminescu a scos câteva trăsături ale lui Hyperion. Acest izvor se găsește într-o poezie a poetului german, pe care l-am mai amintit, Fr. Hölderlin, intitulată „Hyperions Schicksalslied“. Poezia a fost scrisă în perioada dela 1795—1799 și este greu de admis, după anumite identități de concepție, că Eminescu în anii când studia la Viena, ori poate mai târziu, cum era un bun cunoscător al limbii germane, n'a avut cunoștință despre ea. Desigur, numele de Hyperion l-a izbit, tot așa cum și numele Cătălin i-a produs o mai bună impresie, decât cel de Florin, menționat în basmul versificat :

„Nu vezi, Florin nici știi cum să te cheme
Oricât de mult iubirea lui îl doare“.

Deaceia, în locul zmeului-demon, începe să apară în variantele „Luceafărului“, misteriosul Hyperion, adică „cel care călătorește deasupra pământului“, astrul etern.

Iată acum și prima strofă din „Hyperion“-ul lui Hölderlin. Este o scântee-toare prezentare a lumii fericite astrale, unde zeii își au lăcașul veșnic :

„Ich wandelt droben im Licht
Auf weichem Boden, selige Genien !
Glänzende Göttenlufte
Rühren euch leicht
Wie die Finger der Künstlerin
Heilige Saiten“.

Imprejurul fericitului geniu, totul este încântare, lumină și armonie. El n'are destin :

„Schicksallos, wie der schlafende
Säugling, atmen die Himmlischen ;
Keusch bewahrt
In bescheidener Knospe
Blühet ewig
Ihnen der Geist,
Und die seligen Augen
Blicken in stiller
Ewiger Klarheit“.

Tabloul este sideral și el exprimă existența de vis a unor adolescenți cerești, pentru care totul pare zâmbet și claritate. Dar trista existență omenească, a tuturor celor cari se târăsc jos, pe pământ, îi inspiră multă milă poetului. Din oră în oră, zvârliți de stâncile mării, asemeni apei frământate, acești nefericiți muritori trăesc într'o groaznică nesiguranță :

„Doch uns ist gegeben,
Auf keiner Stätte zu ruhn,
Es schwinden, es fallen
Die leidenden Menschen
Blindlings von einer
Stunde zur andern,
Wie Wasser von Klippe
Zu Klippe geworfen,
Jahrlang ins Ongewisse hinab“.

Procesul dintre nemurire și vremelnicie este înfățișat expresiv, de Hölderlin. Trist, în fața fericitului geniu etern, Eminescu îi picură acestuia în suflet otrava dragostei, pentru a sfărma vraja înălțimilor senine. Dar în clipa, în care se regăsește tot pe el, în plutitorul de înălțimi, în îndrăgostitul luceafăr nostalgic, Eminescu restabilește vechea armonie, rechemând pe Hyperion, în locul lui binecuvântat din cer.

Poezia lui Hölderlin, fără a avea darul să evidențieze o filosofie în adâncime, subliniază expresiv antiteza dintre zeu și om. Această antiteză stă și în miezul poemei eminesciene. Arătând imposibilitatea de metamorfozare în destinul lui Hyperion, Eminescu a reușit să găsească accente de o mândră frumusețe, cu mult superioare celor ale lui Hölderlin :

„Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte ;
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Și nu cunoaștem moarte“.

Acel „Schicksallos“ este perfect valabil. Hyperion nu are dreptul să iubească, deoarece nu poate concepe iubirea profană. Plutitor peste adâncuri, el apare în singurătatea cerului, asemeni unui rege, care a voit să dăruiască muritorilor un zâmbet. Însă zâmbetul a devenit dureros și s'a prefăcut în lacrimă, căzută în fundul mării :

„Odată ochiul lui cel mare
Și sfânt, ș'adânc de lacrimi este plin,
Ce cad tăind nemărginirea 'n mare
Mărgăritari frumoși și mari devin“.

Astfel se încheie visul poetului, frumosul vis, care a dat o strălucire tristă mitului lui Hyperion. Dar cine poate ști, dacă liniștea geniilor și zeilor nu se naște, tocmai din această melancolie dulce și nedefinită ?

I. FR. BOTEZ

GABRIELE D'ANNUNZIO

P O V A Ț A

Acesta-i drumul, frate. Mergi în pace.
E bună calea. 'N fundul ei stă Moartea
Și-un pat destul de-adânc îți pregătește
Ia-ți singură făclie doar Speranța.

Să mergi cântând, de-ți va plăcea cântarea,
Ba chiar, de poți, să cânți cu veselie ;
Să rupi urātu 'n care te-o cuprinde
Mârșavul dușman ca 'ntr'un vâsc tenace.

De-ți iese 'n cale Cavaler Durere,
Cui de sub coif îi scânteiază ochii,
Să nu te temi de fierul lăncii sale.

Ci 'n rană pune-ți inima ta mare.
Nu te pleca 'n genunchi și niciodată,
Cât sânge-ai pierde, să nu spui: ajunge !

Trad. de RADU MEHEDINȚI

GIOVANNI PAPINI

RUGĂCIUNEA SCAFANDRULUI

În aceiaș zi în care împlineam 19 ani, tata mă chemă cu blândețe la sine și-mi spuse cu obișnuita-i seriozitate: „Domnul Dumnezeu vrea ca fiecare om să muncească pe acest pământ. El nu iubește pe acei care se uită la semănatul și aratul altora. Trebuie să-ți alegi fără zăbavă o meserie, care să dea un scop și un sens vieții tale. Oricare ți-ar fi alegerea, îți promit de a nu-i opune niciun obstacol”.

Și eu care veneram adânc pe Domnul Dumnezeu, și mă supuneam întotdeauna tatălui meu, răspunsei: voiu face pe scafandru.

Tata, puțin palid, îmi răspunse: fie îndeplinită voința ta!

+ * +

Astfel, din ziua aceea, am fost scafandru. Mulți și lungi ani am trăit singur și 'n tăcere, sub marile ape. Am locuit în toate mărilor, am cercetat toate oceanele, am coborît în toate abisurile. Am întâlnit carcase, galere legate de vechi ancore ruginite, galere pline cu monezi de aur — uriași monștri luminoși din mijlocul ochilor umezi, care m'au luminat cu ireala lor strălucire, — trunchiuri lungi și verzi, asemănătoare sirenelor m'au mângâiat, și am pătruns în gurile întunecoase ale

vulcanilor scufundați — am călcat pământul Atlantidelor dispărute — m'am întâlnit cu cadavrele umflate ale naufragiaților — m'am sbătut între tentaculele polipilor colosali — și am scos la lumină grămezi de perle minunate, scoici ciudate, arbori fosforescenți, pumnale aruncate în noapte de ucigași îngrozitori, inelele Dogilor și Cupa Regelui din Thule.

A fost o zi în care am cunoscut toate profunzimile marine, toate văile oceanelor, toate golfurile tenebroase și toate comorile ascunse. A fost o zi în care am fost pătruns de toate parfumurile sălcii și am cunoscut ritmurile undelor și simfoniile furtunilor. Și am gândit că de acum înainte, Domnul Dumnezeu va fi satisfăcut de munca mea și deci m'am decis să trăiesc în orașul meu, între ființele terestre ce le părăsisem de mulți ani.

Abia ajuns în orașul în care mă născusem și unde visam să mor, mă cuprinse un fel de desgust și o stupeoare chinuitoare. Nu mai recunoșteam și nu mai iubeam oamenii și lucrurile care mă cunoscuseră copil. Obișnuit cu marile solitudini sub-acuatiche luminate de reflexe miraculoase și de lumini intense ce vin ca din adâncuri, nu mă puteam obișnui cu îngustul stup ce se chema oraș. Cerul îmi părea prea aproape, și prea palid, iar orașul ca un fel de stranie închisoare brăzdată de coridoare strâmte și murdare, unde animale mici, acoperite cu peile altor animale, alergau privindu-se crud sau lasciv. Zgomotoase cutii mobile se târau pe coridoare, ducând în ele dobitoace închise, — ghemuite ; — aerul era încărcat de fum și praf, stricat de adieri infecte și mirosuri sufocante. Oamenii îmi păreau condamnații neliniștiți de așteptarea inutilă a grațierii. Chipurile lor erau odioase ca ale repetilelor albicioase ce-și pun ouăle lângă morminte — ochii lor îmi păreau goi, ca și când sufletul i-ar fi părăsit — cuvintele lor îmi sunau în urechi ca niște cantilene ale cerșetorilor mereu infometați, ca și țipelele descompuse ale vulturilor, cărora li s'au tăiat aripele. În casele lor înguste și întunecoase, am văzut culcușuri în care se trânteau noaptea ca pentru somnul morții — și mesele acoperite de cârpe, cadavre și frunze smulse cu răutate din pământul fraged. Au construit locuințe mari, unde se ascundeau ca să

iubească și să moară, svârcolindu-se în vestimente împestrițate și brodate, sub lumina falsă a lampadelor rotunde; și au construit și săli imense, unde unii din ei, îmbrăcați grotesc în negru, simulau că salvează patria și lumea, urlând cu multă gravitate; și alte săli unde erau prinse pe pereți bucăți de pânză acoperită cu culori și semne, cu intenția de a imagina o lume mai bună decât cea în care trăesc.

Dar eu, obișnuit cu liniștile imense, nu înțelegeam multe din gusturile și cuvintele lor. Viața aceea în care mă născusem și crescusem, îmi părea fără semnificație; înfricoșătoare, rușinoasă, murdară, putredă ca aceea dintr'o vizuină subterană locuită de animale oarbe, slabe și neumane. Părea că mă precipitasem într'o groapă locuită de cadavre ambulante și scârboase; iar noaptea nu puteam să ridic ochii în sus, fiindu-mi teamă că de pe acel cer citadin fugiseră și stelele.

Și am gândit: cine a putut să mă aducă în această stare? Cine a putut să-mi schimbe sufletul într'un mod atât de grozav, încât să descopere oriunde privește, ridicolul, obscurul și urâtul? Orașul e cum l-am lăsat: tânăr. Ba unii zic că de atunci a făcut multe și însemnate progrese în toate direcțiile.

De ce, mie, reîntors din mări, mi se prezintă straniu, greșos, — mie care totuși l-am iubit — copil fiind — cu tot sufletul și îl găseam mai frumos și mai măreț și mai primitor decât oricare altul?

Dar nu știu să răspund la astfel de întrebări.

Un om care îmi cunoscua starea sufletească, mă sfătui să citesc cărțile medicilor de trup și suflet, pentru a găsi origina și remediul aceleia ceeace el numea, cu sinceră tristeță, nebunia mea.

Și am citit mii de cărți, ziua și noaptea, mereu deștept și neliniștit, în căutarea sănătății. Dar în niciuna nu am găsit ceeace căutam. Atunci, închis în casa părintească, am gândit și am suferit sute și mii de ore, mereu deștept și atent la liniștea sănătății. Dar totuși nu găsisem ceeace căutam.

Acum mă îndrept spre tine, om ce-mi stai dinainte cu un surâs răutăcios de călău în trândăvie și cu ochi ce niciodată n'au privit cerul; mă îndrept spre tine om al perversităților

precoce și insațiabile și al secretelor bine păzite, și te rog în numele pământului din care te-ai născut, care te-a nutrit și pe care te târăști, te rog să-mi spui de ce nu iubesc viața oamenilor.

Și dacă îmi vei răspunde, îți voi da o perlă culeasă într-o zi, din cea mai fantastică vale a mării, și pe care niciun ochiu n'a văzut-o în afară de mine.

Trad. de GRIGORE TIMOFTESCU

POST ULTRA

De aici de unde crivățul mă bate
Și moartea mă pândește an cu an,
Prin stepele Crimeei sau Cuban,
Ascult cum glonțul șueră și trece
Sfâșâitor prin cripta nopții rece.

Și mă gândesc la tine acasă, mamă,
Tu nu mai torci fuiorul de lumină!
Pe prispa casei vechi sau în grădină,
Și nu mai ștergi de lacrimi podidiți,
Obrajii galbeni și îmbătrâniți.

Te-ai stins ușor cu gândul dus departe,
La fiul tău ce luptă prin străini,
Și poate așteptai cândva vreo carte,
Sau te plecai sfioasă să te 'nchini:
„Păstrează-l Doamne veșnic sănătos“
„Și adă-mi-l acasă tot frumos“.

Dar el n'a fost la căpătâiul tău
Ca să-ți sărute ultimul cuvânt.
Obrazul tău îngălbenit și sfânt,
Indurerat m'aplec peste mormânt
Cu trista inima-mi sărmană;
Și lângă lutul umed și plâpând,
Mă vei simți pe mine, dragă mamă.

GRIGORE ȘTIRBU

VIAȚA LA IAȘI

EPISCOPUL NICOLAE FRANCISC IOSIF CAMILLI

Capitala Moldovei are biserică catolică — „încă din descălicătoarea țării” — cum spune act al Divanului Domnesc din 18 Septembrie 1753, de pe vremea lui Matei Ghica Vodă¹. Episcopia de Iași, așa cum o avem azi s'a întemeiat mult mai târziu, prin Breve-Apostolatus Officium² a Papei Leon XIII, în 13/27 Iunie 1884. Primul episcop de Iași a fost italianul Nicolae Iosif Camilli.

S'a născut în orașelul Monternbbiano din Deceza Fermo, de pe coasta Mării Adriatice la 23 Aprilie 1840. De mic simte chemarea tainică spre viața cea duhovnicească. Se face călugăr franciscan. Face profesiunea religioasă solemnă la Osimo. Studiază la Recanati, Ascoli Piceno. În 4 Decembrie 1863 a fost hirotonit preot. În urma desființării ordurilor monahale în Italia se retrage în casa părintească, unde se ocupă de studii religioase și ține predici în ascuns muncitorilor. Colaborează la revista *Il Di-voto di San Giuseppe* din Modena. Toată viața s'a ocupat foarte mult de cultul Sfântului Iosif.

În 1873 vine în Moldova, unde va lucra cu mult folos pentru biserică și pentru țară, până la sfârșitul zilelor sale. Episcopul Iosif-Salandari apreciază pe tânărul misionar. Salandari moare la 17/29 Decembrie 1873. Camilli în semn de recunoștință i-a ridicat un monument ce se vede și azi, având inscripția latină ce urmează: „Josepho Salandari Franciscali Conv. Epopo Mosinopol. qui vice apostolica in Moldaviam missus pietate, humilitate, paupertate, sollicitudine egregius quae in bonnum commissae Provin-

1. N. A. Bogdan. Orașul Iași. Monografie Istorică și socială. Iași, MCMXIV, p. 241.

2. Publicată în Studii și cercetări istorice. Iași, 1943 (volum tipărit în amintirea profesorului Ilie Minea).

ciae potint ommia egit puellarun disciplinae Virginibus Sioniticis aductis consuluit sed cito nimius die XXIX Decembris MDCCCLXXIII evolavit ad superos. Anno aetatis suae LI.M.VIII. Episcopatus IXM.VI. Nicolaus Josephus Camilli picens religione sodalis Epus. Mosinop. Quartus ale illo missionem eandem apostolicam adeptus sanctissimi Viri cujus regimen expertus virtutem admiratus heic ossa transferri et monum ponicuravit.

Die XXIX Decembr. M.D.CCCOXXXI.

Tot lui Salandari îi dedică lucrarea *Retraites et Allocutions*.

Camilli a fost preot și profesor la Iași. În 1881 (4—Septembrie) a fost numit vizitator apostolic. A fost hirotonit episcop la Roma, în biserica Sfinților Apostoli de către Cardinalul Iulian Florian Felix Desprez, Arhiepiscop de Toulouse. A îndemnat clerul să se ocupe în chip cu totul special de educația religioasă a poporului.

I-a fost dat să devină cel dintâiu episcop de Iași, în 1884, în timpul păstoririi Papei Leon XIII și a glorioasei domnii a Regelui Carol I. Ca episcop a sprijinit literatura religioasă. A apărut sub patronajul său Catechismul Mare și Catechismul Mic. Avea obiceiul de a tipări în latinește și în traducere românească pentru credincioșii din Dieceza de Iași, toate enciclicele apărute în timpul păstoririi sale. A mai publicat *Nouvene* și alte tipărituri religioase, necesare pentru progresul vieții duhovnicești a Diecezei. Diversele scrisori pastorale le-a tipărit în două volume mari, intitulate: *Acte pastorale*, apărute la Iași. E ctitorul Seminarului Sfântului Iosif din Iași, care s'a deschis la 29 Septembrie (11 Octombrie) 1886, cu trei studenți. A fost necesar să se deschidă acest seminar, pentru pregătirea clerului catolic al Moldovei.

În 1894 a renunțat la conducerea Diecezei, dar a revenit a doua oară în 1903. În timpul acesta a stat la Roma, unde a făcut parte din comisiunea însărcinată de Papa Pius X să viziteze bisericile din Roma. Papa Leon XIII l-a numit în 12 Dec. 1895 Arhiepiscop de Gadara, iar în 12 Februarie 1901 Arhiepiscop de Tours.

A fost decorat de Regele Carol I cu ordinul Coroana României. Cu prilejul unei vizite la Iași Regele Carol I a fost și la Catedrala Catolică (zidită în 1767, pe când era prefect al misiunii catolice din Moldova *Fidelis Rocchi*) unde l-a binecuvântat Episcopul Camilli. A vizitat și Seminarul Sfântul Iosif.

Episcopul Camilli a renunțat și a doua oară la scaunul de Iași, dar a fost trimis și a treia oară. A murit la 30 Decembrie 1915 și a fost înmormântat în Catedrala Catolică din Iași¹.

Spre a arăta marea stimă de care se bucura acest prelat italian, care a știut să se identifice întru toate cu marile probleme ale țării noastre, cu sufletul românesc pe care l-a servit cu atâta devotament, vom reproduce câteva poezii dedicate lui de tinerii teologi din Iași, ajunși mai târziu slujitori ai bisericii catolice și scriitori bisericești apreciați.

1. P. S. S. Mihai Robu, *Lumina Creștinului* (Iași) 1916 Nr. 1. *Viața* (Săbăoani) 1916, Nr. 2. N. Iorga, *Neamul Românesc*, 1916, Nr. 4. M. Theodorian-Carada, *Revista Catolică*, Buourești, 1916, Anul IV, Nr. 1-3. Iosif E. Naghiu, *Lumina Creștinului*, 1943, Anul XXIX, Nr. 10. M. Subinschi în Volumul omagial oferit de teologii din Iași în 1905 (cu prilejul jubileului de 25 de ani de episcopat).

Incepem cu un imn scris în limba latină de un teolog care a ajuns mai târziu istoric al catolicismului moldovan :

*Ad Illustrissimum Nicolaum Josephum Camilli
Archiepiscopum-Episcopum Jassiensem*

*Ille stat cedrus Libanitis : illum
Non procellarum rabies iniqua
Ernet : frustra quatis eius, asper
Africe, ramos.*

*Alpium quercusagitata ventis
Firma persistit, tumidisque nimbis
Pressa, fit fortis, scopulisque montis
Firmius haeret.*

*Fortis es, cedrus Libanitis, alte
Praesul et quercus stabilis : procellas
Non timesunquam, quia corde gestis
Fortia fortis !*

*Namque alumnorum meditans creare
Moldavae plantaria, nil pavebas :
Non Te opum penuria, non Te iniqua
Tempora mutant.*

*Te suum Patrem recinunt alumni,
Quem senectutis speciosa comat
Forma quem virtus melius celebrat
Carminе nostro.*

*Quinques quintus spoliavit asper
Ventus autumnі folis vireta,
Quinques quintus tua cingit anus
Tempora mitra.*

*Sit Tibi Praesul, thronus et corona
Sit Tibi sceptrum, digitique gemma
O Tibi in multos nitidus sitannos
Pontificatus.*

Ioan Ferenz ¹

În același volum mai găsim o poezie românească, scrisă tot de un teolog dela Seminarul Catolic Sfântul Iosif din Iași, Intemeiat de Episcopul Camilli ².

1. Prea Sfinției Sale Părintelui Nicolae Iosif Camilli Arhiepiscop-Episcop de Iași cu ocazia jubileului său episcopal de 25 ani. *Omăgiu* din partea studenților Seminarului Eparhiei de Iași. (Iași, 4 Decembrie, 21 Noembrie 1906, pag. 5-6.

2. Idem, pag. 15.

Stema Prea Sfinției Sale

Tu Soare peste zări stăpân
 Dușman întunecimei.
 Ce blând privești spre acest bătrân
 Din largul îndălțimei !
 În preajma tristului pământ
 E negură și ceață,
 Dar al dreptății soare sfânt
 Lumină-I dă și viață !
 Dar, Prea Cucernice Monarh
 În lupta-Ți să nu tremuri,
 Ai cel mai vrednic Patriarh
 De strajă 'n triste vremuri :
 Iosif, atât de 'ndurător
 Spre Tine blând veghiază
 Iar Tu te lupți biruitor
 Sub părinteasca-i pază.
 Zăresc ș'un Leu înverșunat
 În războirea-i cruntă :
 Potrivnicu-i întăritat
 Nu-l cruță, ci 'l înfruntă.
 Stăpâne, de ai braț de leu
 Să urle valul mării —
 S'a sdruncina de pieptul Tău
 Și nu Te-a da perzării.
 Un dor Te-a istovit mereu :
 Să fie toți în pace :
 Pe toți să-i strângi la peptul tău
 Toți fiii să se 'mpace !
 De-or năpusti și negre vremi
 Loviți de Tine-or plânge :
 Tu de dreptate nu te temi
 Și 'n veci nu te vei frânge !

Nicolae Cancel

Carmen Saeculare

Pe-aripile vremii ce zboră cu zor,
 Venita-i zi sfântă, zi mare !
 Din piepturi aprinse ce-așteaptă cu dor,
 Primește cu drag salutare !
 Din templul de stele Inaltul Stăpân,
 Adusu-te-a 'n lume, zi sfântă !
 Ura ! să trăiască albitul Bătrân
 O cântă, pământule, cântă !

Sub mitra-I de aur stă blândul Prelat,
Curat ca lumina din soare :
Ca mândrul Ceahlău ce 'ndelung a 'ndurat
Atâtea troeni de ninsoare.
Dar toate au bătut într'un piept de granit
Ce poartă ne'nvinsă emblemă,
Și timpul ce-atâtea furtuni a pornit,
Pe frunte I-a pus diademă.
La tronu-i în pază cu săbii de foc
Stau Ștefan și Gheorghe martirii,
De teamă dușmanul s'oprește pe loc
Invins de puterea mării.
De două decenii și-al cincilea an
Domnește pe tronu-i cu fală
— Ani mulți înainte, Inalt Suveran,
Sub mantia Pontificală.
Din Dundre 'n munte, din Prut în Carpați
Și dincolo peste hotare,
Un strigăt răsună, din inimi de frați
In sfinte cântări jubiliare.
Moldova cea mândră ca floarea de Mai
Îți pune pe frunte cunună :
Și văile mute și munții cu grai
In dulce cântare răsună.
Siretul cântarea pe maluri o ia,
Ș'o duce cu dânsul devală,
Bătrânului Istru un farmec să dea
Din tainele undelor sale.
Iar Istrul se pierde cu dânsa pe mări,
Și-o cântă și vechiului Tomis,
Și marea o duce 'n adânci depărtări
De-o cântă la inima Romei.
Și Roma duiosă tresare zâmbind :
Când numele firea Ți-l cântă ;
Din pieptul ei mii de urări se desprind,
Și dornic Te binecuvântă.
In jur-Ți s'adună azi sute și mii,
Din față ghicește-le dorul :
Pe-un tată 'nconjoară iubiții copii,
Și turma înconjoară Păstorul.
O Doamne, Prea Sfinte, Inalt Creator
Intinde-ne mâni de Părinte !
Umbrește pe-al nostru prea vrednic Păstor
Și ține-L ani mulți înainte !

*Tu Craiul luminilor, astru neînvins
Oprește-te 'n ceruri, o soare
Și spune la toți pe rotundul cuprins
Că astăzi avem sărbătoare!*

Gheorghe Anton ¹

Vom reproduce și o poezie germană, scrisă cu același prilej festiv :

Dem Jubilar

*Die glühenden Wangen, die innigen Blicke
Der leuchtenden Sternen, die Dich umkränzen.
Das gülden Gewand der schnell fliehenden Stunde
Verraten nicht trenlich was fühlen die Herzen!
Denn heut sind es fünf mal fünf Jahr'n seit die Mitra.
Als Fürsten der Kirche Dein weisses Haupt krönet!
Welch Leiden und Drangsal Dein Muterproben
Welch Stütze uns warest, wer ist der's nicht kennet?
Wohl barg unser Busen in kindlicher Liebe,
Und pflegte otrenlich die Knospe im Keime,
Hent endlich entsprang diese Knospe der Freuden
Und schenken Dir unsere Liebe, die reine!
Und danken dem Vater der Weisheit und Liebe
Der uns Dich, Camilli, als Bischof erkoren,
Und danken, dass Er Dich bis jetzo erhalten
Als Leuchtturm im Dunkel für's Volk das verloren!
Erheb't drum die Blicke im heiligen Flehen
Für unseren Fürsten zum göttlichen Trone:
„Noch lange erhalt'Ihn o Vater des Himmels,
„Und schmücke Ihn einst mit der Goldenen Krone.*

Iosif Clofanda ²

Episcopul Camilli a publicat lucrări religioase și în limbi străine, pentru care e apreciat și peste hotare.

Vom înșira lucrările publicate, care sunt și un titlu de mândrie al catolicismului românesc, dat fiind că menționează pe cele mai multe, că e episcop de Iași și că a făcut exercițiile spirituale pe care le publicăm, la Iași, sau la Galați.

1. Del Santo Patrono Principale³ din Monterubbiano. Studii istorico-liturgici. Modena, 1882 (în colaborare cu preotul Domenico Priore Centanni).

1. Idem, pag. 18-20.

2. Idem, pag. 26.

3. Manuscrisul acestei lucrări era gata încă în 1866.

2. Raccolta di preghiere al gran Patriarca san Giuseppe perogni occorrenza. Madena, 1869 (ediția a doua în 1873).
 3. Il primo Mercolli d'ogni mese consacrato a san Giuseppe. Considerazioni e preghiere. Verona, 1870.
 4. L'Anima cristiana guidata all'acquisto della divozione al gran Patriarca san Giuseppe per l'esercizio del mese di Marzo a lui consacrato. Modena, 1871.
 5. Lettera intorno ad un accrescimento diculto a san Giuseppe. Modena, 1888.
 6. Corrispondenza epistolare tra Mon Vescovo di Iassi e Mons Vescovo di XXX sopra l'anmento del culto di san Giuseppe secondo i postulati proposti dal teologo C. Mariani. Iași, 1893.
 7. Retraites et allocutions prêchées aux religieuses de N. D. de Sion a Jassy et à Galatz en Roumanie. Roma, 1898.
 8. Aspirazioni divote per la Novena in preparazione alla solennità della Pentecoste. Roma, 1899.
 9. Santo Stefano Protomartire Protettore principale di Monterrubiano. Cenni storici seguiti da un Triduo di preghiera al medesimo santo. Roma, 1900.
 10. La religieuse en retraite. Roma, 1906. (A apărut și în limba italiană, în traducerea Monseniorului Minco Ianni).
 11. Idolori di Maria nella passione e morte di Gesu Cristo. Palermo.
 12. Istruzioni catechistiche sui Sacramenti della Penitenza e della Eucharistia ad uso delle giovanette che si preparano alla prima comunione. Roma, 1902.
 13. Triplice corso di Esercizi spirituali in preparazione alla prima comunione. Roma, 1905.
- Camilli a fost un foarte harnic muncitor în ogrul Domnului, pentru adâncirea vieții religioase. A scris opere și a întemeiat așezăminte prin care rămâne nemuritor în istoria Moldovei.

Iași, 4-XI-1943

IOSIF E. NAGHIU

CRONICA PLASTICĂ

SALONUL OFICIAL AL MOLDOVEI DIN 1943

Vernisajul Salonului, care a avut loc în ziua de 1 Noiembrie a. c., s'a bucurat să se vadă onorat de mult aşteptata prezenţă a d-lui Ioan Petrovici, ministrul culturii naţionale, şi a oficialităţilor bucureştene care îl însoţeau. Dar laşul a avut de înregistrat nu numai această bucurie morală. Manifestaţia anuală a picturii şi sculpturii moldoveneşti a lepădat de astă dată haina Cenuşăresei. Ea s'a transportat din sărăcăcioasele ateliere ale Şcoalei în localul proaspăt reparat al Pinacotecei, rămas deocamdată liber din cauza refugierii galeriei de tablouri. Leşenii au avut deci fericirea să recucerească o părticică din răvăşitul lor patrimoniu sufletesc prin renovarea şi modernizarea lăcaşului hărăzit artelor plastice. Imprejurarea a prilejuit şi o înduioşată închinare dăruită aducerilor aminte.

Doar de aceste ziduri ale casei spătarului Petrache Cazimir sunt legate nu numai scumpele noastre amintiri personale, de familie, ci însuşi un crâmpel din mult încercata istorie a Moldovei. Imobilul a slujit vremelnice de palat domnesc lui Ion Sandu Sturza, după pojarul din 20 Iulie 1827; şi tot aici, Ioniţă Vodă, un an mai târziu, la 1828, a dat cunoscutul răspuns polcovnicului rus Liprandi, trimis să-l demită şi să-l ducă în surghiun peste Prut: „De vine să mă păzească din poruncă, să-şi facă datoria. Iar dacă vră să-mi facă ţirimonie, îi mulţămesc, că n'am nevoie de pază rusească fiindcă mă păzăşte Dumnezeu l...”

Dar peste aceste amintiri prăbuşite în groapa trecutului, peste durerea şi umilinţele lor, Capitala Moldovei, reînviată la o viaţă nouă după Regulamentul Organic, a ridicat aici dârzenia năzuinţelor ei spirituale, ctitorind Academia Mihăileană mai întâi şi, în cele din urmă, la 1895, Şcoala de Pictură şi Pinacoteca.

În somptuoasele încăperi ale boieriei de odinioară, Salonul plasticeii moldoveneşti face astăzi figură mai mult decât onorabilă. Amintindu-şi parcă

de cuvântul plin de demnitate al celui dintâi Domn pământean din veacul trecut, el a pășit „fără de ținimonie“ și numai cu „paza lui Dumnezeu“ la împlinirea scopurilor sale ideale.

Străin de mofturi și fandoseli, Salonul păstrează cucernicia locurilor. Nicăieri nu te lovești de exhibiții cubiste, dadaiste sau impresioniste și nici de țipetele coloarei ca de niște insolente zorzoane de mahala. Salonul continuă o sobră tradiție, exteriorizată printr-o ținută decentă și elegantă.

De altfel, sensul continuității a fost accentuat încă de acum doi ani în urmă de către d. director Simionescu. D-sa a ținut ca fiecare Salon oficial să cuprindă și retrospectiva unui strălucit înaintaș al picturii moldovenești în numele căruia să fie acordat cel mai însemnat premiu al anului. Prima retrospectivă a aparținut lui Aurel Băeșu, cea de anul trecut, lui Gh. Popovici, iar cea de acum, mult regretatului pictor Constantin D. Stahl (1844—1920).

Ca oricare om bine crescut, Salonul își are și cartea sa de vizită, — catalogul. El menționează artiștii și opera lor, cu reproduceri grafice perfect realizate și cu o scurtă biografie a pictorului Stahl scrisă de d. Roman Simionescu.

În prefața catalogului de anul trecut, subsemnatul se limita la un scurt istoric al Saloanelor artei moldovenești. Cea din acest an, semnată de d. Cezar Petrescu, merge până la valoarea conceptuală și la calitățile esențiale ale plasticei noastre. Marele nostru romancier face o fericită paranteză între plastica și literatura Provinciei. Sunt însușiri comune care au același fond de fină observație și de viguroase posibilități de redare. Scriitorii moldoveni sunt mai ales plastici. Descrierile lor capătă volum și relief după cum pânzele pictorilor noștri alcătuiesc mai totdeauna o puternică pagină descriptivă. Căci Moldovanul este, prin firea lui, un contemplativ și un descriptiv, așa cum am remarcat-o și personal în alte împrejurări.

Saloanele moldovenești degajează tot mai mult o puternică caracteristică locală, un stil al lor propriu și un suflu de viață cu totul în afară de producțiile similare din Capitală și de aiurea. În ce ne privește, suntem mândri de a o putea constata. Progresul vădit care le-a adus până la realizările de astăzi, face ca ele să accentueze nu numai o demnă descătușare față de un centralism excesiv, dar și o *restitutio in integrum* a drepturilor noastre la viață.

Rămâne de văzut cine va avea ultimul cuvânt între cele două centre mari de cultură ale țării. Până atunci însă, suntem datori să mulțumim cu toată căldura d-lui Ministru Ion Petrovici care, prin dotațiile sale, a prilejuit importanta afirmație artistică, ctitorindu-i definitiv existența. Deasemeni d-lui director Simionescu pentru a fi pus tot duhul unui înamorat conducător de instituție la renovarea Pinacotecei dărpănată de vetustate și cutremur, făcând-o astfel accesibilă prezentei manifestații. Prin osârdia d-lor pereții devastați până mai ieri, au înveșmântat diamantinii stropi de lumină ai artei contemporane. Salonul de astăzi e în primul rând o mare biruință

a duhului provincial; dar și o garanție pentru existența Pinacotecii de mâne, când tablourile galeriei noastre își vor fi reluat locul vremelnic părăsit.

Nu numai cadrul somptuos a asigurat Salonului reușita. Ea e datorită în primul rând calității cu mult superioare față de trecut a lucrărilor expuse. Juriul de recepție a fost de astădată cu mult mai riguros. El a ținut seamă de maturitatea la care a ajuns Salonul, eliminând considerentele lăaturalnice printre care încurajarea începătorilor avusese până acuma un cuvânt precumpănitor. Rezultatul, — jumătate din expozanți și mai bine de jumătate din lucrări au fost refuzate. În schimb, ceea ce a rămas poate fi socotit, — mai puțin câteva excepții, — drept bun, dacă nu chiar foarte bun.

În nici un caz Salonul nu are de înregistrat ororile modernismului subțire care se ascunde cel mai adesea o crasă bisisnicie artistică. Genurile nu sunt rezultatul întâmplării. Pictorii s'au străduit să-și realizeze intențiile; ei stăpânesc penelul și nu se lasă stăpâniți de el cum se întâmplă adesea. Ca și la Saloanele trecute, artiștii au bătut drumul arid al idealului, tinzând către zările imaculate ale artei; ei nu fac concesii extravaganțelor de gust și maimușărellilor modei. O asemenea factură e desigur mai grea de realizat dar tocmai de aceea mai meritorie. Căci una e să urmărești cu surlele și tobele reclamei succese remuneratorii de cassă, și alta este să te înfrunți cu judecata rece a posterității, peste capul modei, vremelnică prin însuși esența ei.

* * *

Dar să pătrundem în Salon. Pășim în cel dintâi vestibul în care stau aliniate busturile foștilor directori, — Emanoil Bardasare, Gh. Popovici, Const. Stahi, Ștefan Dumitrescu, N. Tonitza și A. D. Atanasiu, — apoi al doilea vestibul dela parter unde bustul Regelui Carol I face față bătrânului Ion Brătianu. Nu ai vreme însă să te oprești. Brațele scării te îmbrățișează cald. De cum ai urcat treptele peste care luminătorul plafonului revarsă cascade de soare, zvârli o privire iscoditoare celor două portrete monumentale: al lui Mihai Sturza Vodă și al Mitropolitului Venimin Costache. Dar nici aici nu te încumești să zăbovești. Ușile larg deschise ale Salonului te îmbie ademenitor. Prin penumbra peristilului, lumina bogată din prima sală, a Rotondei, te chiamă către ea.

Din cauza proporțiilor sale vaste, au fost expuse aici majoritatea sculpturilor, ele fiind scăldate mai cuprinzător de lumina generoasă a ferestrelor în hemiciclu.

De cum ai intrat, îți reține privirea bustul „Sfântului Ioan Botezătorul” al d-lui *Ion Irimescu*. Lucrarea de proporții impunătoare e așezată în mijlocul Rotondei. Lumina venită de pretutindeni adâncește umbrele puternic cuibărite în angulozitățile trupului măcinat de renunțări. Botezătorul d-lui Irimescu e fără îndoială o puternică compoziție, realizată cu toată intensitatea mistică cerută de subiect. Ca și în basrelieful „Sfântului Gheorghe” de alături, artistul se avântă dincolo de linia convenționalului pentru a reliefa, simbolic, o puternică icoană a năzuințelor creștine. Dealtfel tot ce expune d. Irimescu e o mărturie vie a marelui său talent liniar, dar nu mai

puțin a unei forțe deosebite de pătrundere și caracterizare. „Autoportretul”, de exemplu, depășește fidelitățile liniare pentru a face să vibreze expresia trăsăturilor. Este mai mult o interpretare decât o copie. Același stil îl păstrează și minunatul „Cap de expresie” care a fost reținut, pentru calitățile sale plastice, de Ministerul Artelor. Dar sculptorul afirmă totodată și mari resurse pentru statuarul propriu-zis. „Torsul” expus în acest an ne amintește prin perfecțiunea și proporția liniilor de torsul femeii în semnalat în cronica noastră de an și care a fost achiziționat cu bună dreptate de Pinacoteca leșană.

Alături de d. Irimescu, se afirmă cu aceeași virtuozitate sculpturală d. *Richard Hette*. Premiul „Moldovei” obținut de d-sa, nu e numai răsplata bogatei sale activități de până acum, dar și recunoașterea valorii artistice a bucărilor prezentate Salonului actual. D-l Hette vădește multă observație și sensibilitate în interpretare. Nudurile sale sunt izvodite de mâna unui înamorat al Afroditei. Destinderea liniilor sau lascivul lor abandon însoțesc și completează armonic expresia feței, realizând pe de-a întregul temele propuse: „Saninătate”, „Cu privirea în zare” și „Cochetărie”. O mențiune cu totul specială „Aidei” al cărui ansamblu frânt exprimă tragedia prăbușirilor subț pumnul inexorabil al destinului.

Bun, foarte bun e „Sf. Gheorghe” al d-lui *Constantin Barațchi*. Deși miniatură, compoziția d-sale afirmă încăodată un nedesmințit prestigiu statuar. Trafarea e cu totul deosebită de cea a d-lui Irimescu. Elementul mistic este depășit de un accent de veridică interpretare. La d. Barațchi predomină mișcarea. Brațul sfântului are vigoarea cerută de mănuierea lăncii iar jocul încordat al mușchilor calului, avântul impetuos al luptei.

D-l *Ion Mateescu*, cu cele două „Capete de expresie” și un „Nud” în ghips așterne pe laurii trecutului amurgul senin al unei cariere.

Suntem bucuroși de a releva și de astă dată vigurosul talent al tânărului sculptor *C. Gheorghiu*. Tipul „Căpitanului A. C. P.” nu e numai al lui dar al atâtor alți militari, aspri în disciplină și inflexibili în comandă. Tot așa „Sami” e tipul jidovului rătăcitor de pretutindeni, cu caftanul mâncat de molii, perciunii de insecte și ochii de urdori. Gheorghiu tinde tot mai mult, la desprinderea generalului din detaliu, obținând arpegii pe o gamă largă și profund umană. Totul depinde numai de stăruința sa viitoare pentru ca să devie un artist în adevărata accepție a cuvântului.

Ar fi putut să lipsească foarte bine exhibițiile, temerare pe cât de nule, ale celor doi Berceni. Plăcintele lor plastice parcă au fost scoase din coșurile de ghipsuri ieftine ale negustorilor ambulanți. D-l *Ion Berceanu*, nu a plăsmuit „Maimuțe” ci maimuțările de cea mai grotescă factură, iar d-na *Olga Berceanu* prezintă o așa zisă „Compoziție”, cu un Pan al cărui mușchi haotici se grămădesc pe tors ca niște perne și cu un nud femeii lipsit de anatomie, cu sâni de marțipan și coapse de vată. A fost desigur o îngăduitoare concesie de gazdă a Salonului față de cei doi expozanți bucureșteni. Nădăjduim că sfânta noastră ospitalitate nu va mai fi pusă la o astfel de încercare în viitor.

Dar Rotonda prezintă și o foarte reușită galerie de tablouri. Sunt adu-

nate aici panourile de dimensiuni largi cari nu puteau fi puse în valoare decât într'un spațiu adecvat.

Desigur, sunt și excepții. Printre acestea trebuie să numărăm pânzele de proporții reduse ale d-lui *Octav Băncilă*. Participarea maestrului se face simțită prin fulgurante clăbuciri de coloare care te întâmpină cu un zâmbet însorit de cum ai pășit pragul Salonului. Decanul picturii moldovenești ne dă și în acest an un foarte reușit „Cap de țigan“, desprins parcă din epoca generoasă a tinereții. Apoi, „Flori galbene“, „Crizanteme“ și „Cireșe“ în care marele nostru pictor desfășoară toate resursele sale de genial poet al coloarei. Dar despre arta lui Octav Băncilă, care l-a situat demult dincolo de hotarul vremelniceii, e de prisos să mai vorbim.

Ne îndreptăm atenția spre tinerii artiști dintre cari unii au și cucerit înălțimile reputației. Iată-l de pildă pe *Corneliu Baba* a cărui vastă „Întoarcere dela muncă“ amintește, ca realism și chiar ca tipuri, „Cina“ dela salonul trecut. Aceeași liniște după trudă, același imn al păcii către natură, afirmând o valoare în plus, — justa descriere a ogoarelor moldovenești. Alături visează „Două călugărițe“ al căror șaiac se lasă parcă pipăit și un „Portret de fată“ dominat de ocră, culoarea favorită a pictorului. O „Natură moartă“ (icoană cu agheasmatare de aramă și o carte veche de rugăciuni), completează opera d-lui Baba din acest an. O desăvârșește chiar, căci bucată este desigur cea mai bună. Îndeosebi cartea cu foile obosite de uzură și ani e de o nediscutată valoare artistică. Tratară sugestivă amintește de ceaslovul „Pustnicului în rugăciune“ al lui Gérard Dou dela Pinacoteca din Dresda.

Același gen îl abordează, dealtfel cu un impresionant succes, bine cunoscutul pictor *Costache Agafiței* în „Icoana și sfeșnicile“ sale. D-sa a parvenit să redea atmosfera de smerenie și de vetustate ce se desprinde din obiectele cultului ortodox. Fericită a fost inspirația care îl face să strecoare două firave și proaspete crenguțe de măișori între icoana din fond și sfeșnicul din planul întâi. Zurgălăii albi ai Deniilor aduc un contrast izbitor patinei bătrânești a subiectului principal, dând operei o deosebită putere. De astă dată pictorul s'a întrecut pe sine. „Interiorul“ său, o compoziție de largă și aleasă factură, îmbină măiestrit posibilitățile portretistice cu finul gust de armonizare a detaliilor decorative. Cealaltă „Natură moartă“ ne amintește de Agafiței din zilele cele mai inspirate iar vasta „Panoramă a Iașului“ topește nota dominantă a verdelui într'o pastă moale și reavănă, perfect realizată în vizionarea de la distanță.

D-l *Ion Marșic* ne dăruiește un foarte sugestiv „Peisagiu“, cu o uliță însorită atâta cât trebuie. Casele se aliniază într'o perfectă interdependență a perspectivelor. Dar ceea ce impresionează mai ales e seninul cerului. Deși tratat masiv, albastrul păstrează toată transparența și căldura zilelor de vară. Păcat că d. Marșic nu aduce decât această singură dovadă a posibilităților sale. De vină desigur e și războiul care l-a ținut mai toată vremea sub arme. Dar să nu ne plângem. Mai bine puțin decât mult și fără de selecționare, — reproș pe care îl făceam anul trecut d-lui Marșic.

Ținem să închinăm un cuvânt omagial artei d-nei *Nelly Știubei* care

ne prezintă o minunată „Ileană“. Rar îmbinare mai izbutită între mișcarea grațioasă a fetei din primul plan și cadrul paradisiac, aproape decorativ, al naturii, cu o fină dantelare a munților ce se topește în albastrul fondului și cu o zare senină, moale și totuși frigidă în limpezimile ei de cleștar. Artistă mai expune în salonul IV un „Interior de casă țărănească“ de o plastică realitate și cu multă sinteză liniară, invederând mijloace variate și o susținută ascensiune. Iată în sfârșit o paletă care nu s'a lăsat furată de miragiile ieftine ale Capitalei unde și-a rânduit de câțiva ani activitatea fecundă.

Pentru tratarea lui originală, ținem să remarcăm deasemenea dublul „Portret“ al d-nei *Adina Paula Moscu*. Nu știi ce să admiri mai mult, — sobrietatea și sentimentul care amintesc de portretistica lui Dürer, sau meșteșugitele efecte de penel, dând o viață cu totul aparte compoziției. Vom încheia parcurgerea Rotondei cu „Peisajul“ și „Cosașii“ d-lui *N. Enea* : regretăm însă de a constata că pictorul își lasă tot mai mult impresurile bogatele resurse de negurile dese ale gris-ului. Altitasem interesanta „Toamnă“ a d-lui *Ion-Cârdei*. Despre pânzele lui *Victor Mihailescu-Craiu* și ale *Zinei Blănuță-Etschberger*, ne ocupăm mai jos.

Trecem în sala II-a. Ea stă subț semnul retrospectivei lui *Constantin D. Stahi*, așa după cum Rotonda e străjuită de pânzele lui Băncilă. Câteva opere ale marelui dispărut prilejuiesc vizitatorului admirația fără de rezerve pentru naturile moarte și portretistica neîntrecutului maestru.

Nu-i mai puțin adevărat însă că și pictorii pleiadei lașului contemporan ocupă cu vădită cinste spațiul înconjurător.

Iată-l, în primul rând, pe *Nicolae Popa* care ne dă lucruri surprinzătoare. E primul rezultat al evadării sale din lumea funcționărească pentru a se devota exclusiv artei. Căci ceea ce expune Popa e într'adevăr o mărturie de înaltă devoțiune artistică. Calitățile sale de perfect desenator, pictorul le pune în valoare prin minunate efecte de culoare. „Florile“ sunt calde și variate. „Peisagiul“ (Turnul Barnovschi) e îmbibat de atmosfera arhaică atâta de specifică bătrânului Iași. Dar acolo unde pictorul își afirmă toată nediscutata măiestrie e în „Portretul de femeie“. El îl intitulează cu modestie „Studiu“ dar de fapt e o izbutită întru chipare atât din punct de vedere a asemănării (oricine a recunoscut pe soția pictorului), cât și a realizării originale a albastrului vestimentar. Culoarea lui Popa devine din ce în ce mai clocotitoare, mai vulcanică. Sunt izbucniri temperamentale și nu îndrăzneli ostentatorli și de aceea tocmai ele se impun admirației noastre.

Cât de palidă apare, de exemplu, alături de pictura aceasta hohotitoare, „Nudul“ d-lui *N. Ene* ! Cu toate calitățile sale liniare, ternul coloritului face ca pânza să-și piardă valoarea. Oare de ce a renunțat pictorul băcăuan la tonalitățile vii care i-au dus odinioară fama până departe ? E într'adevăr păcat.

După cum e mare păcat că d-na *Maria Chelsoiu-Cristea* pune atâtea împrumuturi artificioase în peisagiile sale. Că poate face mai mult, ne-o

dovedește unul din peisagii, [vădind reale aptitudini de perspectivă și culoare.

Dar în același salon mai expun doi din pictorii noștri de seamă. D-l *Alex. Clavel*, prezintă un „Peisaj urban” (vederea hotelului Traian dinspre str. A. C. Cuza), în care izbutește să rezolve o dificilă problemă de valori, menținând un contrast armonic între zidul adumbrît din primul plan și perețele scaldat în soare al fondului. O „Natură moartă” împrumută generozități de culoare unui cantalup și câtorva ardei grași. „Fratele Ghiță” are mari însușiri portretistice, păcat însă că sunt întunecate de detaliile decorative ale fondului. Cât despre „Balcic”, e un peisaj foarte reușit dar a cărui linie sintetică amintește mai mult de Tonitza decât de Clavel.

Tot atât de bună, ba chiar remarcabil de bună, e producția lui *Calinic Alupii*. Cele trei portrete ale sale, — „D-ra A. B.”, „D-ra în roșu” și „Portretul de copil”, — se recomandă printr’o observație aproape intuitivă care descifrează nu numai trăsăturile și vibrația lor, dar fixează și ansamblul mișcărilor, punând în valoare caracteristicile temperamentale ale subiectului. În „Natura moartă” (un iepure), tânărul pictor basarabean obține pe lângă veridicul execuției un cald și desuet clar-obscur. În „Florile” sale, pictorul surprinde îmbujorarea petalelor subț razele de soare. Alupii pășește cu pași repezi și siguri spre o desăvârșire care anul trecut sa lasă numai întrezărită.

Nici producția feminină din această sală nu stă mai prejos. Amintim, ca o revelație, pânzele d-nei colonel *Zina Etschberger-Blănuț*. Chiar în prima sală, am remarcat, cu toată izolarea sa, armoniosul portret al d-nei S. În sala doua, însă, ne putem da mai bine seamă de bogatele posibilități ale tinerei artiste, pânzele sale fiind prezentate aici în grup. Cei doi bătrâni, — basarabeanul „Moș Blăndu” și bucovineanul „Moș Luca”, — sunt izbutite realizări portretistice pe viu. În trăsăturile răvășite de vîrstă și încercări, dormitează la cel dintâi visarea, la cel de-al doilea, sfătoșania hătră. Alesele calități de interpretare, l-au făcut pe d. ministru Ion Petrovici să reție chipul bătrânului bucovinean. Dacă ar fi vreo observație de făcut în portretistica d-nei Etschberger, e poate una referitoare la fond. El distonează uneori printr’un verde prea crud, ca la „Felicia”. În schimb „Florile” sunt pline de viață, îmbinarea subiectului dovedind și calități de compoziție. D-na Etschberger ne mai oferă câteva foarte savuroase „Prune”, reflectându-și bruma în cristalul mesei. Viziunea atât de caldă și variată cât și abila mănuire a penelului, asigură de pe acuma artistei o carieră frumoasă.

D-na *Maria-Luiza Stati* a depășit așteptările noastre printr’o bogată participare. D-sa prezintă atâtea bucăți câte i-au fost îngăduit să expuie, zădărnîcindu-ne observația de anul trecut cu privire la raritatea contribuției sale. Dar producția d-nei Stati e nu numai cantitativă dar și calitativă. „Florile” păstrează suavitătea care i-a fost o însușire constantă iar portretul „Adrianei”, tratat în paste dulci, realizează un foarte proaspăt chip tineresc. Ministerul a achiziționat una din lucrările talentatei artiste.

Dintre cele trei peisagii ale d-rei *Eugenia Iftodiu*, cel mai reușit e desigur „Nisipăria”. Coloritul e adecvat, tratarea însă suferă, — ca să nu

spunem mai mult. D-l *Eugen Boușcă* ar fi făcut poate mai bine să nu se prezinte deloc. Ori cât am trăi vremurile aspre ale războiului, dar „Portretul de militar” e subț nivelul celor mai elementare cerințe și nici nu are cel puțin scuza de a fi o viziune eroică a glorioasei înclăștări armate pe care o trăim.

În sala III-a întâlnim alți câțiva bine cunoscuți pictori ieșeni.

Bucățile d-lui *Otto Briesse*, înmănuchiază posibilități multiple care nu alterează întru nimic unitatea conceptivă a artei sale. Mai ales peisagiile sunt remarcabile. Verdele profund amintește de Petrașcu; dar numai într-o anumită măsură, căci parvine să rămâie totuși al lui Briesse. „Curtea din Mănăstirea Varatec” ar fi câștigat poate mai mult dacă subiectul principal, casa, ar fi fost mai expus, pentru a evita golul din primul plan. În schimb, foarte caracteristică e „Priveliștea basarabeană” și mai ales „Pădurea”, cu o subtilă filtrare a razelor de soare prin umbra pomilor. Jocul diafan al contrastelor dă o reală senzație de răcoare în caniculă. Un plin-aer tot atât de veridic îl găsim și în „Fetița din Basarabia”. Deasemeni florile lui Briesse mărturisesc o paletă bogată și o retină sensibilă. Numai tratarea „Nudului” e mai rudimentară, ca și cum artistul ar fi preferat să îmbrânțească decât să alinte contururile. Sunt, evident, exuberanțe pe care numai un artist autentic și le poate îngădui, ca o evadare de clipă și cu certitudinea reînțoarcerii la făgaș.

Iată-l și pe *Mihai Cămăruț* urcând reduta succesului. „Autoportretul” său afirmă calități rare prin puterea compoziției, exactitatea liniară și analiza psihologică. Portretistica este un gen abordat de pictor de abia acum și el o face cu tot curajul și competența maturității. D. Cămăruț este, fără îndoială, un iscusit desenator; ne-o dovedește cu prisoșință între altele perfecțiunea „Nudului” său; dar nu mai puțin un colorist de fină clasă și abilă evocare. „Gladiolele” și în deosebi „Stânjinei”, deși în ulei, îți lasă impresia pastelului prin transparența lor suavă. Cele două peisagii, — „Moara de vânt” și „Vederea către Tatarăși”, — completează viziunea atât de plastică a artistului. Cămăruț e unul din cei mai autentici reprezentanți ai școalei clasice, așa cum numai lașul a știut-o păstra.

Despre d. *Victor Mihailescu-Craiu*, am preferat să ne ocupăm aici, căci în această sală sunt expuse cele mai multe pânze ale sale. Între altele, remarcăm interesantul studiu „Cal în zăpadă” în care soluționează biruitor complicatul conflict de coloare dintre roba cafenie a patrupedului din primul plan și omătul care-i face cadrul. Cu câteva indicațiuni, foarte puține de altfel, și în linii sintetice, pictorul redă, impresionant, atmosfera de frigiditate și pasul obosit al animalului prin stratul gros și moale al omătului proaspăt. O altă „Compoziție” de iarnă și încă un „Peisaj de iarnă”, izbutesc să obție, la cea dintâi, albul împresurat de violetul înserării și, la cealaltă, orbitoarea cascadă, ca o apă de plumb, a soarelui de amiază pe omăt. Tot ceea ce expune d. Craiu merită o atență cercetare. Deși adesea inegal, d-sa rămâne totuși ceea ce am remarcat și la Saloanele trecute, — un virtuos al celei mai dificile teme peisagiste care este iarna.

Dar fiindcă vorbim de iarnă, nu putem trece cu vederea „Peisagiu”

d-nei *Maria Sion-Gropa*. Ispititoarele sale efecte de lumină pe alb și interpretarea vioaie și realistă, ne amintiște de ierbele lui Breughel de Velours. Pe de altă parte, „Florile” vin să ne confirme că artista a străbătut o bine-făcătoare revoluție lăuntrică și că e pe calea cea bună în desfășurarea realelor sale posibilități. Ne bucurăm să-i aducem, după atâtea amendamente, această tardivă dar binemeritată prețuire.

D. *Leon Hrușcă*, cunoscutul pictor bucovinean, participă la Salon cu o fată în „așteptare”. Tratarea însă e cam prea gen de reclamă și ar diminui reputația artistului dacă n’ar fi însoțită de două acuarele expuse în sala desenului, — „Interior de casă țărănească” și „Furtună pe malul Prutului”. Cellalat pictor bucovinean, d. *Eugen Alexandrov*, ne prezintă în schimb un blând „Peisaj de toamnă”, ca o documentare vie a plaiurilor natale. Să ne mai oprim o clipă în fața luminoaselor petale izvodite de penelul d-nelor *Florica Crețulescu* și *Rodica Toma-Suruceanu* pentru grațiozitatea pur feminină cu care sunt interpretate florile. Nu-i așa că nu e vreme prăpădită ?..

Sala IV-a este stăpânită aproape suveran de penelul lui *Petre Hârtopeanu*. De astă dată pictorul ne aduce un „Portret” și o „Compoziție” de dimensiuni mai ample, afirmând o judicioasă gradare a valorilor, o echilibrată interdependență a planurilor și multă corectitudine în desen, — calități atât de necesare amânduror genurilor. Deoarece însă pictorul le prezintă numai ca „studii”, nu ne îngăduim, în ceea ce le privește, o părere definitivă. Credem totuși că stilul talentatului pictor îl recomandă mai degrabă pentru lumea florilor și a naturilor moarte, care l-au dăruit consacrarea. Trăiesc încă vii în amintirea noastră petalele multicolore și efectele de lumină din naturile sale statice. Vă mai amintiți de interpretarea atât de sugestivă a „Ridichilor de lună” expuși anul trecut și de zâmbetul lor roșu prin promoroaca argintie a primăverii ? Hârtopeanu are o foarte pronunțată delicatețe feminină atât în viziune cât și în interpretare. Ele îi rezervă un loc de frunte în temele firave și de proporții reduse. Il sfătuim deci să se păstreze mai ales acolo pentru izbânzile viitoare care vor fi și ale artei ieșene. Dealtfel, maniera d-sale este atât de ademenitoare încât sugerează pe artiștii mai tineri. N’avem decât să cităm cazul vecinului său de panou și, dacă nu ne înșelăm, concetățeanul său romașcan, d. *Aurel Vlad*, la care se simte puternica influență a lui Hârtopeanu printre exagerările inerente debuturilor.

D. *Adrian Secoșanu* ne aduce o stradă corectă ca atmosferă și perspectivă și câteva flori armonice și originale nuanțate. Dar calitățile sale indiscutabile de colorist nu pot să împlinească lipsurile grave ale desenului. Ele se lasă remarcate pretutindeni și în deosebi în „Tătăroaice” și în „Rodica” — sărmanul copil rachitic !

D. *Eusebiu Mironescu* semnează un reușit „Portret” al tatălui său, veridic ca desen și coloare. Zarzavatul „Natură moarte” însă lunecă spre decorativ. Mai izbutit e „Peisagiul”.

Părintele *Varahil Moraru*, ne dă o „Natură moartă” remarcabilă doar ca distonanță, apoi un fericit „Cap de călugăr” și „Clopotnița dela Durău” în care harul monahal dă elocințe convingătoare penelului.

Un singur „Pelsaj“, dar plin de promisiuni pentru viitor, expune proaspătul absolvent al școalei, *Ion Peiu*. Ca reprezentante ale penelului feminin remarcăm aici pe d-na *Elvira Ene* cu un „Peisaj“ îndeplinind condițiile genului, mai puțin veracitatea pastelor, învăluite cum sânt într-o ceață, am putea-o numi, de familie. D-na *Clara Cantemir* expune ca de obicei câteva flori, „Cârciumărese“, zburdând de viață și bete de lumină, apoi o foarte bună „Natură moartă“ (pești) cu atâta mai reușită cu cât este vorba de o acuarelă.

Mai participă la expoziția din acest an: *I. N. Alexandrescu, Felicia Antonovici, Anișoara Bălănescu, Antoaneta Belcic, Ioan Cosmovici, Virginia Cusin, Z. I. Giota Frunză, Tatiana Moscu, Rodica Ștefuleac-Pavelescu, M. Spiridoneanu și Petre Ștefănescu-Prahova*.

Intr'o sală special amenajată, — inovație a prezentului Salon, — mai expun deseneuri, acuarele, acua-forte și gravuri: *C. Agafiței, C. Alupii, C. Baba, A. Clavel, M. Cămăruț, L. Hrușcă, P. Hârtopeanu, C. Gheorghiu, I. Irimescu, E. Mironescu, Adina-Paula Moscu, Victor Mihailescu-Craiu și Rodica Toma*, ale căror nume binecunoscute stau cheazășie pentru perfecta ținută artistică și a acestui colț al Salonului. Ținem să aducem o mențiune specială d-lui *Alexandru Ionescu-Iași* care în calitatea sa de desenator și de gravor, prezintă trei acua-forte și o gravură, înfățișând diferite peisagii bucureștene. Și o facem nu atâta fiindcă artistul figurează, după cum e și firesc, numai în sala desenului, dar fiindcă opera sa e cu adevărat meritorie. Într'un gen ingrat, în care realizările presupun migala detaliului, artistul parvine să împrumute viziuni de sinteză subiectelor sale. Creațiunile în cupru ale d-lui Ionescu sunt tot atâtea ferestre deschise asupra lumii din afară și fac cinste deplină gravurii moldovenești.

* * *

Ca și anul trecut, efortul și meritele artiștilor expozanți au fost răsplătite printr'o serie de premii din fondul de 950.000 lei afectat acestui scop de generozitatea d-lui ministru *Ion Petrovici*.

Comisiunea alcătuită din d-nii: ministru *Ion Petrovici* președinte, director al Academiei *Roman Simionescu*, vice-președinte, prof. *Mihai David*, rectorul Universității, prof. *I. Marinescu*, decanul Facultății de Litere, prof. *Gh. A. Cuza*, directorul revistei „Cetatea Moldovei“, prof. sculptor *I. Irimescu* și pictor asistent *Neculai Popa*, membri, au aprobat, din această sumă, 100.000 lei pentru tipărirea catalogului Salonului, iar 850.000 lei au fost distribuiți astfel:

Exceptând pe cei trei premiați „hors-concours“, — d-nii *I. Irimescu, Const. Barațchi și Neculai Popa*, — au fost acordate premii în valoare de 300.000 lei următorilor artiști:

Sculptor *Richard Hette*, premiul „Moldovei“, 100.000 lei; pictor *Calinic Alupii*, premiul „Stahi“, 60.000; apoi premiile „Ministerului Culturii Naționale“, a câte 20.000 lei, pictorilor: *Adina-Paula Moscu, Nelly Știubei, Florica Creiulescu*; a 15.000 lei pictorului *Adrian Secoșanu* și sculptorului *Const. Gheorghiu*; a câte 10.000 lei, pictorilor *Clara Cantemir, Eusebiu Mironescu, Ana Bălănescu, Eugen Alexandrov și Ion Peiu*.

Din disponibilul de 550.000 lei, s'au achiziționat următoarele lucrări : „Maici” de *Corneliu Baba*, „Turnul Barnovschi” de *Neculai Popa*, „Peisaj din Tatarasî” de *Mihai Cămăruș*, „Peisaj basarabean” de *Otto Briese* și „Compoziție” de *Victor Mihailescu-Craiu*, — fiecare în valoare de 60.000 lei. „Natură moartă” de *Petre Hârtopeanu*, „Natură moartă” de *Const. Agafiței* și „Sf. Ioan Botezătorul”, sculptură de *I. Irimescu*, a câte 50.000 lei. În sfârșit „Capul de copil” al d-nei *Maria-Luiza Stati*, 40.000 lei.

* * *

Cum spuneam la începutul croniciei, Salonul Moldovei pe 1943 vădește un real progres față de trecut și întunecă multe alte realizări similare de aiurea și chiar din București. Aprecierea ne-am bucurat să o auzim chiar și din gura unui distins și bine cunoscut artist al Capitalei.

Evident că Salonul, ca oricăre manifestatie artistică, a dat loc și la critice. Semnalăm printre altele, acea a unui ofițer general care constata cu surprindere lipsa temelor de război. Desigur, e o lacună regretabilă. Dar ea se face simțită tot atât de mult și în alte direcții. De pildă, în literatură. Spunem aceasta nu ca o scuză ci ca o explicație. Căci vine, în ultimă instanță, nu este a artiștilor. Inspirația nu se lasă comandată. Ea vine din adâncul resurselor individului asupra cărui activează intens ritmul ambianțelor. Cauzele deci trebuiesc cercetate și osândite aiurea, dincolo de artă în general și mai ales de cadrul restrâns al unui salon plastic. Trebuesc căutate în primul rând, în societate. Și atunci, suntem de acord. Nu avem suficiente cuvinte pentru a condamna și noi penuria avântului obștesc care ne face să trecem indiferenți pe lângă clocotitorul svâcnet al celei mai mărețe epopei din câte le-a cunoscut Istoria.

Dar mai este ceva. Artistul neputându-se inspira din mediul de acasă, ar fi putut-o face numai dela sursă, de pe front. Ori, după câte știm, încă din 1941, d. director Simionescu a înaintat d-lui general Rosetti, ministrul Culturii Naționale din acea vreme, un raport prin care cerea să i se îngăduie trimiterea la front, în echipe succesive, a artiștilor pictori pentru ca să culeagă schițe de război, după exemplul Germaniei. Adresa a rămas însă fără răspuns. Iar când unii dintre artiștii noștri se aflau sub arme, ei erau desemnați pentru alte servicii decât acele potrivite cu resursele și menirea lor. E cazul sculptorului I. Irimescu și a pictorului Hârtopeanu. Amândoi fiind grade inferioare, — fruntaș și sergent, — au fost utilizați ca furieri, desenatori de planuri la Divizie, fără să li se dea posibilitatea unei directe vizionări a războiului.

Și atunci, care e vina artiștilor? Credem mai nimerit să le prețuim munca în cadrul posibilităților prezentului, constatând că opera lor corespunde întru totul cerințelor elementare de educare și ridicare a bunului gust obștesc,

Intr'un cuvânt, opera plastică moldovenească contemporană este demnă de toată lauda. Chiar dacă în culisele Salonului se aud câteodată stri-

gâte demiurgice sau mârâieli luciferiene, unele pretinzând să creeze pe de-a întregul o altă natură decât cea aieve iar celelalte să corecteze mâna lui Dumnezeu, ele nu trebuiesc privite ca semne de revoltă iconoclastă ci ca mărturii ale clocotului tinereței; ca spasmuri zămislitoare de artă.

Fiindcă vorbeam adineaori de epopee, să împrumutăm și artiștilor noștri libelarea de subț cunoscuta gravură a lui Raffet, *Les Grognards*: „*Ils grognent, mais ils marchent toujours*“. Ba chiar, am putea adăuga, — *ils marchent vers la gloire...*

GH. A. CUZA

CRONICA EXTERNĂ

PROBLEMELE MEDITERANEI ȘI ALE SUD-ESTULUI, DUPĂ CONFERINȚA DELA MOSCOVA

Conferința tripartită dela Moscova și-a încheiat lucrările printr'un comunicat oficial al cărui conținut excelează prin imprecizie.

Fără îndoială că acest comunicat a fost dat numai ca să îndeplinească o formalitate obișnuită la asemenea conferințe, dar fără ca autorii — adică miniștrii de externe ai celor trei State aliate — să aibă curajul să spună pe față, răspicat, ceea ce s'a hotărât în decursul celor două săptămâni de discuții, majoritatea nocturne și cu ușile închise.

Din cauza acestui mutism, presa străină a făcut tot felul de supoziții și comentarii, atât în timpul conferinței, cât și după terminarea ei. Bine înțeles că din cele scrise de presa anglo-saxonă și americană, sau chiar de presa neutră, care este mai în măsură să afle informații precise din tabăra „națiunilor unite”, se poate deduce aproape cu certitudine ce s'a hotărât la Moscova. În rezumat am putea spune, că prin această conferință, Anglo-Nord-Americanii au capitulat aproape pe toată linia în fața pretențiilor bolșevicilor, aprobând fără rezervă planurile lor de expansiune în Europa și, în consecință, de bolșevizare a popoarelor din imediata vecinătate a lor sau chiar mai de departe. Această capitulare în fața pretențiilor bolșevice de dominație mai cu seamă asupra popoarelor din basinul Mării Negre, din Balcani, și până la țărmurile Mediteranei, constituie o tacită desflințare a mult trâmbițatei „Charte a Atlanticului”, care figurase până acum drept frontispiciu al taberei anglo-saxone în acest războiu și reprezenta lupta acestei tabere pentru libertatea tuturor popoarelor, mari sau mici, de pe întregul glob și apărarea lor împotriva oricăror pretenții de dominație și he-

gemonie. Capitularea aceasta din partea Angliei în fața pretențiilor bolșevice în răsăritul și Sud-Estul Europei este chiar mai veche, fiindcă se știe că la 26 Mai 1942, Molotov a încheiat vestitul tratat de alianță anglo-sovietic la Londra, care conținea unele clauze secrete. Marea Britanie îi promitea atunci Rusiei bolșevice, în cazul unei victorii comune, granițele pe care le-a avut în momentul izbucnirii războiului la 22 Iunie 1941, adică Basarabia, Bucovina de Nord, jumătate din Polonia, Țările Baltice și Carelia. De pe atunci încă, Anglia călca în picioare motivul pentru care începuse războiul—apărarea Poloniei—sacrificând acest Stat de dragul și în folosul aliatului său bolșevic.

În timpul conferinței dela Moscova, unele voci din presa engleză au arătat care era starea de spirit a opiniei publice britanice și oarecum punctul de vedere oficial britanic față de revendicările Moscovei. Astfel „Times” spunea următoarele în preajma deschiderii conferinței: „Războiul din Europa nu poate fi câștigat și pacea nu poate fi solid stabilită decât dacă Marea Britanie și U. R. S. S. sunt strâns unite”, „Colaborarea Uniunii Sovietice este indispensabilă în viitoarea ordine mondială. Pacea în Europa și chiar în Extremul Orient, nu poate fi clădită pe o temelie solidă fără Rusia Sovietică”. Și „Times” termina astfel: *„Trebuie să se încheie un acord, prin care Marea Britanie sau Marea Britanie și Statele Unite și-ar lua răspunderea menținerii securității în Europa Occidentală, iar U. R. S. S. și-ar asuma aceleași răspunderi în Europa Orientală, fiecare partener trebuind să colaboreze cu micile națiuni din propria sa sferă de influență, fără a se amesteca în domeniul celuilalt partener”*.

Tot atunci, „Observer” din Londra spunea într'un editorial, că „ar fi o utopie să se mai creadă că, după terminarea războiului, popoarele mici din Europa vor mai trăi în state independente și suverane”.

În timpul conferinței dela Moscova, corespondenții ziarelor neutre au arătat că una din principalele cereri ale Moscovei, la conferință, privea acordarea unui „coridor de ieșire” spre Marea Egee, coridor care desigur ar trebui să treacă peste trupul țării noastre, peste Bulgaria și peste Grecia. Aceasta înseamnă stăpânire bolșevică în Basarabia, gurile Dunării, Dobrogea, spre a se întinde până la Marea Egee pe întreg țărmul Mării Negre.

Bine înțeles că această pretenție bolșevică nu a surprins deloc pe cei ce cunosc politica perseverentă a Rusiei Sovietice de dominare a Mării Negre și de ieșire spre Mediterana. Indiferent dacă la conferința dela Moscova Anglo-Americanii le-au satisfăcut bolșevicilor cererea lor, trebuie să accentuăm încă odată, că această cerere se găsește pe linia politică constantă a Rusiei, — eri țaristă, azi bolșevică, — de a domina Marea Neagră și de a-și croi un drum de ieșire la Marea Mediterană. De sigur că nicio dată nu va fi de prisos să reamintim că această politică datează dela Petru cel Mare, că în trecut Marea Neagră a fost „lac rusesc” și că regimul bolșevic urmărește cu o perseverență diabolică realizarea ei practică.

Dominarea bolșevică în Marea Neagră și în Balcani nu ar fi decât o etapă logică în planul rusesc străvechi de ieșire la Mediterana. Rusia bolșevică a căutat totdeauna să-și rezerve un cuvânt de spus în problemele Mediteranei, chiar și în anii când, din oportunitate și printr'o ipocrizie bine jucată, făcea o politică internațională de pacifism exagerat, voind și isbutind în bună parte să înșele celelalte State asupra adevăratelor ei țeluri.

Reamintim că în Convenția Strămtorilor încheiată la Montreux la 20 Iulie 1936, mai mult decât în convenția dela Lausanne din 1923, Rusia bolșevică a știut să strecoare prevederi menite să-i asigure o ieșire liberă spre Mediterana, dar în același timp, intrarea prin strămtori a unor flote străine de Marea Neagră, să fie limitată și supusă unor condiții. Aceasta a însemnat prima desvăluire și preludiul politicii bolșevice de mai târziu.

Deasemeni în 1937, Rusia bolșevică a ținut să aibă un cuvânt hotărîtor în treburile Mediteranei, la încheierea Aranjamentului dela Nyon zis „împotriva pirateriei”, care avea de scop să curme atacurile unor submarine necunoscută împotriva navigației în Mediterana, pe timpul războiului civil spaniol.

Se pare că la conferința dela Moscova, miniștrii de externe aliați n'au putut opune nicio stavilă lăcomiei bolșevice exprimată cu atâta cinism și fără puțință de discuție și de îndulcire. De unde în preajma conferinței și în timpul desbaterilor s'a vorbit foarte mult despre fixarea frontierelor orientale viitoare ale Rusiei, — mai cu seamă despre frontierele ruso-polo-neze — mai târziu, bolșevicii au răspuns răspicat că nu admit nicio discuție cu privire la frontierele lor, ceea ce înseamnă că aceste frontiere au rămas la bunul lor plac, iar comunicatul final spune într'un punct că „cele patru guverne după terminarea ostilităților, nu înțeleg să folosească forțele lor armate pe teritoriile altor State, *cu excepția cazurilor prevăzute prin prezenta declarație și după o consultare prealabilă*”, — dar fără a se preciza care sunt aceste cazuri.

La conferința anglo-turcă dela Cairo, care a urmat imediat după conferința dela Moscova, d. Eden a încercat să convingă Turcia să iasă din neutralitatea ei intransigentă, fie cedând aliaților baze aeriene și navale pe teritoriul său, fie chiar intrând în război alături de „națiunile unite”. Este foarte probabil că d. Eden va fi încercat să ademenească Turcia prin promisiuni că după încheierea păcii, strămtorile n'ar urma să intre în stăpânirea Sovietelor, ci vor fi ocolite printr'o ieșire la Marea Egee peste trupul țărilor balcanice. Bineînțeles că aceste ademeniri engleze nu i-a impresiionat deloc pe Turci, care cunosc prea bine, dintr'o istorie și vecinătate seculară, politica ipocrită a Rușilor și adevăratele lor intenții și țeluri. Căci, în adevăr, ce valoare și ce siguranță ar mai avea strămtorile, dacă întregul țărm al Mării Negre dimpreună cu gurile Dunării, ar intra în stăpânirea bolșevicilor, inclusiv o ieșire la Mediterana printr'un coridor croit pe uscat? Turcia, convinsă de aceste adevăruri și în cluda presiunilor britanice, a afirmat, după conferința dela Cairo, în mod public și foarte categoric, că nu

revendică nimic dela nimeni, că nu cedează nicio bază nimănui și că înțelege să rămână mai departe în afara conflictului și într-o politică de pace și de bună vecinătate cu toată lumea. Punctul de vedere turcesc a câpătat, de data aceasta, caracterul de adevărată solidaritate națională, prin faptul că a fost afirmat unanim de toți factorii răspunzători ai Turciei : președintele republicii, prim-ministrul, ministrul de externe, partidul național și presa.

Concomitent cu aceasta, forțele germane au ocupat toate insulele Dodecanezului, convingându-i și mai mult pe Turci că politica lor e cea mai bună și realistă.

Dar politica sovietică în Mediterana nu se mărginește numai la aceste pretenții — destul de cunoscute de altfel — asupra Balcanilor și strâmtorilor. Oriunde găsește ocazia și prinde vreun moment de slăbiciune din partea Anglo-Americanilor, aliatul sovietic se infiltrează tot mai mult în treburile mediteraneene. Se știe că Egiptul a fost nevoit să reia raporturile diplomatice cu Moscova, iar la Cairo a luat ființă un centru de propagandă radiofonică bolșevică, după directivele lui Dimitroff, fostul șef al Komintern-ului. Pe lângă aceasta, Sovietele și-au trimis un reprezentant pe lângă Comitetul disidenților francezi dela Alger, iar de Gaulle se pare că a intrat în sfera de influență vădită a Moscovei după înlăturarea definitivă a lui Giraud, omul Americanilor.

Înainte de conferința dela Moscova, aliații au creat un organism administrativ, cu denumirea prescurtată A. M. G. O. T. (*Anglo-American Military Government for the Occupated Territory*), care are menirea de a administra fostele teritorii italiene ce se găsesc astăzi sub ocupația de război a aliaților. Acest organism administrativ a fost dublat de unul politic, denumit *Conferința Mediteranei*. Rusia Sovietică a fost admisă să ia parte în aceste organisme și l-a numit ca reprezentant pe Wișinsky, fost comisar-adjunct la externe,

A. M. G. O. T.-ul cuprindea la început trei secții : una pentru administrația civilă, una pentru administrația militară și a treia pentru problemele economice. Bineînțeles că o bună parte a conducerii și administrației în teritoriile ocupate au fost lăsate pe seama guvernului Badoglio și a oamenilor săi, iar A. M. G. O. T.-ul a rămas ca un organ de supraveghere și control, menit, de sigur, să pună cât mai mult în valoare teritoriile italiene ocupate, spre a le folosi aliaților în conducerea războiului. Astfel, din sursă germană, a parvenit știrea că prin mijlocirea acestui organism, Anglo-Americanii ar intenționa să rechiziționeze forțat toată mâna de lucru disponibilă care s'ar ridica aproximativ la două milioane de oameni, spre a fi folosiți parte în industria de război aliată, iar parte să fie livrată lui Haile-Selassie, pentru muncă în Abisinia.

Îndată după numirea lui Wișinsky ca delegat sovietic în Conferința Mediteranei și A. M. G. O. T., au început criticele din tabăra comunistă, împotriva acestui organism creat din inițiativă americană. Astfel ziarul co-

munist *Daily Worker* din Londra, port-parol al lui Stalin în Anglia, scria în Octombrie că A. M. G. O. T.-ul este creat după modelul lui „Big-Business” din Statele Unite și că este destinat să deschidă calea capitalismului american în Europa. Pe de altă parte, revista comunistă londoneză *World News Weekly*, reproducând atacurile presei sovietice, spunea că A. M. G. O. T.-ul nu face nimic spre a stârpi fascismul în teritoriile ocupate și că menirea lui ar trebui să fie mai ales aceasta și nu dezvoltarea capitalismului.

Ultimele informații arată că A. M. G. O. T.-ul care avea până acum mai mult un caracter militar, va fi înlocuit, probabil ca rezultat al conferinței dela Moscova, printr'un organism cu caracter mai mult politic cu denumirea de „M. A. L. T.” (*Military Administration for the liberated territory*), care va fi pe placul și va servi intereselor bolșevicilor.

Aceasta va fi în concordanță cu hotărârile conferinței dela Moscova, fiindcă prin comunicatul final se spune că se vor crea două *consilii consultative* la Londra, dintre care unul va înlocui fosta Conferință a Mediteranei și va avea de scop să se ocupe cu „toate chestiunile în legătură cu Italia și cu succesiunea fascismului în Balcani”. În acest Consiliu vor lua parte, pe lângă delegații celor trei puteri aliate, și câte un delegat din partea Comitetului francez dela Alger, din partea Greciei și Jugoslaviei.

Cetitorul poate trage singur o concluzie despre urmările conferinței dela Moscova asupra problemelor Mediteranei și Sud-Estului, probleme care au avut totdeauna o influență covârșitoare asupra întregului continent european. O politică distructivă, de desbinare și de teroare dirijată de Moscova, își face tot mai mult drum pe țărmurile veșnic însoțite ale mării de mijloc stăpânite de aliați, acolo unde în decursul veacurilor a fost leagănul civilizației și culturii omenesci.

Nădăjduim, însă, că aceste țeluri nu se vor îndeplini niciodată, fiindcă țărmul nordic al Mediteranei se află puternic sub paza armatei Reich-ului, care urmărește să întroneze ordinea, unitatea și siguranța în întreg spațiul Europei, ridicând continentul la strălucirea lui de odinioară.

DIMITRIE GHERASIM

CRONICA IUDAICĂ

ȘULCHAN ARUCH

Cartea învățăturilor safanice ale iudaismului

V

Este oprit ca evreul să facă daruri creștinului la vre-o sărbătoare a lui; are voie să facă aceasta numai când știe că creștinul e necredincios. Deasemenea evreului îi este oprit să primească daruri dela creștini pe timpul sărbătorilor lui. Când însă evreul se teme că prin refuzul său va provoca urmări rele, atunci poate să le primească, dar după aceasta pe ascuns să arunce darurile.

+ * +

Ziua în care creștinii dobândesc un Rege nou (ziua urcării pe tron sau ziua alegerii) evreii trebuie să socotească ca o zi obișnuită de sărbătoare creștină (adecă: evreii nu trebuie să le facă daruri și nici să facă cu ei afaceri afară numai dacă au puțința să înșele mai cu folos pe creștin, etc. etc.

Este oprit, ca în sărbătorile creștinului să se ducă la ei acasă, spre a nu fi nevoiți să le dea buna ziua. Dar dacă creștinul întâmplător îi iese în cale pe stradă, atunci are voie să-i dea buna ziua numai de nevoie, dar totuși în silă, numai din sprincene (în textul original se spune: cu buzele strânse și cu capul greu).

+ * +

Evreului îi este cu totul oprit să răspundă creștinului cu urarea: „Pace ție” sau ceva asemănător (deoarece evreii socotesc că acela va avea pacea, căruia la urare i se răspunde „Pace ție”). Conform cu aceasta evreului i se pune în vedere că atunci când un creștin trebuie să-l salute el întâi, ca nu cumva să-l salute întâlu și să nu-l silească pe evreu să-i răspundă și prin urmare acesta să contribuie, Doamne ferește ca creștinul să capete binecuvântarea.

+ * +

Se socotește anume ca faptă bună, când evreul se ține la o parte de biserica creștinilor, cel puțin cu patru coți (de ex. când drumul său e alături). Conform cu această poruncă e strict oprit evreului să aplece capul înaintea numitelor biserici; spre exemplu, când vre-un spin i-a intrat în picior sau când a găsit vre-un ban, așa că e nevoit să se aplece, în cazul acesta el e dator să se întoarcă cu spinarea către biserică. Când la șipotul vreunui izvor se găsește vre-o icoană creștinească sau vre-un simbol, atunci evreului nu i se permite să bea de acolo, pentru că aceasta ar însemna că aplecându-se înspre șipot ar fi vrut să se închine la icoane sau la simbol.

+ + +

Evreului îi este oprit să-și scoată pălăria în fața regilor sau preoților, cari pe haine au cruce sau o poartă pe piept, ca să nu pară că ei se închină în fața crucei. Totuși, ca să nu înfrângă buna cuviință exterioară, el trebuie să dea jos îmbrăcămintea capului său mai devreme ce va vedea persoanele amintite (chiar și crucea) sau e dator ca parcă întâmplător, în prezența lor să găsească bani și să se aplece să-i ridice (purtarea lui trebuie să aibă aparența că dă tot respectul unei asemenea persoane, dar în realitate are cu totul altă intențiune).

+ + +

Este oprit evreilor ca în cartierul sau pe strada unde locuiesc să dea cu chirie sau să vândă casa la trei creștini, pentru ca să nu ajungă până acolo ca strada ori cartierul să devină creștin. Vânzarea de case unuia sau la doi creștini, mai înainte era permisă numai cu scopul ca aceste case să servească ca magazine iar nu ca locuințe, pentru că altfel creștinii ar fi început să țină în ele idoli lor; totuși acum, când asemenea ocaziuni aproape nu se mai întâmplă, evreilor li se permite să vândă case unuia sau la doi creștini și pentru locuință.

+ + +

Se socotește mare păcat a dăruii ceva creștinului. Totuși, pentru pace este voie a da creștinilor săraci de pomană, a vizita bolnavii lor, a da morților lor ultima datorie și a mângâia rudele morților, pentru ca creștinii să poată crede că evreii le sânt prieteni, pentru că și ei își exprimă durerea lor.

+ + +

E oprit evreului să laude pe creștin în lipsa lui; să spună de exemplu: „cât îi de frumos” (când acesta ar fi un om foarte frumos); dar de o mie de ori e mai oprit să se proslăvească faptele lui bune, spunându-se de exemplu: „ce om bun e” sau „ce învățat e” sau „cât de înțelept îi” și așa mai departe. Când însă, laudând frumusețea trupeză a creștinului, evreul a avut de gând prin aceasta să aducă laudă lui Dumnezeu pentru că a creiat o ființă așa de frumoasă, atunci aceasta se îngăduie, pentru că evreul poate lauda pe Dumnezeu și pentru frumusețea animalelor și deci pentru a creștinului.

(va urma)

* * *

ÎNSEMNĂRI

ZIUA REGELUI NOSTRU

a fost prilej de înaltă și simbolică solidarizare a conștiinței românești. Niciodată în mult încercata istorie a neamului nu s'a făcut mai simțită prezența Voivodului căci niciodată amenințările destinului nu au fost mai tragice. Pe cât a fost de turbată vijelia deslănțuită dinspre Răsărit, pe atâta de dârș și-a ridicat neamul stăvilarele. Iar dacă turma a răzbit vîelișteea, e numai fiindcă s'a strâns în jurul păstorului ei, reazimul din zilele grele și nădejdea unui viitor pârguit de biruințe. G. A. C.

MOARTEA MITROPOLITULUI GURIE AL BASARABIEI

La câteva săptămâni după pierderea P. S. Dionisie, Episcop al Ismailului, provincia de peste Prut a plâns la 16 Noembrie trecerea Mitropolitului Gurie în lumea fără de prihană a veșniciei.

Funerariile naționale ordonate de guvern au subliniat greaua pierdere suferită de întreaga obștie a ortodoxiei române. Căci Mitropolitul Gurie a privit harul monahal nu ca o retragere spre izolările schivnicești, ci ca o meterează de luptă dârșă a ocrotirii neamului său obijduit.

Îndată după hirotonisirea sa ca Ieromonah în mănăstirea Noului Neamț-Tighina, el vizitează, în 1904, România pe care n'o cunoștea încă. Reîntors în Basarabia, purcede acțiunea redeșteptării românești pe terenul cultural religios. La 1906, alături de alții, face să fie publicată în graiul baștinei revista bisericească „Luminătorul” care apare și acuma la Chișinău sub conducerea d-lui prof. univ. Const. Tomescu. Tot el ctitorește tipografia eparhiei pentru tipărirea de lucrări teologice în limba maternă.

Pentru păstrarea și răspândirea graiului autohton el face toate jertfele. Niciodată nu a slujit altfel decât în românește. Această atitudine dârșă naționalistă îi aduce, în 1909, surghiunul într'o mănăstire de lângă Smolensc.

Era firesc ca Ieromonahul Gurie, ajuns între timp Arhimandrit, să fie printre cei dintâi participanți la marele eveniment al desrobirii Basarabiei. El care stăruise ani la șir pentru apropierea de Patria mamă, a avut nespusa ferăcure de a deschide, prin cuvântul său, ședințele Sfatului Țării din Chișinău.

Îndată după alipire, în 1918, defunctul a fost ales Arhiereu și Vicar al Mitropoliei din Iași; apoi la 1920, este ales Episcop al Eparhiei Chișinăului și, în 1921, investit Arhiepiscop al aceleiași Eparhii. Însfârșit, în

1928, este înscăunat Mitropolit al Basarabiei, calitate pe care o păstrează până în 1936 când părăsește înalta demnitate sacerdotală.

Mitropolitul Gurie a murit precum a trăit, înveșmântat în haina celei mai desăvârșite modestii. Desinteresat pânu la uitarea de sine și idealist până la jertfă, i-a fost dat să cunoască urcușul dureros al Golgotei cu toată amărăciunea nedreptății omenești semănată dealungul lui. În oropsita sa retragere, a rămas însă acelaș generos și fervent iubitor al patrimoniului strămoșesc, gata de a răspunde oricând buciunărilor de restriște românească. De aceea, când a închis ochii pentru totdeauna, el a trecut alături de marile figuri ale Bisericii noastre după pilda cărora a purtat crucea ca un semn al lui Dumnezeu, dar și al spadei desrobitoare de glie. Țărana pământului pentru care a râvnit și suferit atâta, îi va fi, de bună samă, ușoară și odihnitoare. G. A. C.

UN VEAC DELA INAUGURAREA CURSULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ AL LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU

La 24 Noembrie 1843, în condițiuni cu totul neprielnice pentru asemenea manifestații culturale naționale, Mihail Kogălniceanu rostea la Academia Mihăileană din Iași „Cuvântul introductiv al cursului de Istorie Națională” care trebuia să fie și cel dintâi curs de istorie al Moldovei.

Prin curajul afirmat în această împrejurare, marele om de Stat lăsa întrezărită masiva contribuție ce urma să o aducă, în calitate de sfetnic al lui Cuza-Vodă, atât la actul istoric al Unirii Principatelor, cât și la fundamentalele reforme sociale de pe pragul României moderne.

Dar, în momentul când țara trăia încă sub suzeranitatea turcească și se afla controlată direct de Rusia, imnul cald ridicat de Kogălniceanu trecutului glorios al Neamului, risca să fie interpretat, după cum a și fost de susceptibilitățile moscovite, ca un act de independență și provocațiune. Căci nu e puțin lucru să strigi în nasul râvnitorului de bun străin, bucuria comorilor tale sufletești. Și cu atât mai greu e să-i mărturisești temnecului, jinduirea ta după spațiu și viață omenească, plângându-te de mizeria trecutului și a prezentului: „Patria Noastră, prin o soartă vrednică de toată jalea, a fost menită din cea mai bătrână vechime să fie teatrul năvălirilor și a războaielor”.

Știau doar hrăpăreții noștri vecini că printre „națiunile așa de numeroase și deosebite care toate pe pământul Patriei noastre au lasat urme... ce au avut binecuvântări sau blăstămuri, unele și altele meritate prin facerile de bine sau prin răutăți”, știau că lor, Rușilor, li se cuvineau desigur blăstămele.

O gândea și Kogălniceanu. De aceea, el a căutat să domolească pe cât cu puțință glasul durerilor și răzvrătirilor sale românești. Pentru a ajunge să-și destăinuiască sentimentul patriotic, marele om politic a recurs la perifrază. Combătând pe analistul grec din veacul al II-lea, Lucian, care pretindea că istoricul nu trebuie să aibă „nici însuși duh național”, el se mărturisea în cele din urmă, dar nu înde dreptul ci prin gura istoricului Rus, Karamzin, căruia îi cita următorul pasaj: „Sentimentul de noi și al

nostru însuflețează povestirea... Într'un istorian, pre atâta îi aflăm căldură, energie și încântare, când iubirea patriei îi îndreaptă condeiul. Niciodată nu va fi suflet în care să nu domnească acest sentiment generos. În Tucidid noi vedem tot-d'auna un atenian; Tit-Live este pururea un Roman".

Premărirind sentimentul național, Kogălniceanu nu se lasă totuși îmbătut de strălucirea trecutului. El cere tuturor „modestia“. Dragostea de țară e una, trufia e alta. La ce folosesc glorioasele tradiții, dacă ne dovedim nevrednici de ele? „Să ne scoborim din Ercul, dacă vom fi mișei, lumea tot de mișei ne va ține“.

Mai degrabă să desprindem din Istorie învățămintele pe care ni le pune la îndemână. Prin ea să înlăturăm propriile noastre păcate și să ne înzdrăvenim ființa: „Dacă Grecii au căzut odată sub jugul lui Filip, și în urmă sub jugul Romanilor, este pentru că au voit să fie Plateani, Tebani, Atenieni, Spartani și nu Heleni... Tot așa și strămoșii noștri au vrut să fim Ardeleni, Munteni, Moldoveni și nu Români... În neînțelegerea lor, dară, trebuie să vedem izvorul tuturor nenorocirilor trecute, a căroră urme încă până astăzi sunt vii pe pământul nostru“.

Cu viziunea marelui unități românești înaintea ochilor, Kogălniceanu își propune să facă mai mult decât un curs de istorie al Moldovei. Pentru el „Patria e toată acea întindere de loc unde se vorbește românește“. iar „Istoria națională, — istoria Moldovei întregi înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a părților din Transilvania“.

Istoria, după concepția sa, nu trebuie să se rezume la o sarbădă menționare a Domniilor, „nepomenind nimica de popor, izvorul a tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără care stăpânitorii n'ar fi nimic“. Deaceia, în cadrul istoriei politice, Kogălniceanu anunță adâncirea obiceiului pământului, a moravurilor, a organizării claselor și evoluția spirituală și literară a Neamului.

Ne putem lesne închipui că istoria neamului astfel prezentată, nu putea în acele timpuri decât să trezească o aprigă bănuială în inima vecinului și vrăjmașului nostru de totdeauna.

Cum adică,—se mai putea vorbi de o „Moldovă întreagă“ când Basarabia era acuma o frântură din teritoriul rusesc? Se mai cuteza răscolirea datinei străbune când uriașul de peste Prut își ascuțea dinții pentru a înghiți cât mai rămăsese dintr'o țară mică și slab apărută din cauza inexistenței sentimentului național? Se îndrăznește a se năzui la o privire de ansamblu a vieții românești, când soarta Principatelor era oarecum pecetluită în cancelariile marilor Puteri?!

Cu toată abila prezentare, mergând uneori până la omagierea lui Kisseleff și a „Curtii Protectoare care simțește o îngrijire adevărată pentru soarta noastră“; cu toate că în finalul discursului său, Kogălniceanu sublinia că „va arăta numai faptele împlinite, fără a voi a descoperi și telurile ascunse“, mai ales pentru epoca dintre 1822 și 1834 unde va fi „cât se ve putea mai scurt“ și va „înfățișa numai întâmplările publice“, deoarece „noi n'am ajuns încă așa departe ca să putem trata cu nepărtinire istoria contemporană“; cu toate acestea, la trei săptămâni după deschidere, cursul de istorie Națională a fost suspendat prin stăruințele, pentru a nu spune din ordinul Consului Rusesc dela Iași. Se temea desigur

reprezentantul diplomatic al Țarilor ca tocmai acele „țeluri ascunse” la, care se referise Kogălniceanu, să nu-și facă totuși drumul spre lumină, prin apa limpede a expunerii, oricât de obiectivă ar fi fost ea...

Astăzi după un veac împlinit și când înghițirea noastră de către Răsărit a devenit cu atât mai evidentă cu cât se prezintă sub forma brutalei cutropiri bolșevice, cuvântul lui Mihalache Kogălniceanu răsare mai proaspăt și mai plin de sens ca oricând. Nici o silabă nu e de prisos pentru tragicile zvârcoliri ale actualității.

E adevărat, — am ajuns la mult visata unire teritorială. Dar între timp o parte din trupul țării a fost iarăși încălcată. Și apoi, unde este cealaltă unire, sfânta unitate sufletească a Neamului care să ne strângă ca unul sub pravila acelorași îndatoriri și sub steagul acelorași năzuințe?!

În timp ce amenințarea e mai aproape și mai evidentă ca niciodată, noi nu am învățat nimic, nu am încercat să meremetisim nimic din vechile metehne.

Dacă istoria are învățămintele ei, comemorările, care nu sunt decât popasurile solemne ale Istoriei, le au desigur și ele pe-ale lor. Prăznuirea unui veac dela cuvântul de deschidere al cursului de Istorie Națională să ne amintească cel puțin acum că avem de răbojit „binecuvântări și blăstăme”, împărțindu-le celorlalți după „facerile de bine sau după răutățile ce ei ne-au lăsat”.

Să dovedim cel puțin de astădată că nu suntem roși de viermele truțiilor individualizate și că merităm să trăim liberi printr'o credință unică și puternică prin unirea trupescă și sufletească, — așa cum proorocise cu înflăcărare profetică Mihail Kogălniceanu în cuvântarea sa dela 1843.

G. R. C.

OPERA LEGISLATIVĂ A D-LUI I. MARINESCU MINISTRU DE JUSTIȚIE

Merită a fi relevată opera legislativă a d-lui I. Marinescu, ministrul Justiției, care s'a dovedit a fi un adânc cunoscător al nevoilor obștești și mai cu seamă al nevoilor păturii țărănești asupra căreia d-sa și-a îndreptat toată atenția.

Nu odată s'a întâmplat ca pentru o pricină oarecare, adeseori de mică importanță, săteanul să fie nevoit să-și piardă o zi, două, de lucru, să-și cheltuiască agoniseala și energia pe drumuri de istov ceea ce, indiscutabil, nu folosea nimănui, și aceasta datorită faptului că unele infracțiuni, frecvente și în lumea satelor, erau de competența exclusivă a tribunalelor. Deasemeni mulți din cei nevoiași, deși aveau dreptatea de partea lor, renunțau să o mai caute din cauza taxelor de timbru care le făceau inaccesibile pretoriile Justiției.

Prin noile legiuri se înlătură, pe cât posibil, desigur, aceste neajunsuri

Lărgirea competenței judecătoriilor de ocol cărora li revine acum judecarea, ca primă instanță, a calomniilor și a abuzurilor de încredere până la valoarea de 50.000 lei, delictes care mai înainte erau de compe-

tența tribunalului; instituirea sfaturilor sătești de împăciuire; reînființarea judecătorului ambulant; scutirea de taxe de timbru a unor acțiuni civile și penale,—iată în linii mari interesante realizări legislative de până acum a căror punere în aplicare, suntem siguri, le va sublinia utilitatea.

De-asemeni trebuie relevată intenția d-lui ministru al Justiției de-a pune capăt trăgănelilor fără de sfârșit îngăduite de regulile de procedură existente cât și intenția d-sale de-a asigura o cât mai perfectă selecționare și organizare a corpului magistraților.

Nouile d-sale legiuri privind accelerarea judecăților și organizarea justiției românești, constituiesc cea mai temeinică dovadă a unor generoase îndemnuri pentru ușurarea accesului justițiabililor în austerul templu al dreptății. Importanța reformelor nu a scăpat nimănui, trezind recunoștința obșteii naționale.

DEFETIȘII NOȘTRI

s'au liniștit, în sfârșit. Ruperea săgeții sovietice dela Jitomir și biruitoarea contra-ofensivă germană care a împins mult spre răsărit frontul, i-au despresurat deocamdată de grija unor eventuale noi băjănii. Cum orice fabulă are morala ei, credem că în cele din urmă mulți vor fi tras folositoare învățăminte de pe urma neguroaselor zile trăite. În primul rând, nădăjdum că au dobândit sentimentul abandonului total în care ne-au svârlit Anglo-Americanii, cedându-ne destinelor Rusiei sovietice și, mai ales, recunoștința, dacă nu altceva, pentru marele Reich care a oprit în ceasul suprem puhoiul anarhiei comuniste la porțile Europei. G. A. C.

„BASARABIA LITERARĂ”

revista provinciei de peste Prut care apărea la București, s'a mutat la Chișinău începând cu data de 15 Noembrie crt. Nu putem decât aplauda cu entuziasm această revenire la matcă. Căci după cum observam în numărul revistei noastre din Octombrie, o revistă provincială nu-și poate îndeplini misiunea decât înăuntrul zvâcnetului cald al regiunii pe care o reprezintă. Oglinzirile, mai ales în lumea spirituală, nu realizează contururi clare și fidele decât prin înregistrarea directă a imaginii. Spunem deci confratelui moldovean „bun-venit” la baștinele sale. G. A. C.

„PORUNCA VREMII”

ziarul de intransigentă ținută naționalistă, după o scurtă dar dure-roasă eclipsă, și-a reluat cursul luminoasei sale apariții. Vestea a încălzit sufletul tuturor bunilor români care urmăresc cu deosebită luare-aminte strădaniile directorului ei, d. dr. Ilie Rădulescu, și a entuziaștilor săi colaboratori. Nu se va zice că singura, dar absolut singura, gazetă care luptă cinstit și fără reticențe pentru marile imperative ale clipei, a fost răpusă de duhul întunericului, din nefericire încă atâta de puternic în viața noastră spirituală. G. A. C.

„ARMAȘUL LUI ȘTEFAN“, IN MATINEU PENTRU OSTAȘII ȚĂRII

Subt acest titlu și cu subtitlul „O lăudabilă inițiativă a d-lui general Gh. Manoliu”, ziarul ieșan „Evenimentul” cu data de 23 Noembrie, publică următoarele :

„Armașul lui Ștefan”, piesa d-lui Gh. A. Cuza continuă să mențină cu un deosebit succes, afișul Teatrului nostru național, atingând până acum șapte spectacole, timpul record de douăzeci de zile, între 2—21 Noembrie a. c.

„Piesa a avut pe lângă un frumos succes de cassă și un răsunător succes moral.

„Deaceea în urma înțelegerii luată cu direcția Teatrului Național care a acordat cu generositate o simțitoare reducere de prețuri, — 40 lei stalul și 30 lei balconul, — d. general Gh. Manoliu, comandantul secund al corpului de armată și comandant al garnizoanei Iași, a dispus organizarea unui matineu pe prima scenă moldovenească, pentru gradele inferioare și trupa din garnizoană.

„Piesa desemnată de comandantul militar, a fost „Armașul lui Ștefan”, pentru motivul că este : ‘o piesă foarte bună din toate punctele de vedere și în special cu un conținut de mare valoare morală, educativ național și patriotic’ — așa cum ține să o sublinieze adresa Comandamentului către unitățile în subordine.

„Reprezentajia a avut loc în ziua de Mercuri 10 Noembrie a. c. Este de prisos să mai adăugăm că sala a fost ocupată până la ultimul loc.

„Elocvent e însă faptul că ostașii noștri au adus o caldă prețuire și un deosebit interes spectacolului, urmărind cu atenție încordată desfășurarea acțiunii și răsplătind cu aplauze îndelungi jocul artiștilor.

„Inițiativa d-lui general Gh. Manoliu este demnă de toată lauda. Ea s’a dovedit deosebit de necesară și în consecință va fi continuată printr’o serie de alte spectacole pentru militari, în care se vor juca : „Armașul lui Ștefan” de Gh. A. Cuza, „Zile vesele după război” localizare de Mihai Sadoveanu, „Chemarea Codrului” de Gh. Diamandy, „Viforul” de Barbu Delavrancea și alte piese cu subiect național și patriotic.

„În ceea ce ne privește, felicităm călduros pe eroul dela Sevastopol, care depune atâta strădanie pentru a îmbogăți patrimoniul lașului și dovedește în orice împrejurare dragostea sinceră ce-l leagă de ostașii săi.

„D-sa a înțeles că numai moralul ridicat asigură biruința unei oștiri și de aceea, urmând exemplul german, a înțeles să inaugureze cu „Armașul lui Ștefan”, opera de educare și înălțare sufletească a apărătorilor țării.”

R. S.

NOUL PREȚ AL REVISTEI

Urcarea vertiginoasă a costului hârtiei cât și a mânei de lucru, ne obligă să aducem dela 1 Ianuarie 1944 o nouă majorare a prețului revistei, după cum urmează :

Abonamente în țară : 1 an, 1200 lei ; 6 luni, 650 lei ; 3 luni, 400 lei ; pentru instituții, 4000 ; de sprijin, 5000 lei ; numărul curent, 120 lei ; un număr vechi, 300 lei. În străinătate, un an, 4000 lei. c. m.

RECENZII

Const. Nonea: *Leacuri pentru minte* (Pășanii moldovenești). Editura «Cartea Moldovei», Iași, 1943.

Poveștile părintelui C. Nonea umplu un mare gol în literatura noastră închinată tinerețului. Foarte rari și de foarte inferioară valoare sunt la noi scriitorii care și-au dedicat puterea scrisului, aceluia care bântue drumurile tuturor dibuirilor.

Deaceia, însemnăm aici ca un eveniment apariția în lumea scriitoricească a părintelui C. Nonea, care, cu entuziasm și total desinteres și-a dedicat posibilitățile scriitoricești, tinerețului.

Cartea «*Leacuri pentru minte*», apărută în tânăra editură «Cartea Moldovei», e stăpânită de acea moldovenească sătoșenie care te cucerește dela primele pagini. Stilul ales, cuminte, fără atât de obișnuitele violențe expresioniste, face ca lectura să decurgă lin, ca la un sfat prietenesc într'un interior cuprins de umbra amurgului.

Găsim o datorie în a recomanda lucrarea părintelui Nonea tuturor îndrăgostiților de cărți bune. E. C.

G. Bezviconi: *Profiluri de ieri și de azi*. Editura I. Carabaș, București, 1943.

D-l G. Bezviconi este un mare îndrăgostit de trecutul moldovenesc. Contribuția d-sale la cunoașterea acestui mare și glorios trecut, este foarte prețioasă și vastă.

Cu volumul de față, d. G. Bezviconi numără a patru zeci și una lucrare, toate fiind scrise cu o competență și documentare rar întâlnite la noi.

Din seria «*Profilurilor*», menționăm pe acele ale Mitropolitului Petru Movilă, Spătarul Nicolae Milescu, Hatmanul Dănilă Apostol, Antioh Cantemir, Alexandru Sturza, Maxim Colîbaba, Episcopul Melchisedec, Costache Stamati, Iancu Russo, Alexandru Donici, Teodor Vârnav, Ștefan Gonata, Leon Casso, Vasile Stroescu, Leon Donici, etc., etc.

Chiar dacă d. G. Bezviconi ar fi adesea învinuit de inexactități în detalii, aceasta nu are nici o importanță; faptul de-o covârșitoare valoare este strădania cu care d-sa coboară în acea jilav-înmiresmată lume a cro-

nicilor pentru a pune în lumina palidă și vremelnică a prezentului, viața atât de frumoasă și atât de eternă a marelui trecut moldovenesc.

Și ca încheiere, ținem să reamintim că a te ține «ca orbul de gard» de mărunțișuri cronologice, e vrednic oricine. Dar a reconstitui atmosfera unui veac demult căzut în colbul veșniciei, înseamnă să ai un deosebit dar. Și d. G. Bezviconi e înzestrat cu acest dar, cum puțini mai sunt la noi înzestrați.
E. C.

Ramuri, an. XXXIX, Aug.—Sept.—Oct. 1943, număr închinat *Săptămânei Olteniei*, din sumarul căruia desprindem următoarele nume : T. Păunescu-Ulmu, J. Valjan, Ion Molea, Romulus Vulcănescu, Al. Iacobescu, M. D. Ioanid, Ron-sarda Castro, Ilariu Dobridor, C. Pajură, Const. Calotescu-Neicu, Dem. Bas-sarabeanu, etc.

D-1 Prof. I. M. Marinescu, președintele nostru colaborator, publică un frumos poem «De Profundis», din care reproducem :

«Iatacu-i singuratec
O candelă veghează,
Crepusculul tomnatec
Ce trist se furișează..

Pe masă 'n vas uitate
Gălbue crisanteme
Se pleacă 'ndurerate
Stând par'că să te cheme.

* * * * *

Și 'n noapte-ar vrea, când strada
Și plopii gem de vânt,
Să-i cânti doar lui balada
Celor ce nu mai sânt».

* * * * *

Bogate cronici, semnate de d. Sergiu Cristian, Despina Theodorescu, C. D. Papastate, I. Popescu-Spîneni, T. Mateescu. E. C.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

- K. H. Zambaccian, „Pagini de artă“, Buc. „Casa Școalelor“, 1943.
 C. Gane, „Amărâte și vesele vieți de Japăneze și Cucoane“, Buc., 1943.
 Mihail Lungianu, „In sărbători“, ed. IV-a, Buc., ed. „Cugetarea“, 1943.
 Eusebiu Camilar, „Prăpădul Solobodei“, Iași, ed. „Cartea Moldovei“, 1943.
 G. Bezviconi, „Profiluri de feră și de azi“, București, 1943.
 Const. Nonea, „Leacuri pentru minte“ (Pășanii moldovenești). Editura „Cartea Moldovei“, Iași, 1943.
 Virgil Birou, „Năzuințe și realizări“, Timișoara, 1941.
 Virgil Biron, „Crucile de piatră de pe Valea Cărașului“, Timișoara, 1941.
 Virgil Birou, „Oameni și locuri din Căraș“, ed. II-a, Timișoara, 1941.
 Sergiu Matei Nica, „Furtuni pe Nistru“, versuri, Chișinău, 1943.
 B. Frunte, „Ogoare și Luceferi“, versuri, Cernăuți, 1943.
 Leca Morariu, „Epaminonda Bucevschi, gloria picturii arborosene“, Cernăuți, 1943.
 Sebastian Popovici, „Vătaful Neculai“, roman, București, 1943.
 Pr. Ioan Boca, „Sclipiri sfinte“, poezii, Cernăuți, 1943.
 G. P. Gheorghiu, „Obiceiul pământului și legea“, Buc. 1943.
 G. P. Gheorghiu, „Vechile legiuri românești de lege ferenda și unificarea legislativă“, Buc.
 G. P. Gheorghiu, „Drept Canonic“, Buc.
 Pr. B. Gr. Chelaru, „Mistiunea actuală a Bisericii ortodoxe“, Bălți, 1943.
 Ion Lărgeanu, „Organizarea profesională a României“, București, 1943.
 Marc Emanoil, „Crăișorul Munților“, colecție de folklor și poezie, Buc., 1943.
 Primăria Municipiului Odesa, „In slujba Țării“, Odesa, 1943.

REVISTE

DIN STRĂINĂTATE

- Welt-Dienst, Frankfurt a. M., an. X, nr. 20, Oct. 1943.
 Neue internationale Rundschau der Arbeit, Berlin, an. III, nr. 1, 2, 3, 4, 1943.
 Die Weltliteratur, Leipzig, an. XVIII, nr. 6-7, Iunie-Iulie, 1943.
 Deutsche Literaturzeitung, Berlin, anul LXIV, nr. 31-32, 1943.
 Illustrierte Zeitung, Leipzig, an. CI, 5030, Octombrie 1943.
 Das XX Jahrhundert, Berlin, an. V, nr. 6, August-Oct., 1943.

DIN ȚARĂ

- Viața Basarabiei, București, an. XII, nr. 9-10, Sept.-Oct. 1943, dir. Pan. Halipa.
 Familia, București, an. LXXVIII, seria IV, nr. 5-7, Mai-Aug.-Sept. 1943, dir. N. G. Samarineanu.
 Revista cursurilor și conferințelor universitare, Buc., an. VIII, nr. 9-10, Sept.-Oct., 1943, dir. I. Gr. Perieșteanu.
 Revista Bucovinei, Cernăuți, an. II, nr. 10, Oct. 1943.
 Făt Frumos, Cernăuți, an. XVIII, nr. 4-5, Iulie-Oct. 1943, dir. Leca Morariu.
 Preocupări Literare, Buc., an. VIII, nr. 9-10, Nov.-Dec., 1943, dir. Virgil Tempeanu.
 Muncitorul Român, Buc., an. VI, nr. 6, Nov. 1943, dir. Pan. M. Vizirescu.
 Anuarul Muzeului Bucovinei, Cernăuți, an. I-II, Seria II-a. 1943-1944.
 Basarabia Literară, Chișinău, an. II, nr. 88, 89, Noembrie 1943, dir. Sergiu Matei Nica.
 Hunedoaara noastră, Deva, an. II, nr. 2, Sept.-Oct. 1943, dir. N. M. Isac.
 Biserica Basarabească, Bălți, an. II, nr. 9-10, Sept.-Oct., 1943.
 Buletinul Pregătirii Premilitare, Buc., an. IX, nr. 7-8, Oct.-Nov. 1943.
 Tinereța, revista elevilor normalişti, Iași, an. VII, nr. 7-8, Oct.-Nov., 1943.
 Bucovina literară, Cernăuți, an. III, nr. 75, 76, 77, 78, Noembrie 1943.
 Insemnări, Dorohoi, an. VIII, nr. 1, Noembrie 1943.

COLECȚIA „CETAȚII MOLDOVEI”

Ștefan Berechet, *Care din trei*, trad. din Cehov.

G. Bezviconi, *Rotrea familiilor românești peste Nistru*.

— Costache Negruzzi, *scriitor basarabean*.

— *Legăturile familiale ale lui A. C. Cuza cu Basarabia*

— *Scriitorul Leon Donici*

— *Prințul Constantin Moruzi*.

— *Romancierul Dimitrie Moruzi*.

Gh. A. Cuza, *Frankfurt, Cetatea antiiudaismului mondial* (epuizat)

— *Cuza-Goga, o înfrățire ideală*, (ed. II-a), 10 lei.

— *Prin Tighina și Cetatea-Albă*, 60 lei.

— *Profanare scelerată sau act de demență*. (Cazul Gh. Călinescu).

— *Bugeacul—drumuri și popasuri basarabene* (epuizat)

— *Tit Liviu, cântăreț epic al Romei*.

— *Naționalismul și generațiile studențești ale României moderne*.

— *Alătura de Mareșal, pentru țară*.

— *4 Martie 1923*.

— *Brăila, cuib de simțire românească*.

— *O societate a scriitorilor moldoveni*.

V. I. Cataramă, *Sufletul Junimii: Vasile Pogor*.

D. Florea-Rariște, *Rătăcire prin vis*, (versuri).

A. M. Frimu, *Prăznuirea slovei naționaliste din Moldova*.

— *Inaugurarea Institutului German de Știință*

Aurel H. Golimas, *Încercări de românizare*.

N. Grigoraș, *Orașele Moldovei și populațiile de origine străină*

— *Ceva despre urmașii lui Petru Vodă Rareș*

— *Mănăstirea Cetățuia*.

— *Naționalismul antisemit al lui A. D. Xenopol*.

Claudius T. Giurcăneanu, *Prof. Dr. Th. C. Nicolau (1863—1913)*.

Petru Iroaie, *Natură și sens popular românesc*.

I. G. Loghin, *M. Eminescu și provinciile desrobite*.

C. Martiniuc, *Moldova de Sus*.

Marga Mateescu, *Assisi, cetatea Sf. Francisc*.

Anton Nițu, *Simbolul religios egeean de pe figurina plastică neo-eneolitică dela Casimcea (Dobrogea)*.

Ion G. Savin, *Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași*.

— *Religia creștină, — formă fundamentală a civilizației și culturii române*.

— *Politica religioasă a Axei*

Th. Simenschy, *Cugetări (II)*.

— *Destinul în concepția antică*.

— *Morala hindusă*.

C. Toma, *Societatea Comunală de Electricitate*.

Gh. Ungureanu, *Un act de dreptate istorică*.

Alexandru Vioreanu, *Vasile Gherasim*.

PREȚUL 100 LEI